

herinneringen
aan STRATUM
rond de eeuwwisseling

opgetekend door

Herman de Groot,

geboren op 17 juli 1889 te Stratum.

In 1980 was het zestig jaar geleden, dat Eindhoven “Groot Eindhoven” werd door middel van de annexatie van de omliggende gemeenten: Woensel, Tongelre, Stratum, Gestel en Strijp, die tot dan toe zelfstandig waren geweest. Dit feit werd in dat jaar herdacht, waarbij in de plaatselijke krant herinneringen werden afgedrukt van oudere mensen, die afkomstig waren uit de geannexeerde dorpen.

Ik vond het best wel leuk om dat alles te lezen en bij mezelf rijpte het plan om eens te proberen een en ander op papier te zetten. Ik zag er echter toch maar weer vanaf omdat mijn ogen niet al te best meer zijn. Toch bleef het idee me achtervolgen, temeer nog omdat ik het een goede tijdpassering vond. De dagen in het bejaardentehuis zijn soms erg lang wanneer men moet afzien van wandelingen in park of buurt; wandelingen, die ik nog tot voor kort iedere dag kon maken. Ik woon op het ogenblik in het bejaardentehuis “De Wilgenhof” in Stratum, waar ik tot mijn genoegen nogal eens oude, Stratumse bekenden tegenkom.

Het zal echter wel lang duren, voordat ik met mijn verhaal ten einde ben, aangezien ik telkens slechts een paar regels achter elkaar kan schrijven. Ik heb me echter het oude spreekwoord herinnerd: “Elke dag een draadje is een hemdsmouw in een jaar”.

Alvorens ik U het hele verhaal vertel over Stratum en de Stratumse mensen rond de eeuwwisseling, wil ik U eerst verhalen wat me als tienjarige jongen overkwam en wat ik toen als enige van mijn vriendjes, kennissen en klasgenootjes heb mogen meemaken.

Ik ben geboren op 17 Juli 1889, dus was ik bij de eeuwwisseling ruim elf jaar oud. Ik hoorde thuis mijn ouders met mijn broers praten over het feit, dat ze allen 's avonds naar de kerk zouden gaan en wel om 12 uur 's nachts. Er zou dan een speciale, plechtige Heilige Mis worden gecelebreerd bij gelegenheid van die eeuwwisseling. Aangezien men dat nooit meer mee zou maken zouden allen er voor zorgen op tijd in de kerk aanwezig te zijn.

Ik had maar één zus en die zou thuis blijven, ook al omdat ze niet zo heel sterk was en mogelijk niet tegen de strenge kou kon. Ze zou ervoor zorgen, dat de kamer lekker warm gestookt was als we thuis kwamen en dat de gebakken balkenbrij achterop de plattebuiskachel klaar stond. Het was nog vroeg in de namiddag, dat het gesprek over die H.Mis plaats vond en ik had al gauw begrepen, dat ik op het jongste broertje moest passen en niet mee zou mogen! Ik voelde me min of meer achtergesteld en liet het er niet bij zitten: ik vroeg waarom ik eigenlijk ook niet mee zou kunnen. Moeder deed het woord en wees mijn verzoek resoluut van de hand: ik was ook de sterkste niet, het was véél te koud en ik zou het beslist niet volhouden. Vader viel moeder bij en besliste, dat ik maar lekker thuis moest blijven. Ik gaf het echter zo gauw niet op en ik kreeg warempel mijn drie oudere broers op de hand en die wisten het pleit voor me te winnen. Ik moest wel onmiddellijk gaan slapen en was ik anders niet bij de vlugste wanneer het er op aan kwam om mijn bed op te zoeken: nu verdween ik meteen naar boven. Tegen half twaalf werd ik gewekt en in de kortste keren was ik aangekleed en wel zo warm als het maar mogelijk was. Ik at nog een boterham, aangezien ik toch niet te Communie mocht gaan, omdat ik pas elf jaar was en dus mijn eerste H.Communie nog niet gedaan had.

De familie stapte aan en ik mocht aan moeders hand mee. Om me te beschermen tegen de barre kou, mocht ik onder haar kapmantel lopen en het ging best! Toen we de kerk binnenkwamen viel de kou als een ijsblok op je hoofd. Die onverwarmde, veel te grote, hoge kerk was zó ontzettend koud, dat ik nogal eens spoedig spijt kreeg van mijn gezeur om mee te mogen gaan! Ik wou dat ook voor mezelf natuurlijk niet weten en we waren zo ongeveer op de helft van die lange, plechtige H.Mis, toen ik aan de warme heerlijkheden van thuis begon te denken. Ik kon het bijna niet volhouden en zette toen mijn laatste reserves maar in! Ik heb het daarmee toen kunnen uitzingen. Toen we weer naar huis konden gaan en ik weer lekker warm onder de kapmantel van moeder meeliep, was het allemaal weer een stuk beter en toen we thuis de voordeur openmaakten, kwam de geur van koffie en van de lekkere balkenbrij ons tegemoet. De kachel stond roodgloeiend en de kou en ongemakken waren toen gauw vergeten. Achteraf

was ik erg trots en ik heb het ook altijd fijn gevonden, dat ik die eeuwwisseling in de kerk meegemaakt heb.

Zoals ik al vermeld heb ben ik geboren in Stratum op 17 Juli 1889. Ik werd bij de burgerlijke stand ingeschreven als Herman de Groot en woonde toen aan de Geldropseweg. Na enkele jaren verhuisde ons gezin naar de Stuiverstraat, waar ik mijn kinderjaren sleet tot aan mijn elfde jaar. Daarna zijn we weer teruggekeerd naar de Geldropseweg. Ik wil U nu mijn plezierige en ook wel de minder prettige herinneringen doorgeven vanaf mijn vijfde jaar in de Stuiverstraat. Ik heb me in de loop der jaren daarvan een bepaald beeld gevormd, dat ongeveer van de volgende strekking was: het huis aan de Geldropseweg waar ik geboren ben, was eigenlijk beter van kwaliteit dan het huis in de Stuiverstraat, hoewel dit laatste huis een hogere huurprijs had. De eigenlijke huurwaarde bedroeg fl. 0,50 per week, maar wij moesten fl. 1.-- opbrengen. Waarom mijn ouders besloten hadden dit duurdere en slechtere huis te verkiezen boven het huis aan de Geldropseweg, was me destijds niet duidelijk. In mijn ogen waren er wel voordelen op te noemen, maar die wogen toch niet op tegen de nadelen. Later heb ik het echter beter begrepen en ik zal trachten om dat uit te leggen.

Al lang, voordat wij naar de Stuiverstraat trokken, kwam ik al in die straat omdat er een aldaar wonende oom mij iedere ochtend kwam halen, al vanaf de tijd, dat ik nog maar nauwelijks kon lopen. Die oom was getrouwd, maar ze hadden geen kinderen. Ik had het er uitstekend naar mijn zin. 's Avonds bracht oom me weer naar huis en zelfs nog naar bed ook. Zo kwam het, dat ik in de Stuiverstraat ook menig vriendje had wonen. Ik had het oude huis, waarover we het hiervoor hadden, al vaak gezien, maar er verder nog nooit notitie van genomen. Ik vond het gewoon een lelijk geval. Op een keer zag ik, dat er werklui bezig waren. Ik ging eens achterom kijken en zag, dat men zand en puin naar binnen "schoot" door het kelderraam. Deze kelder stond altijd vol water maar nadat er voldoende zand en puin ingebracht was, kon men de bestaande opkamer laten zakken. Zodoende was er tevens een slaapkamer meer, wat ons goed uitkwam. We hadden thuis maar één meisje, dat dus over die kamer kon beschikken, terwijl de jongens op zolder lagen.

Volgens mij was de woning oorspronkelijk een boerderijtje geweest voor een keuterboertje, zoals er in die tijd zoveel waren. Aanvankelijk stond het alleen, maar later zijn er vijf huizen aan vast gebouwd. De put was voor gezamenlijk gebruik, maar het erf bleef gescheiden. Links van het huis was een brede inrit, zodat de boer eventueel met paard en wagen het erf kon oprijden. In de zijgevel waren twee raampjes aangebracht: één daarvan nogal hoog en het andere ongeveer 1½ meter boven de grond. Er was verder een deur in het midden en aan weerszijden een raam met allemaal kleine ruitjes. Beide ramen waren voorzien van vensters (blinden) en boven de deur was een klein bovenraam aangebracht. Helaas ontbrak een dakgoot, wat in de regentijd betekende, dat het voor de voordeur één grote modderpoel was.

Kwam men binnen, dan was er links een grote kamer, wat voor ons gezin een pluspunt was. Eigenlijk was die kamer, zoals bij een boer gebruikelijk was, bedoeld als pronkkamer, zodat er ook gestookt kon worden. Voor ons betekende die kamer echter een slaapkamer: we hadden beslist geen pronkkamer nodig. In die tijd hadden we echt geen spullen om mee te pronken!

Moeder beschikte wel over een heel mooie la-tafel, waarop de beeltenis prijkte van O.L.Vrouw van Altijddurende Bijstand. Er hing ook een pracht-schilderij met een brede, eikenhouten lijst er omheen, voorstellende Paus Leo de dertiende. Dat was de enige versiering. Er stond verder een hemelbed in en aan het voeteinde daarvan stond een klein, zelfgemaakt ledikantje voor de jongste van het stel: onze Nol.

Bij de entree van de woning stapten we meteen in een grote ruimte, die de "voor-herd" genoemd werd. Bij de boeren is de vloer daarvan gewoonlijk van leem, maar bij ons was het een stenen vloer: een soort klinkers. Links in die voor-herd was een grote bakoven met daaronder een flinke ruimte voor het opslaan van kachelhout. Vóór die oven kon een laag vuurtje gestookt

worden om er het eten op te koken. We beschikten over een grote schoorsteen en op ongeveer een meter hoogte was daarin een dwarsijzer gemaakt, waaraan een “haal” hing aan een ketting, welke haal men verstellen kon. De bakoven was werkelijk heel groot want ik kan me herinneren, dat er twaalf broden tegelijk in gebakken konden worden. Ik heb heel mijn verdere leven voortaan altijd een hekel gehad aan alles wat te maken had met bakken én aan wassen, alleen al omdat daarbij altijd heel de ruimte overhoop stond! Maar broer Nol en ik waren wel altijd dol op het broodje, dat moeder voor ons bakte van het “schraapsel” uit de trog. Waarom we dat zo lekker vonden weet ik eigenlijk niet. Er kwam beslist niets apart lekkers aan te pas, maar we waren er wél wild op!

Op de oven stonden twee koperen koffieketels. Aan de overkant was een grote linnenkast geplaatst en aan de zoldering hing een petroleumlamp met een grote kap. Dit laatste werd “het scheel” genoemd. Rechts voor ons, dus nog steeds in de “voorherd”, was een deur, die toegang gaf tot het kamertje van zus Clara. Ze was erg trots op haar eigen kamertje. Het was dan ook echt mooi en de vloer was betegeld met rode, zogenaamde “Belgische” steentjes. Naast deze deur was nog een deur, die toegang gaf tot de gang en ons bracht tot aan de buitendeur. In deze gang stond altijd een ladder, waarlangs wij naar boven klommen naar onze slaapplaatsen. Ik weet nog wel, dat het op die zolder mirakels koud was in de winter!

Nu komt onze “hof” aan de beurt. Vader was er ontzettend blij mee. Vooreerst stond er een geitenstal, welke stal echter zo erbarmelijk slecht was, dat hij die naam niet eens verdiende. Vader heeft heel wat tijd er aan moeten spenderen om er iets behoorlijks van te maken. Hij gaf daar echter niet zoveel om, aangezien hij in het lapje grond achter het huis zóveel voordelen zag, dat hij de lapperij aan de stal wel op de koop toe nam. Niet zo heel erg ver van ons huis vandaan had hij ook nog wel een stukje grond om te bewerken, maar daar zaten nogal wat nadelen aan vast. In de eerste plaats was het al erg vervelend wanneer onze “tobbe” (w.c.) vol was. Dan moest die ton met tweeën weg gesjouwd worden om te verdelen over het veldje. De grotere broers moesten er dan aan te pas komen. Het was een verschrikkelijk karwei! Verder was het ook nog wel eens zo, dat de groente of andere vruchten, die mooi opgegroeid waren, door anderen geoogst werden en dat was uiteraard niet de bedoeling en een verdrietige zaak. Welnu: In de Stuiverstraat hadden we achter het huis dus een mooi, groot stuk grond, dat in het midden verdeeld was door een verhard pad. Met de kruiwagen kon daarover alles vervoerd worden. Bovendien was deze hof praktisch geheel ingesloten, zodat het voor een buitenstaander niet gemakkelijk was om een en ander weg te halen. Men zou gezegd hebben, dat het allemaal te mooi was om waar te zijn. Het bleek dan ook al eens gauw, dat het allemaal anders zou lopen dan men verwacht had. Onze hof was door een houten schutting gescheiden van de tuin van sigarenfabrikant Boelaars, zodat men van die kant in ieder geval niet beducht hoefde te zijn voor diefstal. Aan de overkant, de linkerkant van de tuin, liep een brede sloot, de eigenlijke “Stuiverloop” en deze loop was er de oorzaak van, dat onze tuin steeds veel te nat was. Dat was natuurlijk al een reuze tegenvaller.

Moeder had in die tijd gelukkig een meevallertje. Op zekere dag kwam de dienstbode van mevrouw Boelaars vragen of we genegen waren om twee maal per dag een kannetje geitenmelk te leveren. Natuurlijk werd daarop bevestigend geantwoord. Toen werd er aan de kant van Boelaars, boven aan de schutting een bankje aangebracht, waarop het kannetje geplaatst kon worden. Niemand had daar erg in en twee maal per dag werd het kannetje gevuld met verse geitenmelk. 's Zaterdags lag dan het afgesproken bedrag klaar, n.l. 21 centen, welk bedrag angstvallig weggestopt werd als reserve voor moeilijkere tijden of voor extra aankopen.

Stratum had zeven “lopen”, waarvan de Stuiverloop er één was. De Stuiverstraat heeft haar naam uiteraard aan deze loop te danken. Het was (en is nu nog) een zijstraat van de Geldropseweg. Aan de ene kant was een hoekhuis, waarin Thijs Habraken een winkel had met wat kruidenierswaren, terwijl hij ook raapkoeken verkocht voor de beesten. De winkelruimte

was nogal groot en de bijbehorende tuin was ook nogal royaal van formaat. Het echtpaar had geen kinderen. Toen Habraken zijn huis voor een goede prijs kon verkopen, deed hij dit en bouwde zelf een nieuw burgerhuis, verderop in de Stuiverstraat. Thijs had geheel te goeder trouw gehandeld en had zijn eigendom verkocht volgens de toen heersende normen n.l. “volgens afpaling, meer of minder”. Een verkoping vond altijd op die manier plaats.

De heer Sjaak Bosmans nam de zaak van het echtpaar Habraken over. Deze Bosmans komen we nog wel tegen als we straks de Stratumsedijk beschrijven waar hij een riant huis bewoonde. Hij was een goede zakenman, maar het was voor ons toch wel een groot raadsel waarom hij zijn zinnen gezet had op de winkel van Habraken. Waarschijnlijk is hij ingegaan op een dringende wens van zijn gezin of zoiets.

Het gezin Bosmans telde vier kinderen. Als het Zondag was, ging het gezin vaak uit wandelen in gezelschap van een levensgroot hert! De twee dochters waren altijd helemaal in het zwart gekleed. Ze waren bij de zusters op school als “kwekelinge”. Bosmans zelf was een vertegenwoordiger in Brusselse kant. De oudste zoon had eigenlijk onderwijzer moeten worden, maar hij haalde dat niet en werd slager in de Vrijstraat. Hij trouwde met een dochter van een kermisklant en na korte tijd was hij met de noorderzon vertrokken en men hoorde nooit meer iets van hem. De jongere zoon ging in de stad naar school, maar hij was een vrijbouter en was meer in de bossen te vinden dan op school zodat van zijn opleiding ook niet veel terecht is gekomen. Het oudste meisje is telefoniste geworden bij de P.T.T. , terwijl haar jongere zusje na verloop van tijd trouwde met een Hagenaar, die een kleine bar bezat in den Haag.

Intussen stierf Bosmans en de zaak ging failliet. Alles moest verkocht worden en de weduwe ging - noodgedwongen - wonen in de Korte Havenstraat, wat in feite geheel buiten haar stand was. Zij bezocht in haar ellende en ten einde raad een waarzegster, genaamd Klaartje Claus, die haar mededeelde, dat zij zich binnenkort geen zorgen meer behoefde te maken, aangezien er spoedig een zeer aanzienlijk persoon op zou komen dagen, die alle zorgen van haar af zou wentelen. Als de weduwe verstandig was dan zou ze op voorhand vast een ander huis gaan zoeken op een betere stand! De toegezegde man kwam inderdaad, maar al spoedig bleek, dat het een verlopen sujet was, die allemachtig veel dronk, zodat de ellende voor de vrouw alleen nog maar groter was geworden.

De plek grond nu, die eerdergenoemde Thijs Habraken gekocht had, verderop in de Stuiverstraat om er een nieuw huis op te bouwen, lag tussen een blok van twee huizen en een lange rij huisjes in en liep uit op landerijen, waarvan wij thuis een gedeelte gehuurd hadden om te bewerken.

Het genoemde blok van twee huizen gold voor die tijd wel als iets meer dan een gewoon huis. In het eerste woonde een boekhouder van de zeepfabriek “Redelé” en het tweede behoorde aan een timmerman, die voor zichzelf werkte en verschillende knechten in dienst had. Jammer genoeg is er van zijn gezin noch van zijn zaak iets terecht gekomen. Hij wist alles naar de bliksem te helpen door het overmatig gebruik van alcohol !

Naast dit blok van twee huizen bouwde Thijs dus en hij kreeg als buurman mijn oom, waarvan ik reeds vertelde, dat ik daar als kind bijna altijd in huis was. Aan de andere kant van de straat woonde in het eerste huis Pietje v.d. Linden. Pietje was een heel goede schoenmaker. Daaraan grensde het café van Bet “Kittel” (Ketel ?), waar het altijd druk was. Bet kon uitermate goed met de klanten opschieten. Haar café werd “De laatste Stuiver” genoemd.

Nu stond er verderop in de Stuiverstraat een sigarenfabriek van een Belgische ondernemer, n.l. de sigarenfabriek van de firma gebroeders Tinchant en Bet Kittel had al rap door, dat er met zo' n sigarenfabriek in de straat nog wel wat te verdienen was voor haar zaak. Zaterdag waren de arbeiders van die fabriek om zes uur afgewerkt. Bet was zo slim om haar keuken gratis ter beschikking te stellen van barbier Piet Jansen, die daar de arbeiders, die op Zaterdag ná het werk

graag geschoren wilden worden, onmiddellijk kon helpen. Het café van Bet werd er natuurlijk niet slechter van, wat uiteindelijk ook de opzet was.

De rij huizen, die aan de zaak van Bet aansloot, kwam tot bij onze woning, maar ons huis stond wel 20 meter terug. Als het droog weer was, konden wij op die plaats mooi spelen, wat dan ook veel gedaan werd. Er kwamen zelfs veel kinderen van de Geldropseweg hier spelen, hoewel er bij ons in de straat toch geen gebrek was aan speelkameraadjes!

Als het Zondags mooi weer was zaten de ouders vaak buiten en genoten van het kinderspel. Het plezierigste spel was wel het “grenzen-jagen”. Misschien zijn er nog veel mensen, die daarvan nog iets kunnen weten. Het ging zo ongeveer als volgt: er werden twee lijnen over de weg getrokken, ongeveer 25 à 30 meter van elkaar. In het midden werd dan nog een scheidslijn aangebracht. Het spel bestond hierin, dat de ene partij de spelers van de andere partij moest vangen. Ze moesten dan over de scheidslijn getrokken worden in het vak van de vijand. Ik was toentertijd nogal vlug en gewoonlijk had ik het meisje, dat ik uitgezocht had om te vangen, nogal eens gauw te pakken.

Verder werd er veel “gepinkeld”. Er werd dan een grote cirkel op de grond getrokken. Tussen de spelers werd geloot, wie het eerste in de kring mocht gaan staan. Deze persoon had dan een lange stok in de hand en de “pinkel” was een houtje van ongeveer 10 à 15 cm. lang, dat aan beide uiteinden aangescherpt was. Degene, die mocht beginnen, sloeg de pinkel weg en een andere speler moest die halen en proberen hem in de ring te werpen. Wanneer dit gelukt was, dan mocht hij zelf in de cirkel gaan staan, maar degene, die in de ring stond mocht wel alle mogelijke moeite doen om de pinkel uit de kring te houden. Hij mocht zelfs op zijn buik liggende, nog proberen of hij erbij kon, mits zijn voeten maar in de ring bleven. Lukte het om de pinkel te bereiken, dan sloeg hij met de stok op de punt, waarna de pinkel omhoog wipte, waardoor de speler de kans kreeg om er met de stok snel weer onder te slaan.

Ook het “beugelen” werd veel beoefend. Dat was een spel dat ook veel voorkwam bij herbergen, waar speciale beugelbanen aangebracht waren en waar gespeeld werd met echte zware ballen. Wij moesten ons natuurlijk behelpen en op onze manier waren wij zeer vindingrijk: Wij probeerden zes ladders bij elkaar te krijgen en die werden dan in een rechthoek aan elkaar gepast. Die “baan” was dan ongeveer 15 meter lang. Een meter of drie, misschien vier van de bovenkant was in de baan een lange pin in de grond gestoken, aan welke pin een platte ring gesmeed was. Aan de overkant van de baan was (ook binnen de ladders dus) op een afstand van 60 cm. een lijn getrokken waarachter degene, die spelen moest, bleef staan en het spel kon dan beginnen. Men benutte daarvoor een tamelijk zware bal, die de speler in de ring moest gooien en dat viel lang niet mee. Dit werpen mocht namelijk niet met de hand gebeuren, maar men gebruikte daarvoor een “sleger”. Dit voorwerp zag er zo ongeveer uit als een houten tennisplankje, maar dan met een driehoekig slagvlak. Degene, die aan de beurt was, mocht drie keer slaan. De resultaten werden nauwkeurig bijgehouden en degene, die het gelukte om de bal drie keer achter elkaar door de ring te slaan, dat was natuurlijk de winnaar! Maar nogmaals: het viel niet mee.

Ook het “meetje steken” was een zeer geliefd spel bij de jongens, óók bij de grotere jongens, maar die speelden dan om centen. Dit laatste was er voor ons natuurlijk niet bij en we wisten daar ook wel wat op te vinden. Ik zal even vertellen, hoe we dát oplosten. Bij v.d. Nahmer kregen we lege spoelen (klossen) van een of ander metaal. Het waren een soort pijpen, waaraan aan één kant een ring vast zat, die gemakkelijk er vanaf gehaald kon worden. Door het daarop ontstane gaatje werd dan een touwtje gehaald en daaraan werd dan een ring of een dwars houtje bevestigd. Daaraan werden dan die ringen vastgemaakt. Soms hadden we er wel vijftig aanhangen en maar sjouwen! Het spel werd als volgt gespeeld: op een bepaalde afstand werd een streep (meet) getrokken met een vierkant of een cirkel in het midden. Men zette een aantal ringen (of voor de grotere jongens centen) in en die probeerde men dan van een bepaalde afstand in het

vierkant of de cirkel te werpen. Degene die de meeste erin gegooid had won de “pot”. Daarna kon men weer opnieuw inzetten.

Meer plezier hadden we met het oplaten van vliegers. Daarvoor konden we terecht op de veldjes aan het einde van de straat, als het koren tenminste gemaaid was. We maakten de vliegers zelf en als de vlieger, na herhaalde mislukte pogingen, dan eindelijk in de lucht “stond”, probeerden we ermee naar huis te lopen. Er waren toen nog geen antennes of televisiemasten, maar soms bleef het vliegertouw toch wel eens haken achter een schoorsteen. Als het touw brak, dan gingen we achter de vlieger aan en we riepen almaar: “hij is er van deur”. Andere jongens sloten zich dan bij ons aan en soms holden we met een man of tien achter zo' n vlieger aan, die “er van deur” was. Ik kan me nog goed herinneren, dat we daarmee veel plezier beleefd hebben.

De meisjes hielden zich vaak bezig met bikkelen. Het was een echt meisjesspel. Daarvoor hadden ze gedroogde botjes nodig, afkomstig van varkenspootjes. Het spel werd gespeeld op de harde dorpel van de voordeur.

Al die spelen konden echter slechts gespeeld worden bij droog weer. Als het geregend had was de straat één modderpoel. Het was immers een zandweg, zonder enige riolering en vaak ook nog helemaal stuk gereden door boerenkarren.

In de winter gingen we, wanneer het hard gevoren had, nog wel eens schaatsen op het Eindhovens kanaal. Ik kreeg nooit zo gauw toestemming daarvoor, omdat mijn moeder erg bang was voor waaghalzerij. Op een middag, toen het al een hele tijd hard gevoren had en het ijs volgens ons en volgens de ouderen goed zou “houden” mocht ik ook gaan schaatsen. Ik mocht niet op het kanaal, maar wel op een soort poel, die dicht bij het kanaal gelegen was vlak bij de kistenfabriek van de Brüning. Het kanaal was echter ook goed berijdbaar en verschillende mensen waren daar dan ook aan het schaatsen. Op een gegeven moment zagen we ook Christ Mandigers, die bij ons in de Stuiverstraat woonde, voorbij rijden over het ijs van het kanaal. Deze Christ was een broer van Helmske Mandigers, die veldwachter in Stratum was en op de Geldropseweg woonde. Het plan van Christ zal wellicht geweest zijn om ónder de brug door te schaatsen, steeds verder op tot aan Helmond toe. Helaas is hij onder de brug in een “windgat”, een soort wak terecht gekomen en kon niet meer gered worden. Hij verdronk, en - zoals dat gebruikelijk was - werd onmiddellijk de veldwachter gewaarschuwd, dat er iemand verdronken was. Deze veldwachter toog daarop naar de plaats des onheils en toen de verdronkene naar boven was gehaald, bleek het zijn eigen broer te zijn. Het was een allerakeligste geschiedenis, die me bijgebleven is. Ik zal toen ongeveer een jaar of acht geweest zijn. Onze Willem, mijn broer, wist dat ik ‘s middags mocht gaan schaatsen. In de fabriek waar hij werkte hoorde hij dat er iemand verdronken was die in de Stuiverstraat woonde. Hij wist, dat ik de schaatskunst niet zo goed machtig was, maar desondanks toch wel van alles durfde te wagen, en was als ‘n haas naar huis gerend om te gaan kijken of ik mogelijk het slachtoffer was. Toen hij echter min of meer ontdaan binnen kwam stormen, zat ik rustig mijn boterhammen naar binnen te werken.

Ik vertelde eerder al even, dat achter in de Stuiverstraat een sigarenfabriek stond, waar ongeveer drie honderd man werkten. Tussendoor wil ik even een anekdote vertellen, maar voor de waarheid wil ik niet helemaal instaan. Bij zo'n fabriek moest uiteraard regelmatig de “beerput” geledigd worden, wanneer die weer eens te vol dreigde te geraken. De “beer” werd door een boer uit de “Poeyers” opgehaald en was bestemd voor het land. Als mest was het spul toen zeer waardevol. In een soort grote tobbe of ton werd de mest op een boerenkar vervoerd. Nu gebeurde het op een dag, dat de dikke “stop”, die aangebracht was opzij of aan de achterkant van de tobbe, eruit schoot en het kostbare goedje dreigde toen nodeloos over de Geldropseweg verspreid te worden. De boer was echter zeer vindingrijk. Hij wierp de leidsels over het paard heen en stroopte vliegensvlug zijn mouw op. Toen stak hij mirakelsvlug zijn arm tot aan zijn schouder in de tobbe met mest en dichtte op die manier het gat, zodat het vocht behouden bleef.

Het paard zocht op eigen gelegenheid de weg naar huis wel, zonder de leiding van de voerman in kwestie! Tot zover dit beroemd geworden verhaal...

Ik kom nu maar weer op mijn oorspronkelijke thema terug n.l. de gang van zaken bij ons thuis. Mijn ouders waren dus best tevreden in de Stuiverstraat. Ze hadden niet zo'n ruim inkomen, maar we hadden het niet armer of rijker dan de andere mensen in die tijd. Vader was wever en de oudste, Albert, verdiende ook al iets als bosjesmaker in een sigarenfabriek. Een bosjesmaker was zoiets als het knechtje van de sigarenmaker, dus een leerling.

De andere broer, Willem, was ongeveer even oud als Albert. Ze scheelden ongeveer een jaar in leeftijd. Willem was echter al sigarenmaker en een zeer goede vakman. Hij verdiende dan ook een vrij hoog loon voor die tijd. In het jaar 1895 moest Albert "zich aangeven" voor militaire dienst, voor de loting, die later in datzelfde jaar zou plaats vinden. De eerste maandag van dat nieuwe jaar werd dan ook "verlopen maandag" genoemd. Van werken kwam dan niets, maar wel werd er dan door de jongens, die zich moesten melden, veel gedronken, door het merendeel van hen zelfs veel te veel. Men móest wel meedoen want anders werd men beschouwd als een droogpruim, die niet mee wilde doen. Onze Albert was natuurlijk ook van de partij, maar ik weet nog wel, dat hij, toen hij thuiskwam, toch niet té diep in het glaasje gekeken had. De dagen daarna verliepen zoals we gewend waren, totdat de dag aangebroken was, dat de loting zou plaatsvinden.

Moeder had de "blinden" (luiken) van de kamer 's morgens maar niet open gedaan en toen Albert vertrokken was werden er kaarsjes aangestoken bij de beeltenis van Maria van Altijddurende Bijstand, die bij ons thuis zeer vereerd werd. Ik kan me nog precies herinneren hoe dat allemaal ging, want ik was erg onder de indruk van al die kaarsjes vóór het prachtige schilderij! Wij, de jongere thuisblijvers, mochten niet voor die beeltenis op onze knieën gaan zitten, maar we moesten allemaal naast elkaar vóór het hemelbed neerknielen, waarboven een groot kruis hing. En we moesten maar bidden opdat onze Albert van de dienst vrij zou loten! In de namiddag kwam Albert weer thuis en had het nummer, dat hij geloot had (naar gewoonte van die tijd) vóór op zijn pet gespeld: hij had nummer EEN geloot. Moeder schrok zo hevig dat ze de hof inliep en zich daar liep af te vragen, hoe zó iets mogelijk was, aangezien ze vast en zeker op de voorspraak van Maria gehoopt had voor de vrijloting van de oudste zoon. Daar kwam ook nog bij, dat moeder erg anti-militaristisch ingesteld was, terwijl van vader juist het tegenovergestelde gezegd kon worden. Het was nu echter eenmaal zo en er was verder niets aan te doen. Het leven ging gewoon verder.

Op zekere dag kwam mijn vader thuis met de boodschap, dat hij als wever ontslagen was. Hij kon voor het werk in de weverij niet voldoende meer zien. Hij had al langer iets aan zijn ogen, maar zoetjes aan was dat hinderlijker geworden. Natuurlijk was dit ontslag voor het gehele gezin heel erg, maar moeder had natuurlijk de meeste zorg over de ogen van vader. Ze gingen samen naar de huisdokter, Dr.Sala, maar die verwees vader naar de oogarts. Eerst zijn ze toen nog, op aanraden van collega's van vader, naar Hamont gegaan in België, omdat daar iemand zou wonen, die vader wel zou kunnen genezen. Welgemoed zijn ze daar naar toe gegaan. Omdat de afstand niet zo erg groot was (!), ging men maar te voet. Daar aangekomen verrichtte de "genezer" zijn onderzoek en het resultaat was enkel, dat hij mijn ouders het advies gaf om zo snel mogelijk een oogspecialist in te schakelen, alleen dan zou algehele blindheid nog voorkomen kunnen worden. Vader werd toen opgenomen in Utrecht, waar men hem, na een langdurig onderzoek kon vertellen, dat hij op de duur wel zou kunnen genezen van de oogziekte. Hij heeft nog een poosje in het ziekenhuis in Utrecht gelegen en werd, na zijn ontslag uit dit ziekenhuis, onder behandeling gesteld van een oogarts uit Helmond. Deze specialist was een zekere dokter Deyns en deze wilde vader elke veertien dagen voor onderzoek bij zich hebben. Vader kon natuurlijk nooit alleen gaan, want hij was inmiddels volslagen blind geworden. Onze Driek, ook een broer van me, moest hem dan begeleiden. Vader legde dan zijn hand op de schouder van Driek en te

voet ging het dan op Helmond aan, langs het kanaal. Zo'n voetreis bracht tenminste geen extra kosten met zich mee, want geldzorgen waren er intussen al genoeg, als we alleen al denken aan de kosten, die er gemaakt werden in Utrecht!

Maar gelukkig hadden we toen onze Willem! Deze gaf moeder weer nieuwe moed. Hij zou proberen om, behalve op de fabriek, ook thuis in de avonduren nog te werken, om zo de geldmiddelen weer wat opgeschroefd te krijgen. De fabriek, waar hij werkte, stond gelukkig nog geen vijf minuten van ons huis vandaan, zodat hij, als hij van het werk thuis kwam en gegeten had, weer direct aan de slag kon. De sigaren maakte Willem voor eigen rekening. Ze werden aan huis verkocht. Ik heb al eens gezegd, dat Willem een uitstekend vakman was en daardoor vonden de sigaren dan ook gretig aftrek. Moeder had van blauw pakpapier zelf zakjes geplakt, waarin precies vijf sigaren pasten.

Verder zorgde moeder ervoor, dat ze haar dagelijkse werkzaamheden klaar had, wanneer Willem begon met het sigarenmaken. In de kamer hield ze hem dan gezelschap, soms zelfs tot ongeveer twee uur 's nachts. Die wacht-uren maakte moeder ook nog productief, want ze naaide dan voor andere mensen hemden, waarvoor ze dan 15 centen ontving. Een naaimachine had ze natuurlijk niet, zodat 't allemaal met de hand moest gebeuren.

Moeder was weer opgefleurd, want de financiële zorgen waren weer een beetje verlicht en ze had allang weer berouw over haar wanhoop aan de voorspraak van Maria! Aanvankelijk had ze immers het "in-loten" in militaire dienst van Albert gezien als een ramp. Was deze echter uitgeloot, dan had de tweede zoon, Willem, in dienst gemoeten en dat zou dan betekend hebben, dat de kostwinner weg zou moeten, waardoor ons gezin zeker "aan de arme" was geweest en ik geloof niet, dat moeder dát overleefd zou hebben. Ze had nu eenmaal een bepaalde trots en ze liet, zoals ze steeds zei, haar armoede altijd thuis.

Vader was gelukkig altijd goed gezind en klaagde nooit over zijn blindheid. Dat was natuurlijk voor moeder en de kinderen veel waard: die hadden al zorgen genoeg. Hij zat altijd in de slaapkamer omdat het "in de herd" veel te druk was. In mijn verbeelding zie ik hem daar nog steeds zitten, vaak met een doek voor zijn ogen gebonden om deze te beschermen tegen de rook. Hij was namelijk een hartstochtelijk pijproker en zat doorgaans midden in een blauwe wolk van tabaksrook. Vaak ook mocht ik met vader gaan wandelen, waarbij hij dan een donkere bril droeg.

Zus Clara had intussen zo ongeveer de twaalfjarige leeftijd bereikt en mocht al gauw haar eerste H. Communie doen, wat in die tijd pas gebeurde rond die leeftijd. Daar kwam heel wat bij kijken. Als de mensen dan geen geld hadden, werden de communicanten door de gemeente in het nieuw gestoken, maar het nadeel daarvan was natuurlijk, dat ze dan allemaal dezelfde jurkjes of pakjes droegen. Moeder was daarop niet geweldig gesteld en ze wist wel zó met het geld om te springen, dat ze het nodige opzij kon leggen voor de kinderen, die hun eerste H. Communie zouden doen. Al zou ze zelf droog brood moeten eten: ze zou nooit ofte nimmer naar het armbestuur gaan. Moeder was bovendien ook nog erg modebewust, wat van mijn vader niet gezegd kon worden. Deze laatste geloofde het allemaal wel, hij was zelfs nogal ouderwets ingesteld, hoewel hij toch maar drie jaar ouder was dan moeder. De nieuwste mode schreef toen voor, dat de feestelingen in plaats van een hoedje een kroontje in het haar zouden dragen. Moeder was er wel voor te vinden, maar vader was het daarmee helemaal niet eens: het mocht niet! Voor moeder was het echter helemaal geen punt. De zaak werd toch wel opgelost, zij het met enige vrouwelijke listen. Op de grote dag kwam vader bij zijn dochter op het hoofd voelen of ze het traditionele hoedje wel op had. Nu had mijn moeder het dagelijkse mutsje van mijn zus versierd met een extra lint en er ook een paar bloemetjes opgenaaid. Aangezien vader toch niet kon zien en alleen maar het hoedje voelde op haar hoofd, was hij tevreden en verklaarde, dat ze "mooi" was. Na de controle werd het hoedje snel verwisseld voor het moderne kroontje en alle partijen hadden er vrede mee!

Veel gefeest was er toen niet. Daarvoor waren er geen middelen. Moeder had extra lekkere broodjes gebakken en dat was toen alles.

Nu Clara twaalf jaar was geworden, moest ze ook aan het werk. Ze kon beginnen bij de trijpfabriek, wat wel niet zo erg veel opleverde, maar alle beetjes hielpen. Wel kon ze meteen als werkneemster bij Philips terecht, die in 1892 in Eindhoven begonnen was en die méér uitbetaalde dan de trijpfabriek. Maar vader noch moeder waren er voor te vinden, dat hun enige dochter daar zou gaan werken, want het was er, naar het oordeel van onderscheiden anderen, een grote bende!

Met de ogen van vader ging het goed vooruit en op zekere dag werd hij dan ook genezen verklaard. Hij kon echter zijn oude vak, het weven, niet meer hervatten en moest toen als los arbeider aan de slag. De Dommelbrug moest toen verbouwd worden en hij kreeg daar toen werk in het water. Daarvoor moesten echter lieslaarzen worden aangeschaft. Nu had schoenmaker Jan v.d. Broek nog wel een paar van die laarzen staan en nog zo goed als nieuw. Hij kende ons gezin heel goed en bood die laarzen toen aan vader aan onder zeer gunstige voorwaarden! We mochten ze betalen, wanneer het ons uitkwam en ook nog wel in gedeelten. Ik kan U verzekeren, dat ze gauw betaald waren! Moeder's melkkannetje en de wekelijkse verdiensten, die er binnenkwamen, werden onmiddellijk eraan opgeofferd.

Toen hij bij de brug afgewerkt was, kon hij verder ook nog wel met die aannemer mee, maar dat had moeder niet graag en hij kreeg toen werk aan de in aanbouw zijnde huizen aan de Raiffeisenstraat. Hij moest daar stenen naar boven dragen en hoewel hij sterk van aard was, kon hij toch niet tegen de jongeren op. Dat beviel hem helemaal niet.

Toen hoorde hij op zekere dag vertellen, dat aannemer(tje) Doriske v.d. Berg een opperman nodig had. Hij ging direct erop af en werd ook aangenomen. Deze v.d. Berg had werk aan de Jodenbegraafplaats en voor vader was dat te ver om tussen de middag naar huis te komen eten. Ik vond het wel prettig, want ik kon toen niet naar school, omdat ik eten naar vader toe moest gaan brengen. Af en toe bouwde v.d. Berg ook wel eens een huis. Dit zinde vader wel, want dan was het werk nogal gevarieerd. Ik ging dan wel eens kijken naar de voorbereidende werkzaamheden, wat alles bij elkaar een heel karwei was. De nodige kalk moest eerst geblust worden en met veel varkenshaar en zand worden vermengd. Ik mocht het ook wel eens proberen, maar ik bracht er helemaal niets van terecht. Men gebruikte voor het blussen een lange stok, waaraan een omgebogen schop vastzat. De benodigde kalk lag op een vierkant stuk grond; men noemde dat het kalkbed, dat ongeveer 4 x 4 meter groot was. Het vermengen van bovengenoemd materiaal was op zich zwaar werk.

Voor moeder kwam er weer een extra moeilijkheid bij want bij Doriske thuis dreef men een kruidenierswinkeltje en moeder zag zich nu genoodzaakt om de huishoudelijke aankopen te verdelen over de winkel van broodheer Doriske en de kruidenier, waar ze altijd al klant was en waar ze, als het heel hard nódig was, nog wel eens iets kon laten opschrijven. Ze besloot om maar open kaart te spelen tegenover Hein van Hoof, de kruidenier, waar ze al jaren kwam. Deze maakte er helemaal geen punt van en begreep de situatie volkomen. Moeder heeft deze kruidenier, die al het mogelijke en onmogelijke in zijn winkel verkocht, nooit in de steek gelaten.

In het begin van mijn relaas heb ik nog uitgelegd, hoe de indeling van ons huis zo ongeveer was. Daarbij vertelde ik, dat er in de “herd” een grote linnenkast stond. Aan de binnenkant van de kastdeur voerde mijn moeder een soort boekhouding; alles in Romeinse cijfers. Als een van de jongens in de kast kwam was ze er als de kippen bij om het te verbieden en in mijn verbeelding hoor ik haar nog roepen: “Blie van die kast af, verdraaide Garibaldi, daar hedde niks in te maken!” De naam Garibaldi hoorde ik haar nogal eens roepen en daar begreep ik maar niets van. Later snapte ik het wel: moeder was van 1847 en de oorlog, gevoerd door de Pauselijke Zoeaven werd beëindigd onder aanvoering van Garibaldi. Moeder was toen nog een kind, maar heeft daarover natuurlijk veel horen vertellen. Temeer nog, omdat er in het leger van de

Pauselijke Zoeaven veel Nederlanders dienst hadden genomen. Verder wist ze te vertellen, dat er vlak bij het huis, waar ze vroeger woonde, een Jood woonde, die (natuurlijk) een handeltje dreef en die boven zijn deur een plaat had aangebracht met de tekst:

“Al ben ik Jood, al ben ik smous

Ik heb veel eerbied voor de Paus!”

Ik heb verder ook al verteld, dat onze woning in de Stuiverstraat door vader en mijn oudste broers helemaal opgeknapt was. Van binnen en van buiten was alles keurig geveerd en alles zag er echt netjes uit. Op zekere dag kregen we bezoek van de dochter van onze huisbaas, welke huisbaas destijds gemeenteontvanger van Stratum was. Ze maakte moeder een compliment over het onderhoud van onze woning. Ze deelde kwistig pluimpjes uit, maar al gauw kwam de aap uit de mouw: ze was van mening, dat wij, nu we zo keurig netjes woonden, best wel eens wat meer huur konden gaan betalen. Ze zou het wekelijkse bedrag van fl 1.-- omhoog brengen tot fl. 1,25. Moeder maakte zich echt kwaad en maakte haar duidelijk, dat het alleen aan onze eigen ijver en spaarzin lag, dat het huis er nu bewoonbaar uitzag, maar dat dit geen enkele verdienste was van de huisbaas, die nog nooit iets aan het huis had laten doen. Ze weigerde dan ook pertinent om meer huur te betalen en zei zelfs onmiddellijk de huur op! Als die huisbaas op hetzelfde moment haar het huis aangeboden had voor twee kwartjes in de week (wat eigenlijk de norm was) dan nóg wilde moeder er niet meer wonen. Ze stapte op een andere woning uit. Driek van Rooy was op de Geldropseweg vier nieuwe huizen aan het bouwen in de allernieuwste stijl met mooie wit en blauwe tegels. De huur moest echter wel 32 stuivers gaan bedragen. De huurovereenkomst werd meteen gesloten en veel mensen fluisterden achter onze rug om, dat we het nog wel eens minder zouden doen. Moeder noch vader trokken zich maar iets van het geklets aan: ze waren oud en wijs genoeg om te weten wat ze konden of moesten doen.

Dat het huis in de Stuiverstraat zo grondig opgeknapt was hield eigenlijk ook wel verband met het feit, dat ik zelf onderhand ook mijn eerste H. Communie zou doen en bij de feestelijke voorbereiding behoorde nu eenmaal ook een verschrikkelijke grote schoonmaak met alles er op en er aan! Na die grote schoonmaak was het dan weer tijd om de aardappels te gaan rooien op ons veldje. Door vader en de twee oudere broers waren er al heel wat binnengehaald, gedroogd en in zakken in de “herd” gezet, maar er stonden er nog meer. Ik zat nog op school en volgens de nieuwe leerplichtwet, die nog maar pas van start was gegaan, mocht ik niet thuis blijven om met moeder samen de rest van de aardappels van het veld te halen.

Omdat ik drie maanden te laat naar school was gegaan, wegens ziekte, moest ik die drie maanden ná mijn twaalfde jaar nog inhalen en dat waren dan juist die drie maanden, waarin mijn hulp op het veldje zo goed van pas kwam. Moeder ging toen naar het hoofd van de school en legde de situatie uit. De meester riskeerde het toen, maar het in zijn bezit zijnde pokkenbriefje hield hij nog even in zijn bezit. Dit voor eventuele controle van hogerhand. Dit pokkenbriefje werd vroeger uitgereikt wanneer men tegen de “koe-pokken” was ingeënt. Men had het steeds nodig, want zonder zo'n briefje kon men nergens aan de slag. Ik kon dus mee gaan helpen met het uitsteken van de aardappels, ze daarna oprapen, in zakken doen, dan op de kruitwagen laden en wegbrengen naar huis. Heel veel tijd voor “spel” bleef er toen al niet meer over!

Achter de tuin van het huis van Bet Kittel stonden dus nog 10 kleine huisjes en die bewoners hadden een tuintje aan de overkant van de straat, áchter het huis met de tuin, dat eerder bewoond werd door Habraken. Na enkele jaren werden de huisjes mét de tuintjes onder de hamer gebracht en broer Driek had van moeder opdracht gekregen om te kopen, maar natuurlijk niet te duur. Hij was de laatste bieder en dus koopman. Later werden de tuintjes afzonderlijk verkocht en moeder heeft 16 jaar lang van wat gespaard geld en de fl.1000.-- van die verkoop zichzelf kunnen bedruipen. Het bedrag van de aankoop had ze op dat moment niet voorradig, maar ze kon gemakkelijk een hypotheek krijgen.

Alvorens ik de Stuiverstraat ga verlaten wil ik nog even de lange rij huizen beschrijven, waarin mijn “heike” (oom) woonde. Die huizen zagen er van binnen en van buiten goed uit en over het algemeen werden ze bewoond door goede burgers. Bij binnenkomst waren er twee vertrekken met twee bedsteden. Verder nog een slaapkamer, waarin een ladder stond, waarmee men op de zolder kwam. Kwam men buiten door de achterdeur, dan zag men een stal met daarnaast een ruimte zonder deur. Daarin stond een ton met twee haken er aan en een bril erop. Dat was dus de poepdoos! In het midden van de grond, die bij de huizen hoorde, was een gezamenlijke put, waaromheen grasland lag. Om dit land te kunnen bemesten zat de helft van de mensen dus op die poepdoos ten behoeve van zijn naaste buur!

Rest me nu nog om te vertellen, dat de Stuiverloop aan het einde van onze hof doorliep langs de tuintjes van de mensen die in de huizen woonden aan de Geldropseweg en dan uitkwam aan het begin van de Tongelresestraat. Dan maakte de Stuiverloop daar een kwartdraai naar links en liep dan, langs de prachtige villa van mijnheer Jaméz, in de Dommel.

Zo zoetjes aan wil ik de tijd bespreken, dat ik mijn eerste H. Communie zou doen. Daaraan gingen heel wat voorbereidingen en zorgen vooraf. Nu kwam onze Willem wel eens in het café van Coba van Os om een potje te kaarten. Deze Coba had maar één zoon: Jan, die van dezelfde leeftijd was als ondergetekende en ook hij zou dus zijn eerste H. Communie mogen doen op ongeveer 12-jarige leeftijd.

Op een keer moest onze Willem van Coba vragen of ons moeder genegen was om met haar samen (en natuurlijk ook met de a.s. communicanten) de nodige aankopen te gaan doen. Moeder was niet zo erg enthousiast, maar na enig nadenken stemde ze toch toe. Die Coba had weliswaar meer guldens te verteren dan wij centen, maar bij nader inzien zat er ook wel een voordeel aan vast, want gewoonlijk was een dubbele aankoop voordeliger. En bovendien: Moeder kon wel meegaan met Coba, maar behield voor zichzelf het volste recht om te kopen, wat ze zelf wilde, want naar Coba's pijpen danste ze in ieder geval niet! Daarbij stak ook haar aangeboren trots een beetje de kop op, want ze wilde bij zulke gelegenheden haar “armoede thuis laten”. Eén ding stond zo vast als een huis: de schoenen moesten bij v.d. Broek gekocht worden. Nu was v.d. Broek de eerste de beste winkel die we tegen kwamen en aan de etalage was te zien, dat de man inspeelde op de aanstaande feestdagen. Hij had prachtige schoenen geëtaleerd. Er waren knooplaarsjes bij met een gele steek versierd op de voorvoet. Het prijskaartje diende als blikvanger, want het bleek een speciale aanbieding te zijn. Omdat Jan blij was met de eerste klanten, gaf hij moeder en Coba ook nog eens een gulden extra korting. Toen ging het verder naar de stad, want op de Geldropseweg ontbraken toen verder de nodige winkels. Voor een dergelijke feestkleding moest men wel richting stad!

Op het Stratumseind hadden we al een “ellen”winkel, zoals dat vroeger werd genoemd. De beheerder was Cappel en de vrouw werd altijd “Clet” (Coletha) genoemd. Moeder kwam er wel eens maar haalde er toch nooit veel bijzonders. Gewoonlijk ging ze er katoen of linnen kopen om hemden of lakens te maken, bestemd voor andere mensen, die dat aan moeder kwamen vragen. Soms kocht ze er ook schortenbont en gewoonlijk was het wel zó, dat, wanneer ze eens kwam, ze steevast thuiskwam met aardig wat lappen, waarmee ze dan weer uit de voeten kon.

Mijn moeder scheen toch wel een soort “handelsgeest” te bezitten, getuige het bovenstaande en in verband hiermede schiet het me nu ook weer te binnen, hoe het er bij ons thuis op vrijdag aan toe ging. Moeder ging dan altijd naar de markt, zo tegen de tijd, dat die afgelopen was. Dan kocht ze daar een volle korf gedroogd, gerookt paardevlees. Als ze ermee thuis kwam, werd dat vlees gesorteerd en het beste werd dan in de buurt doorverkocht; de rest was voor onszelf bestemd. We plaagden haar altijd ermee en zeiden dan: “ze heeft het weer voor vijf cent per kruiwagen”. We aten bijna nooit iets anders bij onze boterhammen, maar zijn er wel gezond bij gebleven. Onze Nol, de jongste, is “maar” drie-en-tachtig jaar geworden, maar de rest heeft het bijna allemaal veel langer uitgehouden!

Nu ga ik weer terug naar de winkel van “Clet”. We kochten daar de stof voor mijn pak, dat door de kleermaker gemaakt moest worden. Het zou een colbertje met een korte plus-fours moeten worden. Daarbij kreeg ik een grijze, halfhoge hoed, die echter heel gauw uit de mode geraakt zijn. Ik vergeet nog bijna de lange, zwarte kousen, die toch ook erbij hoorden en de platte witte board, compleet met strik. Toen nog een paar witte handschoenen en het nieuwe kerkboek en de communicant was aangekleed. Ik weet nog wel, dat mijn tante het maar niets vond: die magere spillebenen onder die plus-fours uit. Ik vond het erg misselijk van haar om dat zo maar te zeggen!

De rijke kinderen kwamen altijd per rijtuig naar de kerk. Ook de kinderen van Tinus Gruyters zijn altijd per rijtuig gegaan, maar dat kwam omdat vader Gruyters koetsier was bij v.d. Nahmer .

Veertien dagen voor de grote dag werd bekend gemaakt, wie er wel en wie er niet in aanmerking kwam; als het feest kon doorgaan, renden we ná de katechismusles gauw naar huis. We konden dan aan familie, vrienden en kennissen gaan vertellen, dat we “geslaagd” waren en hen dan tegelijk op het feest “verzoeken”. Ik weet nog, dat ik ook naar onze Willem holde, die toen werkte bij Boelaars, nog geen vijf minuten van ons huis vandaan. Ik trok aan de bel en met twee treden tegelijk holde ik naar boven. Ik was er finaal zenuwachtig van, temeer omdat hij mij iets bijzonders had beloofd. En jawel: zijn hand ging in zijn zak en hij haalde er een doosje uit, waarin hij een echt grote-mensen-horloge had. Het was wel een oud beestje, maar het liep op tijd. Er zat zelfs een ketting aan. Het was een heel oud cilinderhorloge en van de figuurtjes kon men nog wel iets zien, maar het grootste gedeelte was toch al afgesleten! Maar dat hinderde mij allemaal niet: het voornaamste en gewichtigste was, dat ik een echt horloge had, dat ook nog liep. Wat was ik toch verschrikkelijk trots. Ik kan me niet herinneren, dat ik in heel mijn lange verdere leven nog ooit zó trots op iets ben geweest.

Nu woonde er op de Geldropseweg een horlogemaker met name Jan van Rooij. Het was een oude man, maar een heel goede vakman en hij was, zoals alle mensen, die ongeveer 100 jaar geleden leefden, erg zuinig, óók als het de spullen van andere mensen betrof. Broer Willem was dus met “mijn” horloge naar Jan gegaan. Deze bekeek het oude beestje eens gedegen en vond het de moeite wel waard om het op te lappen. Hij vond het zonde om het te verslonzen. De wijzerplaat was goed en het uurwerk kon best nog wel 100 jaar mee. Het binnenklepje (deurtje) sloot echter niet meer en aan de buitenkant was er een scharniertje versleten. Het kon nog wel even mee in die toestand, maar elke dag kon men toch malheur verwachten. Hij zou het goed maken, daar kon men van op aan, maar het zou nog wel enige tijd duren, aangezien hij nogal wat werk in voorraad had. Willem drong echter op spoed aan, aangezien de aanstaande communicant graag daags vóór de grote dag het pronkstuk weer in zijn bezit had. Jan ging door de knieën en lapte het uurwerk op. Aan de buitendeur had hij een nieuw zilveren scharnier gemaakt, doch het binnendeurtje was niet te maken, dáár was de rand van het deksel helemaal weggesleten. De zaak werd echter toch goed door hem opgelost, n.l. met behulp van een lucifer, die tussen de twee dekseltjes ingeklemd werd. Ik weet de datum nog precies waarop ik ging kijken of Jan het voor elkaar had gekregen, n.l. Zaterdag 17 maart 1901 en toen het inderdaad klaar was ben ik in één ruk naar huis gehold en ik sprong en danste van geluk. Toen iedereen het gezien had moest het zolang de kast in tot de volgende dag. Zondags ging ik met mijn broer naar de trein om de familieleden, die op het feest zouden komen, af te halen. Ik mocht mijn nieuwe aanwinst bij me dragen en onderweg keek ik natuurlijk meerdere malen, hoe laat het was en, bij het station aangekomen duurde het verschrikkelijk lang, vóórdat die trein aankwam. En ik maar kijken en weer kijken. Eindelijk kwam die trein dan toch en na de begroeting en het handen schudden hoopte ik, dat er toch wel iemand zou zijn, die mijn nieuwe aanwinst zou op merken, maar dat was niet zo en ik wist geen enkele manier te bedenken om de aandacht op het horloge te vestigen. Thuis kon ik het echter niet langer meer voor me houden en met het horloge in de hand

deelde ik de aanwezigen mee, dat ik van onze Willem dit prachtige cadeau had gekregen. Iedereen was toen natuurlijk erg enthousiast en ik erg blij!

Op 19 maart 1901 deed ik mijn E.H. Communie, dus op het feest van de H. Jozef. Het was die dag slecht weer: regen en nog erg koud. Door Jan Custers, de begaafde beeldhouwer, was voor de kerk een nieuwe Communiebank gemaakt. Die was prachtig, werkelijk iets bijzonders. Deze Jan Custers was, behalve kerkmeester, ook collectant en uit hoofde daarvan al, kon het kerkbestuur de opdracht voor de vervaardiging van die communiebank, aan Custers niet weigeren. Zoals ik al zei: het werd een uitermate prachtig werkstuk, dat geheel aangepast was aan de stijl van de nieuwe kerk.

Het was toen ook voor het eerst, dat alle communicanten een koffietafel aangeboden kregen in het klooster van de zusters. Het was een soort schenking van Mevrouw van Blarikom, een soort legaat, waarbij bepaald werd, dat dit zou blijven. Zo plotseling als dit in het leven geroepen werd, zo plotseling is men er ook weer van afgestapt. Wat voor reden men daarvoor heeft gehad is me eigenlijk niet bekend. Ná de H. Mis gingen we gezamenlijk door de Sacristie, dóór de tuin achter de kerk het klooster van de Zusters binnen. De koffietafel stond daar klaar en het geheel was voor ons een prachtig gezicht! De Pastoor ontving ons bij binnenkomst en gaf alle kinderen een hand. Toen enkele jongens vóór mij de Pastoor een hand gaven, hoorde ik dat ze zeiden: “Onze pa zal het wel goed maken” en ik dacht bij mezelf, dat had ik eigenlijk ook wel kunnen zeggen, dan kwam ik er tenminste met “niks” vanaf. Maar evenals de meeste andere jongens, gaf ik de pastoor ook iets, al weet ik niet meer wát of hoeveel. Er werd nog gezongen en veel plezier gemaakt en natuurlijk ook goed gegeten.

Toen ik dan onderhand thuis kwam was het daar ook een gezellige drukte, want er was intussen al flink geborreld. De gehele familie was verbaasd over al het werk, dat we met ons allen verzet hadden. Toen het later in de namiddag werd, moesten degenen, die met de trein gekomen waren weer weg, aangezien ze de volgende morgen al weer vroeg op het werk moesten zijn. Ze dankten uitbundig en hoopten de volgende keer, als onze Nol, de jongste, aan de beurt was, weer uitgenodigd te worden. De andere gasten bleven nog wat nafeesten, maar erg laat is het niet geworden. Driek, Nol en het feestvarken klommen de ladder op en moeder en zus Clara konden beginnen met opruimen.

Nu zal ik eerst even iets vertellen over de heer Jaméz en de prachtige, aan hem behorende villa. Langs deze villa liep de Stuiverloop, die verderop, via de Bleekstraat, uitmondde in de Dommel. Het huis was met prachtige trossen clematis begroeid en dat was mooi om te zien. Eerst dacht ik, dat het blauwe seringen waren, maar later kwam ik daarop terug. Jaméz was getrouwd, maar had geen kinderen. Hij was kerkmeester en collectant en was steeds aanwezig in de Zondagse Hoogmis, die toen om tien uur begon. Vader, Driek, Nol en ondergetekende waren er ook altijd, iets waarmede we niet altijd zo erg blij waren, maar we wisten nu eenmaal, dat er toch geen pardon voor was.

Het kwam nogal eens voor, dat genoemde heer Jaméz een boodschap had voor mijn vader. Hij haalde ons dan in als we uit de kerk kwamen en de ene keer gaf hij dan opdracht om een kar mest voor hem te bestellen en de andere keer was het weer eens nodig, dat de sloot (waarmee hij dan het gedeelte van de Stuiverloop bedoelde, dat langs of vóór zijn villa liep) weer eens schoongemaakt werd. De beloning daarvoor was dan, dat vader het slik en de vieze rommel, die uit de sloot kwam, mocht behouden. Vader zei dan steeds: “Het komt in orde mijnheer” en het gebeurde dan precies zoals mijnheer Jaméz het wilde. Onze Driek, die een paar jaar ouder was dan ik, wist als het er op aankwam, zijn woordje heel goed te doen. Op een keer zei hij dan - voor vader en voor de heer Jaméz natuurlijk geheel onverwacht - : “Ik vind, dat U onze vader voor dat vieze werk wel eens een gulden kunt geven”. Vader nam zijn pet af en de heer Jaméz liep verder! Maar ik weet nog wel, dat de oude Manus verschrikkelijk kwaad was op onze Driek en thuis gekomen maakte hij Driek zeer goed duidelijk, dat hij beter zijn plaats moest kennen en

niet zo brutaal mocht zijn tegenover zo'n grote heer. Moeder bemoeide zich er maar niet mee, maar ze had, evenals wij, stiekem veel plezier in het voorval.

Na het feest stond er een heleboel werk te wachten. Moeder moest direct weer beginnen met brood bakken en alvorens de door haar gezette broden in de oven moesten, werd die rood gloeiend gestookt en ik moest daarvoor het hout aanslepen. Daar was niets aan te doen. Ik heb heel mijn leven een verschrikkelijke hekel gehad aan de rommel, die het zelf-bakken in huis mee bracht, als ook aan de heisa, die de wekelijkse wasdag kenmerkte! Toch werd er de gehele dag nog nagekaart over het feest, vooral over een zekere "Hel" (Willem) die zeer veel aan het woord was geweest en de hele zaak vermaakt had. Ik herinner me ook nog, dat mijn moeder met een tante en twee ooms, nog een vierstemmig lied had gezongen, dat erg mooi klonk. Nu was het wel zo, dat ze alle vier in Aarle Rixtel, waar ze eigenlijk vandaan kwamen, bij een zangkoor waren geweest en alle vier een goede stem hadden.

Een zekere "Oom Hendrik" heeft nog getracht om mij het zingen bij te brengen, compleet met een beetje notenschrift. Verder dan een notenbalk met een sol-sleutel heb ik het echter nooit gebracht. Ik had misschien wel een goede stem, maar een lichte en aangezien ik persé alleen maar met een zware stem wilde zingen, was mijn interesse al spoedig pleiten. Mijn eigenlijke stem heb ik in die tijd wel bedorven door steeds maar veel te laag te willen zingen.

Intussen was het zover gesteld met de nieuwbouw van het huis aan de Geldropseweg, dat we geregeld eens gingen kijken naar de vorderingen. Zelfs moeder, die praktisch nooit tijd had om eens ergens naar toe te gaan, ging op een zondag mee en was erg verrast door het feit, dat de bouw zo goed opschoot en dat het er allemaal zo mooi uitzag. Het was vooreerst nog niet klaar, maar het dak lag er toen toch al op en er kon al spoedig van alles naar het nieuwe huis gebracht worden. Voornamelijk spullen, waar niet zo erg veel aan gelegen lag. Andere dingen waren er nog niet zo veilig, aangezien alles zo veel mogelijk open moest blijven staan om het drogen te bevorderen. Na veertien dagen was het toen echter helemaal afgebouwd, maar de eerste zes weken mochten we er echter nog niet intrekken. Dat was volgens een toen geldende gemeentelijke verordening. Wel moest de kachel in die zes weken volop gestookt worden. Gelukkig troffen we het ook met de weersomstandigheden, want het was toen ongeveer Mei/Juni en het was lekker warm zomerweer. We hebben toen allemaal samen flink en hard gewerkt en de verhuizing verliep dan ook erg vlot.

Zoals ik al eerder vermeld heb, maakte dit nieuwe huis een deel uit van een blok van vier huizen onder één kap. Ze waren voor die tijd erg modern; hadden een zogenaamde Franse (gebroken) kap en hadden zelfs dakgoten, iets wat helemaal nieuw was. Nieuw was ook de schutting van 1½ meter hoog, die tussen twee tuinen opgetrokken was of liever tussen de put en de tuinen in. De bewoners van twee huizen hadden elk het recht van doorgang, zowel links als rechts van de panden. Ons nieuwe huis was als volgt ingedeeld: men kwam binnen in een groot voorvertrek. Links van dit vertrek was een mooie kamer, waar mijn ouders sliepen. Aan de buitenkant waren blinden aangebracht. Moeder had mooie nieuwe gordijnen gekocht en, behalve een deurmatje, lag er zelfs een vloerkleed op de grond, wat voor ons soort van mensen gold als een buitengewone luxe. Voor het voorvertrek had ze nieuwe meubels gekocht, d.w.z. ze kocht vier nieuwe stoelen met een gebogen rugleuning en een zitting, waarin gaatjes aangebracht waren, wat voor die tijd ook al als erg modern gold. Daarbij stond er ook nog een grote leunstoel met armkussentjes, waarvan de rugleuning helemaal genopt was. Er stond een grote kleerkast, half leg- en halfhangkast, waarin moeder's mooie kapmantel hing. Verder was er aanwezig onze vertrouwde latafel, waarop twee beelden prijkten onder stolpen met in het midden dan nog de beeltenis van O.L.Vrouw van Altijddurende Bijstand. Over de grote ronde tafel hing een kleed van pluche en dwars daaroverheen lag een gehaakte loper, waardoorheen links en rechts een rood en groen lint getrokken was. Alles bij elkaar zag het er piekfijn uit. Aan de wand hadden we een

mooi schilderij hangen, dat we van een goede bekende gekregen hadden terwijl er voorts ook een Kruislieveheer hing in een lijst, waarvoor een gebogen lijst was aangebracht.

De huisbaas had ons op het hart gedrukt de tegelvloer niet te schrobben, doch daarop slechts zilverzand te strooien: de vloer zou daarvan alleen maar mooier worden. Ook waarschuwde hij voor het schoonmaken van de deuren: alleen maar water gebruiken was zijn advies en zeker geen zeep! Aan die goede raad had men zich ook gehouden en het was zeer succesvol.

Het voorhuis en de mooie slaapkamer lagen dus aan de straatkant. Daarachter lag een grote, ruime keuken, waarin een deur was, die toegang gaf tot een diepe, droge kelder, die zeer geschikt was voor het bewaren van de wintervoorraad, als aardappelen, kool, enz. Naast de kelderdeur was de deur naar de opkamer en van daaruit liep een houten, wit geschuurde vaste trap naar de zolder, waar een heel grote slaapkamer was gemaakt. Verder stonden er buiten nog twee schuurtjes.

Intussen was men begonnen aan het slaan van de put. Dat was ook nog een groot karwei. Toen men al drie putringen in de grond aangebracht had kreeg men nog alleen maar geel, troebel water. De boorder hing met een riem om zijn middel in de put. Aan deze riem was een haak vastgemaakt en die haak was van zeer zwaar kaliber. Om de put heen waren lange palen gezet, die boven bij elkaar kwamen en waar tussenin, een katrol was bevestigd. Over deze katrol heen liep een zeer dik touw met een sterke ring eraan, die vastgemaakt kon worden aan de haak, die aan de riem van de boorder vastgemaakt was. Aan het andere eind van het touw was een stevige knuppel bevestigd, waaraan vier mannen moesten trekken, wanneer de boorder zou roepen. Ik schrijf dit zo uitgebreid, omdat het een zeer gevaarlijk karwei was. De huisbaas wilde persé dieper de grond in en er moest dus nog een putring opgezet worden. Ik schat de omtrek van zo'n ring op ongeveer 1,20 meter. De vrouw van de boorder stond er ook bij te kijken. Deze vrouw was een zuster van Mie Lodewijks, de bekende Stratumse "baakster". Vermeldenswaard was het feit, dat vrouw Dieles helemaal geen haar op het hoofd had en daarom altijd een netje droeg. Boorder Dieles begon opnieuw en het duurde geen vijf minuten of hij riep. Hij had namelijk een "wel" aangeboord en dat was gevaarlijk, aangezien een dergelijke wel het water met zeer grote kracht opschoot. De vier mannen echter waren paraat en in een mum van tijd hing de boorder veilig aan de haak. Ik heb dikwijls staan kijken bij het slaan van een put, maar ik heb nog nooit zo'n vervaarlijke schreeuw gehoord als van vrouw Dieles: men had haar bij de kerk wel kunnen horen krijsen.

Na een nieuwe schreeuw van Dieles stond de ring goed passend op de vorige, maar alles bleef zoals het was en tenslotte moesten er nog twee ringen bij geplaatst worden en bij elke ring werd de situatie gevaarlijker. Gelukkig verliep alles zonder ongelukken. Het werk had vele dagen geduurd maar het succes was verbluffend. Nadat de huiseigenaar nog enkele karren kiezel in de put had laten storten bleek het water glashelder te zijn en heerlijk koud.

Vader had het nog druk met zijn hof. Dat werd ook een werk van belang. Deze hof was ongeveer 20 meter lang en 10 meter breed. Een kwart gedeelte lag langs de tuin van het kleine kasteeltje en de wortels van de bomen, die bij het kasteeltje behoorden, liepen natuurlijk onder onze grond door. Het was bijna onbegonnen werk, waarmee wel enkele jaren gemoeid zijn geweest, alvorens de grond daar een beetje gebruiksklaar was. Ik hielp vader vaak daarbij. Achter in de hof moest een vierkant stuk worden afgemaakt, waarin gras gezaaid werd en dat moest dienen als "bleek" voor de was. Zorgde men er niet voor dat een dergelijk bleekveld werd omheind, dan liepen de honden, die er nogal talrijk aanwezig waren, vrijelijk over het bleekveld heen, zich niet bekommerend over het feit of er al dan niet een was te bleken lag.

Toen een en ander intussen zowat gereed was, was ik ongeveer 12 jaar en er zou uitgekeken moeten worden naar passend werk. Vader zou er wel mee op uit gaan. Links en rechts werd al eens geïnformeerd, maar het viel allemaal nogal tegen. Vader wilde in ieder geval niet, dat mijn toekomstige werkkring erg ver uit de buurt kwam liggen. Verder was er best wel een plaatsje te

vinden bij Philips in de lampenfabriek, en, naar men vertelde, werd het werk goed betaald. Maar daarvan was al helemaal geen sprake: onder geen enkele voorwaarde zou ik daar heen mogen.

Het liefst zagen vader en moeder me als toekomstige sigarenmaker en daarom werd er andermaal geïnformeerd bij de sigarenfabriek van Sjekke Luurmans, waar vader eerder, direct na zijn blindheid, ook nog even gewerkt had. Deze fabriek lag langs de Dommel en tot grote blijdschap van mijn ouders, werd ik aangenomen. In het begin viel het me niet mee. Recht van de schoolbanken af naar de fabriek, geen spelen meer en mijn vrijheid danig beknot! Het verging me precies zoals alle jongens van die leeftijd. Het werk op zich was niet zwaar, maar van 's morgens zeven uur tot 12 en van half twee tot 's avonds zeven op een bankje te moeten zitten, nee, daar kon geen enkele jongen van 12 jaren tegen. Het wende echter nogal snel. In het begin klaagde ik nogal over pijn in de rug. Moeder had er wel een middeltje tegen: ze draaide wat fijn gesneden paardenrookvlees in 'n papiertje en ik moest daar dan zo af en toe onder het werk, maar een keertje van “snoepen”.

Ik bracht 's Zaterdags fl 1.-- mee naar huis en mijn traktement werd daags daarna onmiddellijk met 200 % verhoogd en kwam toen op drie centen in de week!

Zoals men intussen wel begrepen zal hebben, had ik niet zo erg veel onderwijs genoten. Niettemin heeft het vak geschiedenis me altijd erg geboeid en alles wat met geschiedenis te maken had, vond ik erg interessant. Daarom ook genoot alles wat met het kasteel van de “Burgh” te maken had, mijn bijzondere belangstelling. De grond immers, waarop ons nieuwe huis gebouwd was, behoorde indertijd ook tot het grondgebied van de “Burgh”. Ook het kleine kasteeltje en alle grond en landerijen en bossen rechts, links en recht voor ons uit: alles behoorde aan de “Burgh”.

Ik wil proberen om, zo uit mijn herinnering, een en ander te vertellen over de “Burgh” en zijn bewoners. De “Burgh” was het eerste stenen huis, dat in Stratum gebouwd werd. Men was in die tijd van mening, dat dit huis uit steen was opgetrokken, omdat men zich daarin beter kon verdedigen tegen de herhaalde invallen van de Spanjaarden. Deze Spanjaarden wilden Eindhoven belegeren en hadden het dan speciaal gemunt op huize “Ravensdonk”, dat men wilde bezetten.

Ik voor mij vond de “Burgh” niet zo'n erg mooi kasteel. Het was toen een groot vierkant blok steen, waarschijnlijk zo massief en zonder verdere versieringen gebouwd, om de Spanjaarden de inneming van de stad te bemoeilijken. Rondom het kasteel was een diepe gracht gegraven. De hoofdingang was met het front gericht naar de grote Geldropseweg. In het midden was een inrit aangelegd, met mooie, naar buiten gebogen, hekken. Aan weerskanten van het kasteel stond een grote boerderij en men kon de “Burgh” helemaal vrij zien liggen, omdat het kasteel geheel los van die boerderijen stond.

In mijn tijd werd het kasteel door de familie van Rekum bewoond en de families Tunnis en den Ouden woonden in de genoemde boerderijen. Rechts van de “Burgh” was ook een inrit gemaakt, die waarschijnlijk bestemd is geweest voor het afgeven van eventuele leveranties of mogelijk ook voor de komende en gaande bezoekers, die misschien zo af en toe eens een praatje wilden komen maken.

Het echtpaar van Rekum was binnen niet al te lange tijd gezegend met niet minder dan 24 kinderen. Van deze vierentwintig kinderen zijn er 19 in leven gebleven. Eén zoon is lang burgemeester van Stratum geweest en heeft er zeer veel goed werk verricht. De jongste dochter van van Rekum, die vrijgezel is gebleven, heeft er het langst gewoond. In 1913 werd het kasteel gekocht door Smits van Oyen-Hendriks en het huis werd toen vervangen door een prachtige villa, maar ook toen heeft mejuffrouw van Rekum die villa nog geruime tijd bewoond.

Ons gezin woonde niet langer dan vijf minuten lopen van de “Burgh” vandaan en in mijn geest zie ik de prachtige grote laan met eikenbomen omzoomd, die links van het kasteel liep. Zoals reeds gezegd, liep er een gracht rondom het kasteel, welke uitmondde in een grote

zwanenvijver aan de achterkant. In de winter was het op die vijver altijd even druk. Dan mocht er naar hartelust geschaatst worden, alsook op de gracht rondom het kasteel. Ook aan de achterkant van het kasteel stonden veel eiken- en loofbossen, die doorliepen tot aan de grens met Geldrop. Daar in de buurt had mijn vader indertijd een behoorlijk stuk grond gepacht van boer van Ham en we hadden daar mooi wintergoed staan. Maar ook toen waren er mensen, die niet al te eerlijk waren en niet goed onderscheid konden maken tussen mijn en dijn, zodat er dikwijls, tot ons groot verdriet, nogal wat van het een en ander geroofd werd.

Recht tegenover de “Burgh” aan de Geldropseweg lag veel bouw- en weiland, dat zich uitstreckte tot aan de Voorterweg en dan doorliep tot aan het kanaal. Vandaar kwamen we de Poeyers binnen, die door de Poeyersstraat verbonden was met de Geldropseweg. In dit gebied lagen verschillende boerderijen en dat alles en nog veel meer behoorde allemaal tot de bezittingen van de “Burgh”.

Ik vergat nog te zeggen dat het hazelnootstraatje liep naast de ingang van de “Burgh” en wel aan de rechterkant. Het was maar een pad, waar b.v. de boeren door konden met paard en kar. Dit straatje lag ongeveer aan de draai van de Geldropseweg en na enkele meters (misschien een stuk of tien) kwam dáár de weg van het Vossenhoel op uit. De grond, die daar aangrensde, liep van de Geldropseweg tot aan de Suikerij-buurt.

Onderhand was men begonnen met het verkopen van stukken grond. De grond waarop ons nieuwe huurhuis stond, was al eerder verkocht en nu was er een nieuwe koper komen opdagen. Het betrof het gedeelte, dat doorliep tot aan de Voorterweg. De nieuwe koper was Jan van de Pas. Wie nu was die Jan v.d. Pas, die het bracht tot raadslid in Stratum en een legendarisch figuur werd? Hij was van huis-uit een klein boertje en eigenlijk wilde hij wel boer blijven. Maar hij had helemaal geen geld en dan kon men - ook toen niet - heel weinig of niets beginnen. Hij was echter niet dom en de “handel” zat er ook wel een beetje in.

Nu woonde er op de hoek van de Kleine Bleekstraat indertijd een klein vrouwtje met haar broer, beiden ongehuwd. Allebei waren ze niet van de slimste, maar zeer goed van aard. Het vrouwtje luisterde naar de naam Mieke en de broer heette Marteke. Ze woonden een steenworp van het Eindhovense kanaal vandaan en “runden” een heel klein boerderijtje. Men noemde het tenminste een boerderijtje, maar het bestond slechts uit een woonhuisje met één kamertje, verder een tamelijk royale schuur met hooizolder. Op deze hooizolder had Marteke zijn slaapgelegenheid en Mieke kroop in de huiskamer in de enige bedstee. In de schuur hadden ze een paar geitjes staan en soms zelfs een varken. Dat was dan alles. Het schijnt, dat ze van huis-uit wel een beetje geld hadden, maar veel kan dat niet geweest zijn. Inkomsten uit het bedrijfje waren er ook niet veel, misschien wat opbrengst van de melk. Met datgene, wat het land opbracht konden ze zelf zowat rondkomen en ze zagen toch nog kans om hun centjes bij elkaar te houden en zelfs nog wat te sparen.

Op een keer kwam Jan v.d. Pas bij dit tweetal binnenstappen om te “buurten”. Daarna herhaalde hij zijn bezoeken nog enkele keren en het slot van het liedje was, dat Jan met Mieke trouwde. Jan trok dus bij Mieke in het woninkje en deelde in het kleine huiskamertje de bedstee met haar. Werk was er praktisch niet voor hem, daar was het bedrijfje te klein voor. Hij ging dus maar op stap en men kon hem bij tij en ontij bij het kanaal vinden. Soms wandelde hij aan de linkerkant daarvan, maar gewoonlijk verkoos hij toch de rechterkant. Daar woonden n.l. boeren genoeg, waar hij regelmatig een praatje kon gaan maken. Hij kocht of kreeg er al eens iets voor Mieke: een kip, boerenkool of iets dergelijks, waarmee hij het vrouwtje blij kon maken en de nieuwtjes kreeg hij in ieder geval steeds gratis erbij!

Op zekere dag wist men hem te vertellen, dat vanuit de “Burgh” gronden werden verkocht, onder meer aan van Dissel, die een linnenblekerij had en ook aan de sigarenkistenfabriek “Juliana” in de Voorterweg, die grond nodig had voor de uitbreiding van de fabriek en voor het bouwen van een herenhuis met bijbehorende kantoren. Er scheen nog meer grond te koop

aangeboden te worden, ook aan de Voorterweg en aan de Geldropseweg. Jan had er wel oren naar en stapte maar meteen naar de rentmeester van de “Burgh”, de heer van Rekum. Na vlot onderhandelen kocht hij toen voor een zacht prijsje de grond, gelegen aan de Geldropseweg tussen het Vossenhoel en de Suikerij-buurt. Deze heeft hij later weer doorverkocht. Aan de overkant kocht Jan de grond die achter het kleine kasteeltje doorliep. De grond waarop ons huis toen gebouwd was, werd al eerder door de “Burgh” van de hand gedaan. Toen werd er achter ons huis en dat van de buurman een scheiding (paadje) aangebracht en de verdere grond, tot aan de Voorterweg, kwam in het bezit van Jan. Naast onze nieuwe huizen lag een stuk braakliggend terrein, grenzend aan 10 zeer oude huisjes. Op dit braakliggend terrein zijn later 10 nieuwe huizen gebouwd. De genoemde zeer oude huisjes hadden helemaal geen tuin en ze moesten zich op zeer armoedige wijze behelpen, wat betreft “sanitair”, waterafvoer, enz.

Nog even wil ik wat vertellen, zo tussendoor, van het kleine, aan ons huis grenzende kasteeltje, dat indertijd ook een onderdeel was van de grote “Burgh”. Waarvoor het eigenlijk diende is me niet bekend, maar men vertelde wel dat het gebruikt werd om er gasten van het grote kasteel in onder te brengen. Verder zou het ook dienen om er “gezelschapsdames” te herbergen, maar het fijne weet ik er echt niet van. Wanneer het in andere handen is overgegaan is me ook niet precies bekend, maar dat moet zo ongeveer in 1900 geweest zijn. Het was een zeer mooi gebouw, zowel van buiten als van binnen. Vóór en achter het huis lag een fraaie bloementuin, niet zo erg groot en omzoomd door heesters en enkele mooie bomen. Vóórdat Jan v.d. Pas dus de lap grond kocht in de grootte van plm. 200 x 150 meter, was dus het kasteeltje plus de aangrenzende grond mét of zonder huisjes, al verkocht.

U zult zich intussen wel eens afgevraagd hebben, waar Jan het benodigde handelskapitaal vandaan gehaald had. Hij wist natuurlijk wel, dat zijn Mieke nog wat achter de hand had, dus vroeg hij Mieke hem dit ter hand te stellen. Het ging over een bedrag van fl 1800.--. Mieke schrok zich lam en permitteerde en huilde tegenover Jan: ze kon niet zo gemakkelijk afstand doen van de zuur verdiende en zuinig beheerde spaarcentjes, maar Jan wist haar te overreden en beloofde haar zó slim met het geld te zullen omgaan, dat ze er spoedig méér voor zou terug krijgen. Dat is dan ook wel gelukt, dank zij zijn goede handelsgeest.

Van de rij oude huisjes op de Geldropseweg, waar ik het zojuist al even over had, werd het laatste bewoond door het gezin van Jan Thijssen. Deze Jan zelf was door een ongeluk om het leven gekomen en liet een vrouw met nogal veel kinderen na. Het gezin was verschrikkelijk arm. Om in het leven te blijven had de moeder met haar dochter Jana het groentewinkeltje voortgezet. Daarvoor hadden ze een paard en een wagentje nodig. Gelukkig was hun uitgang naar de straat, gerekend vanaf de stal voor het paard, groter dan die van al hun burens, zodat ze dáárvoor tenminste de benodigde ruimte hadden. Het grote stuk grond nu, dat Jan gekocht had, “geerde” enigszins en liep dus in een tamelijk smalle strook uit. Toen hij voor zichzelf een huis wilde bouwen, kon hij dan ook niet beginnen aan de punt van zijn eigendom, namelijk aan het stalletje van groentevrouw Thijssen voornoemd. Hij bouwde toen een boerderij met het front gericht naar de oude huizen, maar minstens 20 meter verwijderd van het beginpunt, n.l. van het “stalletje”. Zo kreeg hij toch nog een stukje tuin achter zijn huis.

Ik zal proberen om Jan’s nieuwe huis, dat toch een boerderij moest blijven, een beetje te beschrijven. Bij binnenkomst stond men meteen in de “veur-herd”, maar in dit geval betegeld met mooi geglazuurde tegels. Men kwam daarna in een slaapkamer. De “herd” sloot aan op een “goot”, dat was een soort afdak, waarin een paar glazen pannen aangebracht waren om tenminste wat licht te hebben op die “goot”. Links daarvan was een deur, daarachter stond het “huuske”, waar men een en ander naar toe bracht, dat men zoal op een dag kwijt moest zien te raken. Van dit “huuske” uit kon men de kleine huisjes aan de Geldropseweg overzien.

Voor alle duidelijkheid: de W.C. maakte eigenlijk deel uit van de “goot”, met het gevolg, dat de mensen op de goot of in een soort van keuken zaten te eten bovenop de beerput!

Nu we het toch over het befaamde “huuske” hebben: er schiet me nu een mooi verhaal te binnen, zoals er zeer veel mooie verhalen de ronde deden en misschien nog wel doen over de roemruchte daden van Jan en zijn eega.

Op een keer kwam buurman Jan Bell even buurten bij Jan en Mieke, wat hij wel eens vaker deed. Toevallig zat Jan's vrouw, Mieke dus, op het “huuske” en naar gewoonte, had ze de deur op een kier staan. Jan Bell had dit wel gezien, maar beschouwde dit als iets zeer normaal: geen mens zou er in die tijd aanstoot aan genomen hebben. Mieke zat daar dus op haar gemak, totdat ze plotseling de kat in het oog kreeg, die uit het huis kwam met een pas geplukte duif in haar bek. Met een schreeuw vloog Mieke van het huuske af met haar rokken omhoog, vastgehouden door één hand, en gillend. liep ze de kat achterna. Jan Bell had die hele geschiedenis afgekeken en stond natuurlijk onbedaarlijk te lachen. Mieke hoorde dat en hevig geschrokken riep ze tegen buurman Bell: “ge hêt toch zeker niks gezien, hé Jan?”. “Nee hoor”, zei Jan, “zij maar gerust: allinnig mar een paar gerukte (gerookte) billekes”.

Bij het huis van Jan, dat dus eigenlijk “overlangs” gebouwd was, behoorde ook een moestuin met een tamelijk grote boomgaard. Doordat het gekochte stuk grond verderop steeds breder werd, werd ook de boomgaard breder. Nu was Jan misschien wel een klein boertje, maar niet precies op zijn achterhoofd gevallen. Aan de mensen, die eigenlijk wel wat grond in eigendom wilde hebben, bood hij een gedeelte van zijn bezit aan. Hij voorzag dan wel, dat het mensen betrof, die zoetjes aan door de grootste financiële zorgen heen geraakten, omdat ze grotere, meeverdienende kinderen kregen. Deze groep van mensen behoefde dan geen “aanbetaling” te doen, maar zorgde dan wel voor een geregelde aflossing. Een en ander kon dan bij de notaris geregeld worden. Zo handelde hij maar rustig verder. Hij boerde wel niet meer, maar kwam erg veel onder de mensen en hij kénde er intussen ook erg veel.

Toen hij tot verkoop overging verkocht hij allereerst een stuk grond, dat grensde aan zijn eigen huis en al gauw volgde de verkoop van een ander gedeelte, dat weer dáaraan grensde. Elke bouwplaats kreeg zo meer waarde omdat het dichtertegen de Geldropseweg kwam liggen. De laatste, die een bouwplaats kocht, was de familie Zwart. Hun tuin was wel het kortste van allen, maar toch nog zeer lang. Bovendien hielden ze nog een pad over, waardoor ze niet altijd door de voordeur naar binnen hoefden, doch opzij langs het huis af, achter binnen konden. Alles werd ver- of gekocht volgens het toen geldende gebruik: volgens afpaling. Toen de landmeters kwamen, zo rond kerstmis, bleek, dat de grond behorend bij het nieuwe eigendom van de familie Zwart, langer van stuk was dan zij eigenlijk gekocht hadden.

Het andere stuk grond, dat Jan gekocht had, lag dichtertegen bij de “Burgh”. Ook daar liet hij bouwen en begon met de verkoop van de grond precies zoals in de Voorterweg, dus het kortst bij de “Burgh” aan de Geldropseweg en van daaruit ging het dan verder richting klein kasteeltje.

Intussen was het stuk grond, dat aan de Geldropseweg braak lag, natuurlijk ook volgebouwd. Vooraan de Voorterweg werd het toen wat moeilijker met de nieuwbouw. Op de andere hoek immers woonde Kaat van Stipdonk, die met haar woonhuis aan de Geldropseweg lag terwijl haar hof een twintigtal meters de Voorterweg inliep. Deze Kaat van Stiphout was een weduwe, die met haar dochter tezamen een café dreef. Die Kaat had op een kwade dag een reuze klap op haar hoofd gekregen. De man, die haar dit geleverd had, heeft er 1½ jaar voor moeten brommen. Ik kan me dit voorval nog zo goed herinneren, omdat ik de dader tussen twee agenten in, weg zag brengen. Ik was toen nog erg jong en dan blijft zoiets nog lang hangen in je herinnering. Bovendien kende ik die man heel goed.

Het eerste huis, dat er in de Voorterweg gebouwd werd, was voor Trien Klaassen. Overigens was er toen in de Voorterweg nog niets dan weiland, tot aan de “Poeyers” toe. Aan de overkant van de Voorterweg had van Dissel een linnendrogerij. Honderden palen waren aldaar in de grond geslagen, waartussen het linnen te bleken en te drogen hing. Naast bedoelde linnendrogerij was de sigarenkistenfabriek “Juliana” gevestigd. Dit complex was in 1900 gebouwd. Tegelijk verrees

er een directiewoning en een ander gedeelte van de grond werd gereserveerd voor eventuele uitbreidingen. De Voorterweg was toentertijd in het geheel niet bestraat, wat een verschrikkelijke handicap was. De bomen, die bij "Juliana" werden verwerkt mochten niet door het Eindhovens kanaal aangevoerd worden en verder was er geen water dicht in de buurt waarlangs dit transport zou kunnen geschieden. Daarom moesten voor het vervoer door het losse zand, extra zware paarden worden aangeschaft, een aparte voerman en een grote "mallejan". Dit waren voor het bedrijf in feite allemaal "kosten op het sterfhuis", zoals men dat noemt. Meerdere malen was met het gemeentebestuur al overleg gepleegd over bestrating van de Voorterweg. De benodigde keien lagen op meerdere plaatsen al opgeslagen en de directie van de fabriek had er zelfs onmiddellijk het mooie bedrag van fl 2000.-- voor over. Maar de toestemming werd steeds niet gegeven. Het gemeenteraadslid, Karel van Dijk, die een damastweverij bezat, had zelf ook belang bij een wegverbetering, maar ook hij kon niets bereiken. Die weverij lag, evenals het woonhuis van v. Dijk aan de Tongelresestraat. Van Dijk beschikte over veel grond, namelijk vanaf de Tongelresestraat tot aan de Voorterweg. Zijn eigendom bevatte dus zo ongeveer het gehele gebied, dat nu "Iristerrein" heet. Verschillende bijgebouwen van de weverij liepen door vanaf de Tongelresestraat tot aan de Stuiverstraat en aan het einde van dit terrein hing een grote poort, die uitkwam op de Stuiverstraat. Die poort was nooit gesloten en iedereen, werknemer of geen werknemer, maakte vrijelijk gebruik van deze doorgang, wanneer men naar Tongelre moest. Nimmer werd daarop ook maar enige aanmerking gemaakt.

Op zekere dag echter werd aan iedereen de doorgang verboden en werd de poort gesloten. Er werden palen in de grond geslagen en er werd volop gemeten en veel nieuwe bouwplannen werden uitgewerkt. Ook werden er verschillende bouwplaatsen verkocht. Ook in de Voorterweg werd de grond verkocht door van Dijk. Mijn broer Willem was een van de eersten, die een stuk kocht, waarop vier huizen gebouwd konden worden. De lap was echter wel zó groot, dat er best 6 huizen geplaatst konden worden.

Op de hoek van deze bouwplaats vormde zich een hoek en van Dijk liet er een laantje aanleggen vanaf de Voorterweg tot aan de fabriekspoort in de Stuiverstraat. Aan weerszijden liet hij dit laantje beplanten met boompjes.

Ik moet, voordat ik verder ga met de wederwaardigheden van de Voorterweg, eerst nog even onze vriend Jan v.d. Pas een beetje uitschilderen, aangezien hij in het Stratumse verhaal nog een vrij grote rol zal spelen. Hij was dus getrouwd met zijn Mieke, een best mens en een goede ziel. Het echtpaar had geen kinderen. De broer van Mieke, Marteke, heeft altijd bij v.d. Pas ingewoond. Hij is ongetrouwd gebleven en heeft het echtpaar overleefd. Hij werd 93 jaar, tot groot ongemak van de burens en zeker van een bepaalde familie, die het op zich genomen had om hem tot einde toe te verzorgen. Daar stond dan tegenover, dat men daarna het gehele gedoetje zou erven, wat bij testament geregeld was. Ik verzeker U, dat die erfenis zeer zeker de moeite waard is geweest. Al zal Jan v.d. Pas beslist geen harde werker zijn geweest: hij heeft in ieder geval erg goed uit zijn ogen gekeken!

Dat laatste bleek b.v. al uit het feit, dat hij de bouwgrond, die hij in zijn bezit had, alvorens deze door te verkopen, eerst liet ombanken (ombanken is het gele zand uit de grond halen, waarna er weer zwart zand in de voor geschepd werd). Voor dit werk had hij een werkman gehuurd. Dat gele zand was zeer geschikt voor de woningbouw. Het bracht in de verkoop, zelfs als er werkloon en onkosten afgetrokken waren, nog meer geld op dan Jan voor de hele grond betaald had.

Intussen was Jan al een echte "volksmens" geworden. Hij was van huis-uit een echte boer en dat blééf hij ook, maar zelf echt boeren deed hij toch niet. Hij zocht veel contact met de mensen en kwam nogal eens in de herberg, waar hij niet op een glas bier of een borrel keek. Hij trakteerde dus nogal gemakkelijk, zodoende raakte hij onder de mensen, wat men noemt "gezien".

In die tijd nu woonde er in het “Vossenhoof” hier in Stratum een man, genaamd v.d. Moesdijk, die met sigaren de markten afging. Ook had hij een geitenfokvereniging opgericht met een echt bestuur, waarvan hij voorzitter was. Bijna alle Stratumers hadden in die tijd één, twee of soms zelfs drie geiten. Jan, Mieke en Marteke waren liefhebbers van geitenmelk en op een keer kreeg v.d. Moesdijk bezoek van Jan, die bij zijn nieuwe vriend de geit eens kwam bekijken. Maar dat viel bitter tegen en Jan zei dit dan ook onomwonden. Hij had zich voorgesteld bij de voorzitter van de vereniging een geit aan te treffen, zoals er nergens in de buurt een te vinden zou zijn.

V.d. Moesdijk, die goed van de tongriem gesneden was, deelde Jan mede, dat ze eigenlijk als lid iemand moesten hebben, die veel ervaring had. Jan begreep dit volkomen en stelde voor, dat hij als lid van het bestuur zou toetreden en hij zou, wanneer men hem als zodanig wilde accepteren, dan alles wel doen om de vereniging tot groei en bloei te brengen. De secretaris riep de leden op voor een buitengewone vergadering en stelde voor, dat Jan als bestuurslid benoemd zou worden, als zijnde een zeer ervaren man, die erg veel verstand van geiten had (en bovendien zeer goed in de slappe was zat). Het voltallige bestuur nam het voorstel eenstemmig aan en Jan, die al aanwezig was, werd dus aangenomen! Een van de aanwezigen stelde toen meteen maar voor om Jan zelfs voorzitter te maken. Niet omdat de anderen niet goed zouden zijn, maar Jan had veel meer ervaring en bovendien ook veel meer tijd, aangezien v.d. Moesdijk in beslag genomen werd door de zorgen voor zijn grote gezin. Tenslotte moesten de belangen van zijn gezin toch vooropgesteld worden. De spreker werd met handgeklap bedankt en wederom werd het voorstel onmiddellijk aangenomen. Jan was wel wat geschrokken van dit alles, maar nam het voorzitterschap op zich en beloofde erg zijn best te doen. Hij deelde alvast mee, dat een nieuwe opzet van alles wel extra geld zou vergen, wat misschien wel bezwaarlijk was, maar door de rest van het bestuur toch maar geaccepteerd werd. Jan echter wilde zich van zijn goede zijde laten zien en deelde tenslotte mede, dat hij die geldkwestie dan wel voor eigen rekening zou nemen. De vergadering werd daarna gesloten en op kosten van Jan mochten alle leden een borrel gaan drinken bij café Boons in de St. Jorisstraat. Ze mochten er echter geen “zatlapperij” van maken, want Jan wilde de diverse echtgenoten niet tegen zich in het harnas jagen.

Jan had dus een goede zet gedaan. In één klap had hij een heel huis vol volk voor zich gewonnen. Dit kwam hem heel goed uit want Jan had zich al lang in het hoofd gehaald bij de volgende verkiezingen lid te worden van de Stratumse gemeenteraad. Hij vond, dat in die raad best een vertegenwoordiger van de boerenstand zitting mocht hebben, want deze was maar sober vertegenwoordigd. Het betreffende raadslid, dat nu voor de boeren zitting had in het bestuur was in feite geen echte boer. Hij was wel afkomstig uit ‘n boerendorp, maar van stiel was hij molenaarsknecht. Zou het Jan lukken om in de gemeenteraad te komen, dan zou hij wel eens laten zien wat hij klaar kon krijgen.

Jan was intussen ook al kassier van de boerenleenbank geworden en had daarom in zijn slaapkamer een heuse brandkast geplaatst. Als kassier van de bank kon hij menigeen helpen aan een hypotheek en zeker diegenen, die van hem bouwgrond wilden kopen of via hem wilden bouwen. Ook was er al een melkinrichting van de grond gekomen en wel de coöperatieve melkinrichting “St Joseph” en ook daarvan was Jan bestuurslid geworden. Het ging er dus danig op lijken, dat hij op weg was om een vooraanstaand lid van de maatschappij te worden!

Tussendoor kan ik U nog even vertellen, dat Jan, ondanks de aanschaf van een gloednieuwe brandkast, toch nog het slachtoffer werd van een inbraak. In de loop van de jaren had zich in Stratum een Belg gevestigd, die al meerdere malen beschuldigd was van inbraak. Op een gegeven moment werd er in een café een nieuwe inbraak besproken, die in de voorbije nacht gepleegd zou zijn en uiteraard werd de beschuldigende vinger weer opgestoken tegen de Belg. Onze vriend Jan kwam ook binnen om een pot bier te drinken en de aanwezigen vroegen hem of hij al op de hoogte was van het gepleegde delict, namelijk de inbraak bij de slager! De dief had

aldaar een zeer goede slag geslagen. Ons toekomstig raadslid, kassier etc. nam het woord en stak de volgende redevoering af: in de eerste plaats moest men maar beginnen met de dief op te hangen en verder deelde hij mede, dat hij zich nergens zorgen over maakte: bij hem kwam de dief tóch niet. Hij had in de eigen slaapkamer een brandkast staan en die werd zeer goed bewaakt door hem en zijn Mieke. En al zou de dief het wagen - met of zonder kornuiten - met geen mogelijkheid zou men die kast open kunnen krijgen. Daarbij had Jan ook nog een geweer bij zijn bed staan en als het er op aankwam zou hij de dief wel “zó in zijn kont schieten, dat de lappen vel wel aan zijn reet zouden blijven hangen”. Aldus de dappere Jan v.d. Pas!

Het leek er wel op, dat de Belg die ochtend onder de toehoorders in het café had gestaan, want nog dezelfde nacht werd er bij hem ingebroken en men nam, behalve het in de brandkast aanwezige geld (een bedrag van fl 130,-) óók nog Jan zijn geweer mee. Jan en Mieke hadden niets gehoord. Men kan zich wel voorstellen, dat dit hét gesprek van de dag was en dat Jan goed werd uitgelachen.

De tijd brak toen weer aan, dat er een nieuwe gemeenteraad gekozen moest worden en Jan liet zich kandidaat stellen. Hij werd met vlag en wimpel binnengehaald, met een ruime meerderheid aan stemmen. De leden van de geitenfokvereniging hadden zich enorm ingezet om voor hem zoveel mogelijk stemmen te winnen. Enkele leden hadden een speciale stunt bedacht. Men tikte ergens een emailen reclamebord van Singer's naaimachines op de kop en een van de leden voornoemd, hing die plaat met een touw eraan vastgemaakt, op de rug. Men had er een papier overheen geplakt met de tekst: “Stemt allen op Jan; hij is de man, die alles kan”. Telkens werd er dan door een collega met een stok op die emailen plaat geslagen, om maar zoveel mogelijk herrie te maken en om op die manier goed wat aandacht te krijgen.

Toen Mieke, Jan's echtgenote, hoorde welke eer haar man te beurt was gevallen, hilde ze van blijdschap. Toen Jan, zeer laat in de avond thuiskwam van de feestviering, was Mieke nog op en - naar ons later ter ore kwam - heeft ze warempel nog een vreugdedansje met Jan gemaakt!

Inmiddels had Jan al aardig wat zorgen aan zijn hoofd gekregen. Hij werd er af en toe erg stil onder en Mieke veronderstelde dan, dat Jan ziek zou zijn. Maar niets was minder waar; hij was springlevend. Hij prakkiseerde echter al een paar dagen over de toestand bij de geitenfokvereniging en vond, dat er op de eerste plaats al eens een naam gekozen moest worden, die wat welluidender klonk dan de huidige naam: geitenfokvereniging! Voor zichzelf had hij uitgemaakt, dat “De Werkmanskoe” veel beter klonk en in overleg met de secretaris werd een vergadering uitgeschreven om aan de leden te vragen of de nieuwe naam al dan niet aanvaardbaar was. Iedereen was het er natuurlijk over eens, dat de naam prima gekozen was en Jan werd hoe langer hoe trotser! Toen Jan naar huis wilde, vroeg een van de leden aan hem, of hij nog wat na wilde praten. Hij kwam eigenlijk uit Friesland en hij vertelde, dat men daar geiten had, waar iedereen hier versted van zou staan als men ze zag! Zulke geiten zag men hier nooit! Jan voelde zich toch wel een beetje in zijn eer aangetast en kwam tot de conclusie, dat men moest zien dat men hier de beschikking kreeg over een goede bok, waarmede men verder kon “kweken”. Met de beschikbare bok van de huidige “bokken-boer” was geen enkel behoorlijk resultaat te bereiken. Deze bokkenboer was Piet Grat en woonde in de Schalmstraat. Men beweerde, dat het geringe resultaat van de bok te wijten was aan het feit, dat de bok wit van kleur was! Jan deelde de belanghebbenden mede, dat hij er alles van wist en dat hij er onmiddellijk werk van zou maken. Hij zou eerst eens in de naaste omgeving rondkijken naar een betere bok en als hij niets naar zijn zin kon vinden, dan zou hij persoonlijk naar Friesland gaan om er daar een te zoeken. Aldus werd besloten en nadat Jan door Mieke was voorzien van brood en koffie trok Jan de andere dag de Meierij in, helaas echter zonder succes. Toen probeerde hij het in Limburg, maar ook daar was geen goede bok te vinden voor de “Werkmanskoe”, zodat hij, noodgedwongen, nog verder van huis zou moeten zoeken.

Mieke was het niet zo erg eens met de verre reisplannen van haar man. Tenslotte vond ze het reizen per “spoor” een zeer hachelijke onderneming, maar Jan liet er zich niet vanaf brengen. Uiteindelijk ging het om een goede bok en men had hem verteld, dat die in Friesland in alle maten en kleurstellingen te koop waren. In zijn Zondagse plunje vertrok hij en hij ging, op de plaats van bestemming aangekomen, van de ene boer naar de andere en alle bokken die hij te zien kreeg, waren alle even mooi. Maar Jan was kieskeurig: de ene bok vond hij veel te oud en de andere weer te jong, te groot of te klein, enz. Zo zeurde hij maar door totdat hij ergens een exemplaar zag staan, die een sik had die twee maal zo lang was als van een andere bok. Bovendien was hij mooi van kleur en had horens als van een jonge stier. In gedachten zag hij deze bok al in zijn eigen schuur staan (hoewel hij zelfs nog niet eens een heel gewoon hok voor zo'n beest had). Onze vriend moest toen nog secuur weten of het beest al ooit in “actie” was geweest en zo ja, of de betreffende boer hem ook iets kon vertellen over de resultaten daarvan. Voorzover hij het kon vaststellen was alles wel in orde en er kon toen gehandeld worden over de prijs. In feite speelde die prijs echter al lang geen rol meer, want Jan moest en zou die bok toch hebben. Maar ja, zo was de handel nu eenmaal: wat men van de prijs áf kon krijgen was tenslotte pure winst!

Toen het onderhand allemaal in kannen en kruiken was kwam de voornaamste handeling: met de rechterhandklap (een gewoonte onder de boeren in die tijd, als ze met elkaar iets afhandelden) werd de koop besloten. Dit hield dan in, dat, wanneer de verkoper niet eerlijk was geweest en de kwaliteit van het verkochte vee niet beantwoordde aan datgene, waarvoor men het gekocht had, dat dan deze boer voorgoed uitgewerkt was in de handel. Hij was dan als het ware buitengesloten.

Alles was nu geregeld en Jan stapte nu met zijn nieuwe aanwinst op het station aan om per “spoor” de lange terugreis te aanvaarden. Hij had zijn bok gekocht in een nogal afgelegen dorp en hij had dan ook nog 'n hele tippel voor de boeg, alvorens hij aan het station zou wezen. Daar kocht hij aan het loket een kaartje enkele reis Eindhoven voor zijn bok. Hij kwam terecht in zo'n ouderwetse trein met coupé's, waarbij men van de ene wagon in de andere kon overstappen. Toen de conducteur binnenkwam om de kaartjes te knippen zag hij tot zijn grote verbazing de bok staan. De man sprak Jan aldus toe: “Ho, ho, mijnheer, dat gaat zó maar niet, dat beest moet in de beestenwagen”. “Wat zegde me nou?” zei Jan, “In de eerste plaats ben ik geen mijnheer, al heb ik mijn Zondagse boks an, maar ik ben van jongs-af-aan al boer en dat zal ik mijn hele verdere leven wel blijven. Verder wou ik ook nog even zeggen, dat ge zo'n prachtige bok niet in de beestenwagen kunt stoppen. Hij heeft allemachtig veel geld gekost en ik wens hem niet aan zijn lot over te laten: ik moet hem beslist bij me hebben”.

Maar de conducteur was aanvankelijk niet te vermurwen, ook niet toen Jan aanbood om desnoods de vervoerskosten dubbel te betalen. De conducteur wees ook nog op een eventuele vervuiling van de coupé en vroeg wie er voor het opruimen daarvan op zou draaien wanneer dit soms noodzakelijk bleek te zijn. Jan bezwoer de conducteur, dat hij dat zelf wel zou doen, want als boer had hij immers wel meer vuiligheid aan de kant gewerkt. De kaartjesknipper gaf zich uiteindelijk maar gewonnen om er vanaf te zijn en Jan was dik tevreden, totdat hij plotseling in de gaten kreeg dat hij er op zijn Zondags uitzag, zelfs op zijn aller deftigst! Hij had zijn beste “boks” aan, compleet met “presenteerblad” en zilveren knopen. Hij had zijn goeie zijden pet op en ook zijn zwarte jasje mocht gezien worden. In plaats van zijn doordeweekse klompen had hij voor deze gelegenheid zijn beste schoenen voor de dag gehaald. In zichzelf heeft hij toen maar wat zitten mopperen over zijn eigen “grootsigheid”. Tenslotte was hij toch maar een gewone boer. Gelukkig voor hem hield de bok zich koest en samen kwamen ze zonder ongelukken in Eindhoven aan.

Toen Jan echter met zijn voorbeeldige bok op het perron stond kreeg het dier de kuren: het beest wenste geen poot meer te verzetten. Jan trok en de bok trok eveneens. Jan kon hem bijna

niet meer houden en moest al zijn krachten in de strijd werpen om hem desnoods weg te slépen! Natuurlijk kreeg het tweetal al spoedig de nodige aandacht van de mensen; maar daar maalde Jan niet om. Tot overmaat van ramp waaide toen zijn goeie zijden petje ook nog af en toen wist Jan er helemaal geen raad meer mee, want zonder pet durfde hij toch niet goed thuis te komen. Hij kon die dure pet toch niet zo maar weg laten waaien! Hij kreeg een goede inval en bond de bok maar zolang aan de spoorboom vast: die stond daar wel veilig, zodat hij wel even achter zijn pet aan kon hollen. Het lukte hem vrij spoedig zijn hoofddekseel weer te bemachtigen. Gelukkig net op tijd: slechts één enkele minuut nadat Jan de bok van de spoorboom had losgemaakt, naderde er een trein, zodat de bomen omhoog gedraaid werden. Het had dus maar een haartje gescheeld of zijn mooie, dure bok had in de lucht aan de spoorboom gebengeld!

Dit was dus ook weer goed afgelopen en Jan trachtte zijn weg te vervolgen. Maar hoe hij ook trok of duwde: het beest vertikte het om gewoon door te lopen. Steeds meer mensen bleven staan kijken en Jan was zeer vereerd met deze publieke belangstelling want hij was in de veronderstelling, dat de mensen uit pure belangstelling keken naar zijn prachtige, nieuwe bok!

Na enige uren is het hem toch gelukt om mét het dier thuis te komen. Hij was wel doodvermoed, maar het hartelijke welkom van Mieke, die hare Jan al als verloren beschouwd had, maakte veel goed. Ze liep bedrijvig naar de kelder en bij het zien alleen al van de fles, bekwam Jan een heel eind van de doorstane ellende. Hij nam zijn pruim zolang uit zijn mond en goot het geestrijke vocht lekker naar binnen. Alles moest natuurlijk in geuren en kleuren aan het vrouwtje verteld worden en, na de koffie, mocht Mieke mee naar de bok gaan kijken. Deze had Jan zolang onderdak geboden in de nabijgelegen schuur, totdat het nieuwe bokkenverblijf getimmerd zou zijn. Onmiddellijk echter, toen Jan de deur opendeed, schoot de bok er tussenuit, precies tussen Jan zijn benen door. De bok liep Mieke omver en holde de straat op, al wat hij kon. Hij rende de richting van het kanaal in en bij de glooiing van de dijk sprong hij in de wei van de “Vette Hendrik”. Deze wist natuurlijk niet wat er aan de hand was, maar hij zag Jan en Mieke aan komen hollen en begreep toen wel, dat er iets bijzonders aan de hand moest zijn. Toen hij de ware oorzaak door had, schoot hij in een onbedaarlijke lachbui, tot grote ergernis van Jan, die de “luie lammeling” wel omver had willen schoppen. Jan was verschrikkelijk kwaad, maar Mieke zag kans om hem tot bedaren te brengen en opende het overleg tussen de twee mannen omtrent de manier waarop de intussen wild geworden bok, gevangen zou kunnen worden. Goede raad was duur, maar gelukkig kwam Hendrik op een goed idee. Hij wist, dat er verderop in het woonwagenkamp een lassowerper woonde en hij was wel bereid om die persoon te gaan halen. Hij ging er op z'n elfendertigste op af en bleef oneindig lang weg, in ieder geval veel te lang naar de zin van Jan en Mieke, die veel zorgen over de bok hadden.

Uiteindelijk zagen ze de bewuste persoon aankomen en deze deelde Jan toen mede, dat hij het beest wel zou vangen, maar beslist niet voor niets. Het arbeidsloon, dat hij daarvoor eiste deed Jan de haren ten berge rijzen, maar hij kon niet anders doen dan met het gevraagde bedrag akkoord te gaan. Het vangen van de bok duurde wel wat langer dan men verwacht had, maar tenslotte gelukte het toch en Jan en Mieke konden de terugtocht inzetten. Helaas konden zij tezamen de bok nóg niet baas en weer moest de kampman te hulp komen. Met man en macht werd de bok toen teruggebracht naar de schuur en daar goed vastgelegd. Er werd direct een timmerman opgetrommeld, die een pracht-hok moest maken voor een pracht-bok! Op die manier was Jan dus weer bevorderd en wel tot “bokkenboer”. Zijn geitenfokvereniging “De Werkmanskoe” floreerde geweldig en omdat bijna alle Stratummers een geit hadden was ook praktisch iedereen lid van de vereniging. Men kan zich wel voorstellen, dat Jan, als voorzitter van de vereniging, zeer genoot!

In zijn hoedanigheid van raadslid - een hele eer in die tijd - vond Jan het wel nodig om zichzelf wat betere manieren aan te leren. Het volgende verhaal heeft zeer lang de ronde gedaan en ik zal het U niet onthouden, hoewel ik U toch wel wil zeggen, dat ik het verhaal toch nooit

echt geloofd heb. Het gebeurde in 1920. Men vergaderde toen ook al op het gemeentehuis, dus was het voor Jan de gewoonste zaak van de wereld, dat hij zich in zijn Zondagse pak stak. Hij bleef nu eenmaal boer en dat wilde dan ook zeggen, dat hij zijn beste zijden pet opzette, het zwarte pak aan, boord om, enz. Toen de vergadering al een tijdje geduurd had volgde er een koffiepauze. Daarvan maakte Jan gebruik om even iets te gaan doen wat de kippen niet kunnen. Nadat dit geschied was en Jan terug liep, ontmoette hij de edelachtbare heer burgemeester, die op weg was naar dezelfde gelegenheid, waarvan Jan juist terugkeerde. Jan, zijn voorgenomen goede manieren indachtig, stak als de bliksem zijn grote boerenhand uit voor een ferme handdruk. De burgemeester drukte die hand spontaan en vroeg toen aan Jan, of het buiten regende, omdat de hem toegestoken hand nat aanvoelde. Tot ontsteltenis van de burgervader echter, antwoordde Jan, dat het buiten in het geheel niet regende, maar dat hij zojuist was “wezen pissen”.

Verder was Jan v.d. Pas, wat men noemt, een echte, goeie mens. Vooral voor weduwen en wezen was hij in de weer. Hij ging er zelfs op huisbezoek, wat nu weer niet precies in het straatje van de Pastoor paste.

De eerste gemeenteraadsvergadering, waarbij Jan aanwezig was werd voor hem en zijn aanhang een succes. Ondanks het feit, dat de sigarenkistenfabriek “Juliana” een tegemoetkoming toegezegd had van fl 2000.-- aan het gemeentebestuur, wanneer men zou overgaan tot het aanleggen van riolering en bestrating in de Voorterweg, werd het voorstel toch niet door de Raad aangenomen. Toen het onderwerp werd behandeld, sprong Jan van zijn stoel en vroeg en verkreeg het woord. Hij verklaarde zich met hand en tand tegen dit voorstel te zullen verzetten. Zelfs al werd er een bedrag van fl 5000.-- beschikbaar gesteld door de belanghebbende, dan nog kon dit niet opwegen tegen de waarde van de kostbare mest, die geleverd en gespaard werd door de mensen zelf. Hij als boer had altijd, zoals dat door de burgers genoemd werd, in de vuiligheid gewerkt en hij had er altijd goed mee geboerd. Wanneer men nu riolering zou aanleggen dan ging al die kostbare “stront” verloren, omdat die dan ondergronds afgevoerd zou worden. Iedereen had nu genoeg aan de opbrengst van zijn eigen “huuske” (w.c.). Hij vond het voorstel dus absoluut van nul en generlei waarde en hij stelde voor, dat er dan maar een bovengrondse “geut” (goot) moest komen want daar kon uiteindelijk het overtollige “watter ôk wel deur.”

De gemeenteraad legde zich er maar bij neer, hoewel, als het er op aan was gekomen, men het pleit toch wel gewonnen had, zeker bij een eventuele stemming. Jan was reuze in zijn nopjes. Het was een overwinning voor hem en dat nog wel in de eerste vergadering die hij bijwoonde. De mensen, die hem in de raad geholpen hadden, prezen hem als iemand, die zijn mannetje wel stond. Het gevolg daarvan was dan weer, dat Jan nog eens royaal trakteerde! De andere raadsleden waren toch niet overdonderd door de gang van zaken en wisten bij voorbaat al, dat Jan en de zijnen binnen niet al te lange tijd toch bakzeil zouden halen. Zijn afgang kwam echter toch eerder dan men verwacht had.

Zoals al vermeld werd was Jan ook lid van het bestuur van de melkinrichting “St. Joseph”. De arbeiders, in het bijzonder eigenlijk de venters, waren zeer ontevreden over de werk-omstandigheden, maar nog meer over het veel te lage loon. De ontevredenheid liep zó hoog op, dat het tot een staking kwam. De vakbond had al menig gesprek gehad met het bestuur van de melkfabriek, maar zonder enig resultaat. De reeds eerder genoemde v.d. Moesdijk zat ook in het bestuur van de vakbond en deze man wist, zoals gewoonlijk, zijn mondje wel te roeren. Eigenlijk was hij een standwerker op de markt, verkocht daar sigaren en wist met zingen de mensen bij elkaar te krijgen. Men noemde hem altijd “Blauwbuik”, omdat hij van Gestel afkomstig was en de Gestelnaren hadden allemaal van oudsher die bijnaam.

Deze v.d. Moesdijk verwachtte, dat Jan v.d. Pas zich wel eens zou laten horen en het in het bestuur van de melkfabriek zou opnemen vóór de werknemers in de fabriek, maar Jan trachtte zo'n beetje neutraal te blijven en zei heel voorzichtig, dat men rekening ermee moest houden, dat

er overal weinig verdiend werd en dat het voorts ook erg “schoon” werk was. Vergeleek men het een en ander met het boerenwerk, dan moest men toch toegeven, dat dat veel zwaarder was, enz.

Dat viel natuurlijk niet zo erg best bij zijn aanvankelijke voorsprekers en het werd nog erger, toen Jan stelde, dat de staking geen enkel nadelig gevolg zou hebben, wanneer de bestuursleden bereid waren zo lang zélf achter de melkkar te gaan lopen. Hij zelf zou zijn uiterste best doen en ze zouden eens zien, wat hij nog kon! Het werd hem allemaal niet in dank afgenomen en de stemming jegens Jan sloeg om. Er werden nogal wat moppen over hem getapt en er waren mensen, die de straat opgingen en riepen: “Het lid van de Raad loopt met melk langs de straat” en weer anderen zongen: “Dat was nou Jan, de man, die alles kan!” enz. En natuurlijk waren dat allemaal mensen, die hem aanvankelijk met veel bombarie in de Raad geholpen hadden. Maar ja, zo gaat het nu eenmaal met de mensen.

De staking was overigens nogal eens gauw voorbij en het gewone werk ging weer door. Maar voor v. d. Pas was het al met al een beroerde zaak geweest, want hij was de mensen, die hem in de gemeenteraad en in het bestuur van de melkfabriek hadden geholpen, toch wel erg tegengevallen, omdat hij niet voldoende voor de belangen van deze laatste groep arbeiders was opgekomen. Hij moest nu alle zeilen bijzetten om het verloren vertrouwen weer te herwinnen. Zijn pas gekochte, nieuwe bok kon hem daarbij wel enigszins behulpzaam zijn. De tijd verstreek en er werden mooie geitenlammetjes geboren. De grond, die Jan in eigendom had en die hij nog niet verkocht had, liet hij bewerken voor grasland. Het bleek beslist goede grond te zijn en in het daarop volgende voorjaar lagen er een paar schone weilanden, die goed en veilig afgemaakt werden en waar de lammetjes naar hartelust konden spelen en grazen. Men kon zien, dat het in de toekomst mooie geiten zouden worden. Uit hoofde van zijn functie als “bokkenboer” had Jan toch nog erg veel contact met Stratumse mensen en op die manier konden de voormalige goede betrekkingen weer een beetje opgevijzeld worden. Maar hij wist voor zichzelf heel goed, dat hij een heel beetje in aanzien gedaald was bij de mensen en het zou nog erger worden. Het spreekwoord zegt wel: “Na regen komt zonneschijn”, maar voor Jan leek het er voorlopig meer op, dat er na regen nog veel meer regen zou komen. En die regen zou hem nog danig parten spelen! De kistenfabriek “Juliana” had intussen voor eigen rekening een keienweg laten aanleggen, zij het dan zonder riolering. Toch was de directie met deze weg erg uit de brand. De nieuwe huizen voor de werknemers die er gebouwd werden, waren voorzien van behoorlijk sanitair, en de woning van de directie en het kantoor waren ook zeer goed, gezien het - voor die tijd - moderne comfort.

Alles kwam terecht in een heel grote put en de inhoud daarvan werd maar al te graag geledigd door de boeren, die de mest over hun land konden uitgieten. Dit nog temeer, omdat hun paarden het op de keienweg heel gemakkelijk hadden, vergeleken bij vroeger, toen ze steeds door los zand of modder moesten trekken. Dus al kwam er voorlopig helemaal geen riolering: men zat daar op dát ogenblik helemaal niet over in.

Helaas zaten de andere bewoners dáár wel over in. De zogenaamde “geut” van Jan was niet in staat om het vele water, dat van de keien afliep te verwerken, zodat men wel kan begrijpen, dat het aan beide kanten van de weg één modderpoel was. Men kon dat wel enigszins verhelpen door een tamelijk hoog pad te maken, maar Jan zelf moest toch ook met hoge schoenen aan zich een weg zoeken! De bewoners van de oude huisjes waren letterlijk en figuurlijk helemaal nat. De huisjes liepen helemaal onder water en er stond minstens tien cm water binnen. Natuurlijk gaf men de eigenzinnige v.d. Pas de schuld van alle ellende, omdat hij zo dwars gelegen had in de eerste raadsvergadering, die hij bijwoonde. Het zou Jan een heleboel stemmen gaan kosten bij de eerstvolgende verkiezingen voor de gemeenteraad. In die tien bedoelde huisjes woonden toen héél wat stemgerechtigde personen, die beslist niets meer voelden voor een volgende zittingsperiode van Jan in de raad!

De gemeenteraad was inmiddels in allerijl bij elkaar geroepen om de modderige situatie te bespreken, want er moest iets gedaan worden om de mensen uit de nood te helpen. Natuurlijk viel het zó, dat het die dag stralend mooi weer was en de ergste nood was op dat moment dan ook weer voorbij. Maar de raadsleden bleven nu op hun stukken staan: Er moest en zou een permanente oplossing gezocht moeten worden voor die wateroverlast.

Uiteindelijk besloot men om nog diezelfde week te beginnen met het graven van putten, zogenaamde sterfputten, terwijl er bovendien bij de tien oude huisjes één extra grote put zou worden aangebracht. Jan hield aanvankelijk zeer wijs zijn mond, maar kwam later toch voor de dag. Voor die oude huizen wist hij ook geen andere oplossing, dan door de raad was voorgesteld. Voor de andere woningen echter kon men het wel met de helft minder af dan werd voorgesteld. Het zou veel te veel geld gaan kosten en men moest goed bedenken, dat de gemeentelijke kas ook niet onuitputtelijk was. Men moest maar rekening ermee houden, dat voor hem geen onkosten gemaakt behoeften te worden: Hij zou er wel dóór- of overheen stappen en vele anderen konden zich ook op die manier wel behelpen. Deze keer echter werd er helemaal geen enkele nota genomen van zijn betoog en men besloot met het voorstel akkoord te gaan.

Nu begon het onderhand op een eindje te lopen met de eerste zittingsperiode van Jan in de raad. Immers: na vier jaar moest er een nieuwe raad gekozen worden en binnenkort moesten de nieuwe kandidatenlijsten ingeleverd worden. Jan dreigde achter het net te vissen, want hij kon tot zijn groot verdriet niet genoeg voorkeurstemmen bij elkaar krijgen. Maar geen nood: Jan kwam met een zogenaamde “wilde lijst” uit. Hij had daarvoor een tweede persoon gevonden, die nog niet eens zijn naam kon schrijven, doch een kruisje, in plaats van zijn naam, bleek ook voldoende te zijn. Ook het oude middel hielp weer: hij trakteerde volop in de café's en zodoende kostte het hem een aardige duit. Het had echter wel resultaat, want toen het eenmaal zo ver was, lukte het Jan andermaal om de Raad binnen te komen.

Ik stop nu maar met mijn verhalen over Jan v.d. Pas, hoewel ik er toch niet zeker van ben of ik er straks weer niet opnieuw over zal beginnen, want Jan was in Stratum nu eenmaal een figuur waar men niet omheen kon en die onverbrekkelijk verbonden zal blijven met dit gedeelte van Groot Eindhoven.

Ik vind, dat het nu tijd is geworden om even terug te gaan in de geschiedenis. In 1809 werd het kasteel “de Burgh”, waar ik het al even over gehad heb, bewoond door de familie van Rekum. Deze mijnheer was rentmeester en inner van de accijnzen en belastingen, aangesteld door de toenmalige regering onder Z.M. koning Lodewijk Bonaparte. In dat jaar (1809) dus gebeurde het, dat Z.M., incognito en geheel alleen, een bezoek bracht aan de heer van Rekum. Laatstgenoemde, die in het geheel niets wist van dit onverwachte bezoek, was natuurlijk zeer verbaasd en nieuwsgierig, temeer omdat het absoluut niet in de periode viel, waarin financiële controle zou geschieden.

Al spoedig werd hem de reden van het bezoek van de koning duidelijk. Reeds vaak had de koning de heer van Rekum horen roemen. Naast zijn zeer grote gezin en naast het vele werk, dat hij verrichtte had hij een zeer goed bekend staande katoendrukkerij. Met zeer veel lof werd daarover gesproken en de koning wilde zich persoonlijk gaan overtuigen van een en ander. Hij stond erop, dat de heer van Rekum zelf met hem meeding om hem de drukkerij te laten zien. Toen de koning het werk in het geheel had bezichtigd, gaf hij uiting aan zijn grote verbazing en verwondering over alles. wat hij te zien had gekregen en over het vele, goede werk, dat hier verzet werd.

De koning kon maar niet begrijpen hoe van Rekum het allemaal klaarspeelde. Later werd alles nog eens grondig doorgesproken en ondanks de vermoeiende reis en de inspanningen van de koning, werd er nog zeer genoeglijk en gemoedelijk over velerlei dingen gesproken. Tijdens dat gesprek heeft de heer van Rekum het er op gewaagd om de onderdrukking van het katholieke gedeelte van de bevolking door de protestanten ter sprake te brengen. Uitvoerig lichtte hij de

koning in over de onhoudbare toestand voor de katholieken en uiteindelijk beloofde de koning, zodra hij weer in zijn residentie terug was, een decreet uit te vaardigen, waarin hij voor eenieder volledige godsdienstvrijheid garandeerde. Wat hij toen beloofde, heeft hij waar gemaakt en al spoedig, na zijn terugkeer van het Brabantse land, werd bekend gemaakt via postkantoren, dagbladen en nieuwslezers (omroepers), dat voor het gehele land vrijheid van godsdienst werd afgekondigd. De protestanten, die hier het heft stevig in handen hadden, waren woedend en zij weigerden elke medewerking.

Op de duur echter wisten de katholieken toch terrein te winnen. Men moet wel weten, dat in die tijd in Eindhoven de lakens uitgedeeld werden door een 200 protestanten, die het katholieke gedeelte van ongeveer 4000 zielen compleet tiranniseerden. Hier in Stratum bijvoorbeeld, mocht onder geen voorwaarde door een pastoor de zielzorg worden uitgeoefend. Ná het decreet van Napoleon echter, waagde Pastoor Lombarts het erop om in de kapel een H. Mis op te dragen, zónder dat hij er moeilijkheden over kreeg. Toch weigerden de protestanten de grote kerk in Eindhoven terug te geven aan de katholieken en deze laatsten moesten zich blijven behelpen met de zgn “Bouw”, die steeds als schuilkerk dienst had gedaan. Maar er werd door de overheid verder aan gedokterd, wat de protestanten zeer zwaar op de maag lag.

Toen aan deze laatstgenoemden een nieuwe, kleine kerk aangeboden werd, die gebouwd zou worden op de hoek van de Smalle Haven, werd dit in eerste instantie door hen geweigerd, maar later is het voorstel toch aanvaard. Waarschijnlijk kom ik later in mijn verhaal op bovenstaand nog eens terug, wanneer me dat weer beter in mijn kraam te pas komt.

Ik was met het vertellen van bovenstaand verhaal begonnen, omdat ik eigenlijk een en ander over de “Burgh” kwijt wilde, maar al schrijvende, dwaal ik soms wel wat af. Ik ga nu dan maar even door met U enkele dingen te vertellen, die plaats vonden in de onmiddellijke omgeving van de “Burgh”.

Toen ik in 1901, dus ongeveer op 12 jarige leeftijd, door omstandigheden niet direct aan het werk kon gaan, hield ik mezelf toch wel bezig en, zoals zoveel jongens van die leeftijd, speelde ik nog graag. Voetballen had mijn hart gestolen, alhoewel er van spelen met een echte bal geen sprake was. Wij maakten in die tijd een soort bal van oude sokken, omwonden met elastiek of zoiets. Een echte voetbalwedstrijd had ik nog nooit gezien, want dat was alleen voor de heertjes (dandy's) weggelegd, zo meenden wij althans. Wij woonden toen nog maar pas in ons spiksplinternieuwe huis aan de Geldropseweg, toen men ons kwam vertellen, dat de eerstvolgende Zondag een echte voetbalwedstrijd gespeeld zou worden tussen de stadse heertjes en een voetbalclub uit België (Hasselt). De match zou gespeeld worden op de grote wei, die gelegen was tegenover de “Burgh”. De kleedkamer was gepland in een, bij de “Burgh” behorende boerderij. Ik kan U verzekeren, dat we ruimschoots op tijd aanwezig waren om het spektakel te kunnen zien en we vielen van de ene verbazing in de andere. In de eerste plaats zagen we een echt doel met palen en al. Toen werden we een heuse scheidsrechter gewaar en, al kenden we geen snars van spelregels enz, het was voor ons een geweldig evenement. Het meest verwonderd was ik toch wel over de Belgische spelers zelf. Ik dacht, dat die er zo ongeveer hetzelfde uit zouden zien als onze stadse voetbalheertjes, maar we zagen een stelletje in mijn ogen al oude mannen, compleet met snorren, baarden en sommigen van hen zelfs al kalend! Ik herinner me nu nog, dat ik ontzettend veel plezier heb gehad, al kan ik me niet meer voorstellen wie die wedstrijd toen gewonnen had.

Een week later stonden we alweer voor een andere belangrijke, sportieve gebeurtenis. Op een goede dag arriveerden er twee platte karren, getrokken door twee paarden voor elke wagen. De wagens waren beladen met hele lange latten. Ze trokken mijn aandacht omdat de karren stil hielden precies bij de draai in de weg. De voerlui begonnen met verschillende helpers, de lange latten van de wagens af te laden, wat heel voorzichtig gebeurde. Die latten werden naar de wei gebracht, waar een week geleden nog gevoetbald was. Er kwamen al wat meer belangstellenden,

maar niemand wist waarvoor het allemaal zou gaan dienen. Ook de mijnheer van het “kleine kasteeltje” wist er niets van en was tenslotte zo vrij om het maar eens te gaan vragen aan een van de werkers. Deze vertelde ons toen, dat er op die plaats een moderne, houten wielervedstrijdbaan opgebouwd werd en dat er Zondag's een wedstrijd gehouden zou worden tussen bekende renners, als daar waren: Jan v.d. Horst uit Eindhoven, van Vlissingen uit Helmond, Stevens uit Oss, Pim van Tuyn, Eindhoven, Jan Sol, Amsterdam en een door mij vergeten grootheid uit Den Bosch.

Ik was bij die opbouw niet meer weg te krijgen en de zaterdag, voordat de wedstrijd gereden zou worden, hield ik de gehele gang van zaken bij de verdere opbouwwerkzaamheden nauwlettend in de gaten. Toen het zover was, dat de bochten in de wielervedstrijdbaan aangebracht werden, stond mijn klein verstand bijna helemaal stil. Ik zag af en toe enkele renners voorbij komen op hun fietsjes en kon maar niet geloven, dat die karretjes met die verschrikkelijk dunne bandjes om die smalle wieltjes het ooit zouden uithouden!

Het werd dan toch eindelijk zondag en we behoorden tot de toeschouwers! De renners stonden klaar voor de start: met één voet op de trapper en het andere been op de grond. Ik kreeg eerst nog de schrik van mijn leven, toen het startschot afging en wilde er toen al als een haas vandoor gaan! Maar gelukkig begreep ik toch, dat het schot als startsein bedoeld was. Toen ik de twee eersten er tussen uit zag trekken, dacht ik heel zeker, dat er niemand meer was, die hen zou kunnen evenaren, laat staan: nog voorbij zou kunnen komen! Toen echter de Bossenaar uitkwam tegen Jan Sol uit Amsterdam, was er geen houden meer aan. Ze schoten zo hard door de bochten heen, dat het mij leek, of dat de duivel zelf er achter heen zat! De anderen hadden al geen schijn van kans meer om te winnen. De grote mensen, ook de mannen, vonden het levensgevaarlijk wat hier opgevoerd werd en veel vrouwen liepen weg omdat ze het niet langer meer konden aanzien. Ze waren er heilig van overtuigd dat een van hen straks zeker zou verongelukken. De jonge meisjes, die er waren, stonden veelal met de handen voor de ogen, omdat ze niet eens durfden kijken!

Naast mij stond een meisje, een vrij knap ding, dat ik later nog vaak geplaagd heb, omdat ze steeds haar ogen bedekt hield met haar handen. Soms nam ze dat gemoedelijk op, maar een andere keer, wanneer ik er weer eens op zinspeelde, werd ze boos!

De grote winnaar was dus Jan Sol geworden en de grote verliezer was Janus v.d. Horst uit Eindhoven. Deze Janus was eigenlijk ook geen echte renner. Hij was wel een echte sportliefhebber en van allerlei sportverenigingen was hij voorzitter. Ik weet zeker, dat men, sprekend met iemand die al meerdere leeftijdskruisjes achter zich heeft en dan de naam Janus v.d. Horst noemt, hij dan onmiddellijk zegt: “Oh, ge bedoelt zeker die sportman”.

Binnen een week was de wielervedstrijdbaan weer afgebroken en werd toen weer opgebouwd in de Willemstraat, op de plaats waar later de polikliniek van Philips gevestigd werd. De wielervedstrijdbaan stond toen precies tegenover het huis van de heer v.d. Horst. Deze mijnheer was eigenlijk een gewone burgerman, maar hij had veel geld. Hij was getrouwd met een goed, erg knap meisje, dat helemaal géén geld had. Haar naam was Gooskens. De vroegere dokter Gooskens moest tante tegen haar zeggen!

Ook in dit gedeelte van Eindhoven bleef de wielervedstrijd lang nog het gesprek van de dag. In Eindhoven werd de eerste fietsclub opgericht in 1887 met de mooie naam “De snelle Velocipède-club”. Ze werd ondergebracht in het café-restaurant de “Diligence”. De ondernemer van dit café was de heer Stoot. Als bijzonderheid kan ik vertellen, dat in dit café uitsluitend Beiers bier werd verkocht. Hier kwamen jongelui, die doorgaans wat meer geld te verteren hadden dan de gewone man. Ze werden voor een soort “dandies” aangezien en onder hen was het plan gerijpt om bovengenoemde fietsclub op te richten. Vóór 1886 was er niet zoveel activiteit rondom het fietsen, maar toen Dunlop, een Ier, in 1887 de luchtband uitgevonden had werd de animo en de liefhebberij snel groter. De eigenlijke oprichter van de fietsclub “De Snelheid” was een schatrijke Helmonder, genaamd van Vlissingen. Andere leden die ik, zo uit mijn hoofd, nog

op kan noemen waren: Vlijminx, die in de Rechtestraat vroeger een kruidenierszaak had, welke, naar ik me meen te herinneren, de naam “De Doornboom” droeg. Dan Piet Raaymakers en, de in mijn ogen voornaamste, was in die tijd wel Michaël Aertnijs, de zoon van dokter Aertnijs. Hij woonde op het Stratumseind en was incasseerder van de belastingen. Deze Michaël was een geboren wielrenner: hij won altijd alles. Ik kan me nog herinneren, dat hij altijd heel diep gebogen over zijn stuur hing, iets wat geen ander durfde. Men moet er rekening mee houden, dat er in die tijd nergens goede wegen of fietspaden waren. Het was beslist een hele zware job om toen wielrenner te zijn. In mijn ogen was die Michaël Aertnijs onbetwist de grootste uit zijn tijd. Hij reed toen, als enige, de afstand Maastricht-Sittard (30 km vice-versa) in 1 uur, zes minuten en 44 seconden en was bij gelegenheid van die wedstrijd, absoluut de grote overwinnaar. Ik ben indertijd vaak getuige geweest als de wielclub uitreed. Wanneer ze in een ander dorp aankwamen, dan was de horenblazer present om hen aan te kondigen. Gewoonlijk werd er dan afgestapt en “aangelegd” in een voornaam hotel of restaurant.

Toen het langzamerhand drukker werd met het fietsverkeer werd er gauw een noodwetje gemaakt. Daarin werd bepaald, dat een fietser, wanneer hij een “paard onder de man” tegenkwam, oftewel een met paard bespannen koets of wagen, deze fietser dan van zijn rijwiel af moest stappen. Zo gebeurde het, dat Robert v.d. Nahmer een proces-verbaal kreeg, omdat hij zich aan de nieuwe wet niet stoorde. De wei bij de “Burgh” is nog lang in gebruik gebleven. Daar werd de “dametjes” het fietsen bijgebracht door Pietje Raaymakers. Wij, de jongens, leerden het wel in de laan bij de “Heihoef”, maar de dametjes, met hun zachte kontjes, waagden zich niet op zo'n harde baan en vielen liever wat zachter op het gras in de wei! Heel in het begin van de opkomst van de fietsen was het eigenlijk ook nog zo, dat het min of meer ongepast was, wanneer een meisje probeerde te fietsen.

Ik vervolg nu mijn route weer op de plaats waar ik, via de belevenissen van Jan v.d. Pas, eigenlijk gebleven was. In de Voorterweg waren intussen de sterfputten gereed gekomen en zeker de bewoners van de kleine, oude huisjes waren er verschrikkelijk blij mee, aangezien zij daarmee van de wateroverlast af waren. Aan het eerste huisje van die oude woningen was een klein gebouwtje aangebouwd. Dit diende als brandspuithuisje, waarin het benodigde materiaal als emmers enz. opgeslagen was. Dan volgde de tuin van Kaat van Stipdonk, zoals al eerder vermeld was, met het woonhuis, dat tegelijk het hoekhuis vormde met de Geldropseweg. Op de Geldropseweg, naast Kaat van Stipdonk dus, treffen we eerst een kleine kruidenierswinkel aan, waarnaast een kleine bouwondernemer woonde, een zekere Driek Sengers, die bij zijn buurman, een klein boertje, inwoonde. Voor dit boertje was de kostganger een zeer goede hulp. Vervolgens kregen we vier oude huizen, die onder meer bewoond werden door de Vos en mijnheer Schaefer, die als boekdrukker werkzaam was bij de boekdrukkerij “Vrijdag”. Meerdere malen werd een beroep gedaan op genoemde mijnheer om zijn bijdrage te leveren in de kerk wanneer er een zeer plechtige Mis gezongen moest worden. Hij was wel protestant, maar omdat hij over een zeer mooie, zware bas beschikte werd hem meerdere malen verzocht om het kerkkoor te komen versterken, waartoe hij altijd bereid was.

De volgende bewoner was Helmuske Mandigers, de latere veldwachter van Stratum. Dan volgde er een hoekhuis, waar Hanneke Habraken was komen wonen, ná de dood van haar broer. Naast haar woonde houtdraaier van Poppel, waarnaast de kruidenierswinkel volgde van broer en zuster Bosmans. Dan kwam er een lange rij oude huizen en in één van deze huizen had Nes van Kampen een kolenzaak. Van Kampen zelf was spoorbeambte. Dit echtpaar had geen kinderen, maar zij hadden een weesjongen aangenomen, een zekere Viëlla.

Na deze rij huizen volgde het woonhuis van smid Tinus van Grootel, annex smederij, met als buurman Thijs Habraken, waarna in 't komend hoekhuis Piet v.d. Linden woonde, die schoenmaker was. Nadat deze verhuisd was, kwam er een Duitse dame wonen, die er een stoppage begon voor de firma v.d. Nahmer. Zij had na lange tijd dat vak aan de dochter van

boekhouder Keunen overgeleerd en ging toen weer naar Duitsland terug. We krijgen dan een glas- en aardewerkwinkel, die bediend werd door de gezusters van Laarhoven en daarnaast woonde destijds een zeer arm, Joods gezin. Ik heb nooit geweten, waarvan dit gezin leefde. Deze mensen werden zeer veel geplaagd, vooral door de jongens. De deur van hun woning bestond uit twee gedeelten en het bovenste daarvan kon afzonderlijk geopend worden. Dit gedeelte stond vaak open. De ramen bestonden uit heel kleine ruitjes. Wanneer we het huisje passeerden en zagen, dat de joden binnen zaten, dan lichtten we een tip van onze jas op en riepen dan “varkensoor”, waarna dan de mensen opsprongen en ons achterna kwamen, maar natuurlijk altijd tevergeefs. Door de arbeiders van de fabriek van v.d. Nahmer werd daar altijd om gelachen. Toen het echter mijn vader ter ore kwam, dat ook wij aan een dergelijk tafereeltje meegedaan hadden, was de pret voor ons voorgoed er vanaf. De oude Manus hield niet van grappen ten koste van anderen en aangezien hij bij ons de wind eronder had, was het voorgoed afgelopen.

Naast deze joden woonde een Bossenaar met een Zeeuwse vrouw en diens buurman was dan weer een kleermaker, die naar de naam Swinkels luisterde. In het snoepwinkeltje, dat grensde aan het huis van kleermaker Swinkels, verteerde ik nogal eens mijn enige Zondags-cent, waarvoor ik dan gewoonlijk een cocosballetje kocht: allemaal reepjes cocos over en door elkaar gedraaid. Dan volgde Doriske v.d. Berg, die we al eens eerder in dit verhaal ontmoet hebben. Het was de man, die, naast het kruidenierswinkeltje dat hij dreef, óók aannemer was en waar mijn vader, ná zijn blindheid en het werk aan de Dommel, voor vast kon beginnen als opperman. Hiernaast was een enigszins terugspringende gang, waar Smid van Kampen een smederij had, hoewel hij toch geen concurrent was van Tinus van Grootel. Het woonhuis van v. Kampen volgde dan en dan kwamen we de slagerij tegen van van Bragt.

Deze had een zeer goede slagerij. In de eerste plaats had hij weinig of geen concurrentie. Als hij trouwens zijn kostje zou moeten verdienen van ons soort van mensen, dan zou het bij hem beslist geen vetpot geweest zijn, want de gewone mensen kwamen doorgaans maar heel weinig bij de slager. Hij had echter nogal wat gegoede klanten. Het leeuwendeel van zijn omzet echter leverde hij bij de bewoners van de “Heihoef”, het tegenwoordige “Eikenburg”, dat Priesters, Broeders en veel jongens herbergde uit de betere stand. Al zijn bestellingen bezorgde v.d. Bragt bij zijn cliënten met een prachtige ezelskar!

Tussen van Bragt en Frits Leysten woonde Willeke van Bakel. Op het eerste gezicht leek het huisje zeer klein en armoedig, waarin hij dan ook nog een klein groentewinkeltje dreef. Toch moet dit huisje naar achteren behoorlijk uitgebouwd geweest zijn want hij zag kans om er te wonen met vrouw en 21 kinderen, waarvan hij het overgrote deel in leven heeft kunnen houden en wist te herbergen. Later komen we Willeke nog wel eens tegen, maar dan heeft hij een flinke ruime winkel.

Zoals ik al aanduidde woonde naast het gezin van Bakel de koperslager Frits Leysten, die naast zijn werkzaamheden als zodanig een zaak had waarin alle artikelen verkocht werden, die bij zijn vak pasten. In de buurt was er praktisch geen enkele winkel waar men dergelijke spullen kon kopen en men was dus aangewezen op de zaak van Frits. Het bedrijf was dan ook renderend, en aangezien Frits dikwijls op karwei was, moest zijn vrouw in de winkel helpen. Soms moest ik er wel eens heen om een boodschap te doen, maar ik had er gloeiend het land aan. De vrouw was nooit vriendelijk en keek altijd, alsof ze azijn gedronken had. Zelfs grote mensen hebben daar vaak een hekel aan, maar kleine jongens dan toch zeker!

Naast de koperslager was café Verberne, waarin later Jan Vogels, vervolgens Gerrit de Wit en daarna Fien v.d. Akker de scepter zwaaide. Dit café vormde dan tegelijk de hoek van de Geldropseweg/Tongelresestraat.

We laten de Tongelresestraat maar even liggen en maken een kwartslag naar links, waarbij we de villa passeren van de heer Jaméz, die ik al eerder vernoemd heb. We komen dan aan een klein huisje waarin Jood de Jong woonde met vrouw en zoon. Dit lage huisje had ook een deur

bestaande uit twee gedeelten. Wanneer men er aanbelde dan ging het bovengedeelte een klein stukje open en verscheen er het armzalige gezicht van jood de Jong. Kwam men echter iets kopen bij hem, dan bleek al gauw, dat de gehele deur wel wat verder open kon! Hij kocht alle soorten vellen op en ook jonge geitjes kocht hij tegen de prijs van fl 0,15 per stuk! Het enige raam had heel kleine ruitjes en daarachter lagen altijd een soort van “dumpgoederen” uitgesteld als b.v. soldatensokken, schoenen, wanten enz. Ik heb er voor mijn vader wel eens witte wollen wanten gekocht. Men beweerde, dat de Jong zeer rijk was. De zoon was, naar het oordeel van mijn leeftijdgenoten en ook naar de mening van de ouderen, een deugniet, die zijn moeder vaak sloeg. Hoe het ook geweest is: het is in ieder geval zeker, dat er later van hem helemaal niets terecht gekomen is.

We ontmoeten dán de nieuwe groentezaak van Willeke van Bakel, voornoemd. Deze nieuwe winkel was echt de moeite waard! Kleermaker van Daal woonde daarnaast en zijn vrouw heeft als vroedvrouw in Stratum haar sporen wel verdiend. Men noemde zo iemand in die tijd de “goei-vrouw”. Deze van Daal had twee zonen.

Aan de zijgevel van het huis was een klein vertrek gebouwd met een etalageraam, waarin altijd muziekinstrumenten opgesteld stonden, onder meer een basviool. Deze instrumenten waren te koop bij de heer de Leyer, die zelf aan de Stratumsedijk woonde.

Voorbij het huis van kleermaker van Daal stond een herenhuis, dat aan bierbrouwer Koolen behoorde. Hij had maar één zoon, die missionaris is geworden. In het begin van deze eeuw werden er in Frankrijk veel geestelijken - priesters, broeders en zusters - het land uit gezet. Ze werden “overbodig” verklaard, moesten hun bezittingen achterlaten en kwamen berooid de grens over. Zo kwam er een groot aantal zusters in Stratum aan, die berooid waren en geen onderdak hadden. Onmiddellijk stelde bierbrouwer Koolen zijn groot herenhuis ter beschikking. Men kan zich de blijheid van de verjaagde zusters wel voorstellen. Al spoedig kwam er van andere zijde ook hulp opdagen: men kwam met stop- en verstelwerk bij de zusters aan. Daarna richtten de Franse Zusters een meisjesspensionaat op en kregen ook voogdijkinderen te verzorgen.

Apotheker Keunen maakte dan de hoek uit van de Geldropseweg/Stratumsedijk. We draaien ons nu om en krijgen aan de overkant dan de andere uiterste hoek van de Geldropseweg, waar mijnheer Moonen woonde, die naast zijn huis, een zoutkeet exploiteerde. Hij had een knecht, die ook met een ezelskar rondreed.

De volgende acht à tien huizen waren iets mooier dan men in die tijd gewend was. Ze werden dan ook bewoond door mensen, die, door de bank genomen, iets méér waren dan Jan met de Pet. In het eerste huis van deze rij woonde ook een mijnheer Moonen. Als ik me niet vergis was dit een halfbroer van de eerdergenoemde zoutkeetbezitter. Deze halfbroer Moonen sprak een beetje moeilijk en geestelijk was hij niet helemaal zoals een ander. Bovendien had hij heel erg graag een borrel. Men schijnt van hem een zogenaamd “stadskind” gemaakt te hebben, d.w.z., dat hij onder curatele gesteld was.

In het laatste huis van de rij woonde Gardje Wijnen, die daar een slagerij had. Vóór deze huizen door lag een verhoging van ongeveer een centimeter of tien en één meter breed en daar liep de “Elzenloop” onderdoor. Tegenover Gardje boog die loop af naar de Bleekstraat en kwam waarschijnlijk uit bij de villa van Jaméz.

Het eerste huis van de rij, die dan verder weer op de Geldropseweg gebouwd was, was een café (De Rut), later overgenomen door bouwondernemer Strijbos en daarna weer door Kneepkens. De buurman was Docus Lodewijks, die met pastoor Dijkmans overhoop lag, omdat Docus niet in aanmerking was gekomen, om de grote kerkbanken te vervaardigen, die in de nieuwe kerk geplaatst moesten worden.

Dan kwamen er drie of vier huizen van de weduwe Custers. Zij had vroeger een kruidenierszaak, maar dat was vóór mijn tijd. Dit is me echter wel verteld door mijn ouders of mijn grotere broers. Ook het conflict met de Pastoor en Docus hebben ze me doorverteld, want

toen een en ander zich afspeelde, was ik nog te jong om er enige belangstelling voor te kunnen opbrengen.

Het volgende huis en de woningen die er stonden tussen Custers en Lodewijks waren toen al weggebroken, waarna het woonhuis en beeldhouwerij van Jan Custers volgden. Deze Custers gold als een zeer goed vakman en met zijn eerste, echte beeldhouwwerk nam hij deel aan een tentoonstelling in Brussel. Hij behaalde daar niet minder dan de eerste prijs voor zijn werk, zelfs met lof van de jury. Hij was al spoedig zeer bekend en had geen gebrek aan opdrachten. Ik heb hem meermalen op zijn reizen ontmoet. Alles deed hij zelf en als hij niet aan het werk was, dan was hij onderweg, steeds op de fiets. Hij trouwde met een dochter van Gerding, een goudsmid. Ze kregen een zoon, die, naar ik me meen te herinneren, later priester is geworden, maar van dit laatste ben ik toch niet helemaal zeker.

Dan kregen we een brede sloot, die als scheidslijn gold tussen de eigendommen van de familie Custers en van Robert v.d. Nahmer. Deze laatste had een textielfabriek, die doorliep tot aan de sloot, dus nog vóór de draai van de weg, terwijl de villa zelf, voorbij die draai gebouwd was. Bij de bedoelde scheidslijn had de familie Custers in de zijgevel een groot raam laten aanbrengen, waardoor men binnen in huis of werkplaats meer licht kreeg. Kennelijk is er later tussen de familie Custers en de familie v.d. Nahmer een of andere minder prettige kwestie ontstaan. Naar aanleiding daarvan schijnt v.d. Nahmer op zekere dag een zeer grote en brede schutting te hebben laten plaatsen en wel op zodanige wijze, dat de familie Custers geen sprankeltje daglicht meer binnen kreeg. Het is allemaal al erg lang geleden, en men beweerde indertijd wel dat de oorsprong van alle ellende eigenlijk lag in het feit, dat beide familie's geen geloofsgenoten van elkander waren. Maar het fijne weet ik er ook niet van.

Er volgde dan ongeveer een 30-tal meter bebouwde veldjes en we kwamen dan bij bakker Maas, die naast de bakkerij ook een café had. In het midden van dat café stond een grote, hoge kachel met rondom een nogal brede rand, de zogenaamde “trommel” waarop men in de winter de voeten kon zetten om ze te warmen. Bovenaan de kachel zat eveneens een rand, waarop het glas bier geplaatst kon worden. Was het in de winter erg koud, dan kon men de pook even in de kachel steken en dan daarmee even door het bier roeren, zodat daar dan de ergste kou vanaf was. Als men mogelijk wat haast had, dan kon men zijn biertje dus wat vlugger opdrinken.

Intussen had Smid Tinus van Grootel naast v.d. Nahmer een nieuwe stoomsmederij gebouwd met een woonhuis erbij. Zoals ik eerder verteld heb, had hij aan de overkant de oude smederij staan. Ik weet nog, dat de oude Tinus van Grootel elke morgen twee borrels ging drinken bij Maas in het café. Dat ging steeds gepaard met hetzelfde ritueel: Elke borrel hield hij een paar minuten in de mond alvorens hem door te slikken. Hij kauwde hem alsof het brood was en wee degene, die hem tijdens die plechtigheid durfde aanspreken.

Als kind was ik erg bang voor de smid omdat hij zo ontzettend lelijk keek. Ik durfde, als kleine jongen, nooit te vragen of hij mijn “reep” (hoepel) wilde maken, wanneer die het begeven had. Ik bleef dan maar stil aan de deur van de smidse staan. Als de smid dan naar buiten keek en me zag staan, keek hij, zo mogelijk, nog lelijker en ik verwachtte altijd, dat hij me weg zou jagen. Maar dan stak hij zijn arm in de lus van de blaasbalg en vroeg: “Is de reep weer kapot? Kom hier, dan zal ik hem maken, maar eerst thuis drie centen halen”. Ik dan natuurlijk als een haas weg om die drie centen los te krijgen! Om de ijzeren banden (repen) om de karwielen heen te kunnen leggen, moest de smid oversteken naar de brandkuil. Hij moest dan tussen het café van “Scheel Nulleke” en het huis van de heer Denkers door over een ongeveer vier meter breed pad. Een eind achter de tuinen van deze genoemde mensen, was een ruimte met die zogenaamde brandkuil. Daarin werd een vuur aangelegd. De smid, Tinus, rolde de wielen met behulp van één van zijn zonen over ‘t pad naar de kuil toe. Als het vuur op de juiste temperatuur was gebracht, werden de ijzeren banden gloeiend gemaakt en konden dan om de wielen geslagen worden. Van

de zonen van Tinus mocht ik wel eens meelopen om te kijken, maar als Tinus zelf meeding, was dat er niet bij.

Als we de nieuwe smederij en nog een aantal oude huizen gepasseerd waren dan stond er een nieuw woonhuis waarin de boekhouder woonde van de firma v.d. Nahmer. Zijn naam was Keunen. Hij verkocht in dit huis ook lappen stof ten behoeve van zijn werkgever. Dan volgden er nog wat huizen en in een daarvan woonde een zekere heer Denkers, terwijl hier ook de horlogemaker Jan van Rooy gevestigd was. Dan bereikten we de hoek van de Geldropseweg/Hoefkestraat. Hier was reeds jarenlang de bakkerij gevestigd van Frans Frencken. De winkel stond met het front naar de Geldropseweg gericht, met daarachter het woongedeelte. Men kwam uit op een heel klein plaatsje, waaraan meteen de tuin grensde van de bureu. Men was dus genoodzaakt om de kolossaal grote bakkerij mét bergruimte plus een loods voor de opslag van het hout waarmee de oven gestookt moest worden, verderop in de Hoefkestraat onder te brengen. Het is dus best te begrijpen, dat met dit alles een heel groot stuk van de Hoefkestraat gemoeid was. Er woonden daar dan ook maar ongeveer zes gezinnen, met inbegrip van de kastelein. De eerste bewoner was Sjaak van Rooy. Hij was beeldhouwer en verdiende een goed loon. Zijn vrouw was overleden en hij bleef achter met veel dochters en slechts één zoon. Deze jongen was de oudste van het hele stel, maar zijn vader had in het geheel geen plezier van deze knaap. De jongen was een, door zijn oom Jan, door en door verwend heerschap.

Van deze oom Jan kon hij krijgen wat hij maar wilde. Hij was bij deze oom als hulp of leerling horlogemaker en daardoor had hij de beschikking over heel oude horloges, die het maken eigenlijk niet meer waard waren. Hij mocht die van zijn oom behouden en wist ze toch nog van de hand te doen, welke “handel” hij het liefst Zondags achter in de kerk dreef. Hij trof daar doorgaans wel meer kornuiten van hetzelfde slag, want gewoonlijk zoeken ze elkaar wel op! Het volgende voorval is me steeds bijgebleven. Een andere knaap, eveneens zeer verwend, was ook steeds betrokken bij het groepje handelaars en praters, achter in de kerk. Deze jongen, een echte deugniet, was ongeveer 14 jaar en zeer klein van postuur. Zijn naam ken ik nog wel, maar die doet er verder niet toe. Nu had de pastoor in die tijd achter in de kerk twee stoelen laten plaatsen, waarop een plaatje aangebracht was met het woord: “politie” erop. Die was dus gereserveerd voor de plaatselijke politieman met een eventuele collega. Toentertijd was Helmske Mandigers hier de ordebewaker en op zekere dag, een Zondag ná de Hoogmis van 10 uur, waarschuwde Helmske bedoelde 14-jarige jongen en ook zijn kornuiten omdat zij zich weer misdroegen tijdens de Mis. Hij dreigde eerstgenoemde met verwijdering uit de kerk. Toen de Mis bijna uit was, verliet de jongeman nog vóór de rest van de kerkgangers de kerk en stelde zich verdekt op achter de openstaande buitendeur. Als laatste verliet de veldwachter de kerk en tegelijk dat de jongen de politieman zag naderen, vloog hij achter de deur vandaan en als een dolleman viel hij op de nietsvermoedende Mandigers aan. Laatstgenoemde kreeg een flink pak slaag en ondanks het feit, dat Mandigers al hevig uit zijn neus bloedde, bleef de jongen maar doorrammen. Hij leek wel wild geworden. Mandigers zag zich genoodzaakt om onderstand te vragen en eerst nadat deze man - een zeer potige kerel - ten tonele verschenen was, kon de deugniet pas overmeesterd worden. Dát was dus één van de kameraden van de zoon van Sjaak van Rooy. Het zal U wel duidelijk zijn, dat het Sjaak niet ontbrak aan de nodige zorgen. Van zijn zoon behoefde hij niet veel hulp of begrip te verwachten: hij was al lang blij, als die uit handen van de politie bleef. Later is zoonlief toch wel wat kalmer geworden. Hij had zich een meisje gezocht, dat wel een gunstige invloed op hem had, hoewel hij ná zijn huwelijk, toch niet zo erg gelukkig met haar geworden is.

Naast van Rooy woonde een zekere v.d. Linden, dan het gezin v.d. Sommen en daarnaast woonde Jan van Nunen. Deze twee laatstgenoemden hadden samen één voordeur, maar men kwam daardoor nooit naar binnen! Voor ieder van de twee bewoners was er nog een afzonderlijke deur, die schuin naar binnen opendraaide. Het was wel iets aparts. Het nut ervan

heb ik nooit in kunnen zien en waarschijnlijk was het zo maar een vreemd idee van Jan van Nunen, die wel meer van die aparte invallen had. Hij was van beroep metselaar, maar daarnaast was hij ook slachter, welk laatste vak hij even bekwaam uitvoerde als het metselen. Jan had in de sponning van zijn huis een zeer aparte haak laten aanbrengen, zeer stevig en solide. Men vroeg zich aanvankelijk af waarvoor die haak toch eigenlijk zou moeten dienen, maar zoetjesaan werd het iedereen toch wel duidelijk. Het was namelijk zo, dat de meeste mensen vlak voor kerstmis wel een varkentje te slachten hadden. Jan verrichtte dat karweitje maar al te graag. Hij verdiende daarmee nog een extra losse cent bij, maar bovendien kreeg hij vóór en ná het slachten de nodige borrels aangeboden waar Jan lang niet vies van was.

Nu was het in die tijd zo, dat alle mensen, die 's Zondags naar de kerk gingen, gerekend vanaf de Geldropseweg, de Tongelresestraat, Bleekstraat en nog van heel ver over de kanaalbrug vandaan, allen de kortste weg namen, die toen liep door de Hoefke-zijstraat, dus langs het huis van Jan van Nunen. De meeste van die kerkgangers konden vaak niet lezen of schrijven, evenzomin als Jan van Nunen dat zelf kon. Om nu de aandacht van het geëerd publiek op zijn slachterij te vestigen, had hij het volgende bedacht. Als eerste werden de varkens gewoonlijk geslacht van de “gewone” man. Dat waren vrijwel altijd varkens, die wat lichter van gewicht waren dan de varkens, die daarna aan de beurt kwamen en die geslacht werden in opdracht van de heren winkeliers. Na het slachten werden die dan gewoon in stukken verdeeld en verkocht in de winkel. Wanneer nu het eerste varken door Jan geslacht was, dan sneed Jan er vóór alles het allereerst de kop vanaf. Deze nam hij dan mee naar huis, zette die kop op de aldaar aangebrachte haak bij de voordeur, maakte er vervolgens een soort kastje omheen, zodat de kop min of meer opgeborgen werd, maar toch nog wel te “bezichtigen” in het voorbijgaan! Hij liet 't geheel zo twee dagen hangen, waarna de kop zover “bestorven” was, dat er zult (hoofdkaas) enz. van gemaakt kon worden. Onmiddellijk kon er dan weer een nieuwe kop plaatsnemen! Jan zorgde er echter wel voor, dat het met de slachterij zó uitkwam, dat er in ieder geval 's Zondags een varkenskop tentoongesteld was. De mensen, die op weg naar de kerk waren, passeerden dan zijn huis met de aangebrachte kop en werden op die manier dan herinnerd aan het feit, dat er op die plaats een uitermate kundige slachter woonde, aan wie men met een gerust hart het te slachten beest kon toevertrouwen. Het was dus eigenlijk een reclamestunt van Jan.

Hij had eventueel ook de omroeper Hanneske Lodewijks (Hanneske de “Klep”) op kunnen dragen om rond te bazuinen, dat er bij Jan van Nunen geslacht werd, maar zijn eigen uitvinding beviel hem kennelijk zeer goed. Zoals ik al zei: eerst werden de kleinere varkens van de gewone man geslacht en daarna kwamen de beesten van de winkeliers aan de beurt en ik kan U vertellen, dat het dikwijls zeer zware dieren waren, die geveld moesten worden. Een varken van 100 kilo was maar gewoon en het was dan ook een heel karwei.

Al in de vroege morgen werd het varken door de boer afgeleverd en al had Jan het gewild, hij zou zich beslist niet hebben kunnen verslapen, want zo'n varken ging danig tekeer, temeer nog daar het dier al vanaf de vorige dag helemaal geen voer meer had gehad. Ik ben er nooit achter kunnen komen, wat voor zin het had om zo'n varken reeds vanaf een dag vóór de executie ook nog honger te laten lijden. Als Jan op het toneel verscheen dan omgordde hij zich met een lederen band waarin de messen staken, die hij nodig had. Ook de benodigde helpers waren present met het gereedschap als b.v. een heel grote, zware, houten bak, emmers, vuur enz. Alleen het “lossen” van zo'n beest vanaf de kar was al een heel karwei, want men deed met die knaap niet precies wat men wilde. Met man en macht lukte dat wel, waarna hij dan nog terecht moest komen in de bovenbedoelde houten bak, die twee meter lang was, 1 meter breed en een bodem had, die 60 cm diep was. Het lukte allemaal niet zo erg makkelijk, want ondanks het feit, dat de een hem aan de oren beetpakte, de ander hem aan de staart trok enz. was het varken erg dwars en wilde beslist niet de goede kant uit. Tot Jan zelf het dier een emmer aan de kop stak. Dan tolde het varken van de ene kant naar de andere en kwam zo uiteindelijk mooi op zijn zij in de houten

bak terecht en Jan kon dan de trefzekere, dodelijke steek toebrengen. In de pauze, die daarop volgde nam Jan alvast een borrel en nog maar een, omdat het een extra zwaar karwei was geweest.

Intussen hadden de helpers gezorgd voor een enorme hoeveelheid warm water (kokend) , dat Jan over het varken uitgoot. Als het aan de ene kant dan goed “week” was moest het varken geschoren worden. Dat gebeurde ook weer met een speciaal mes en voor bij de tenen had men weer een apart passend “haakje”. Dit scheren was een zeer secuur werkje. Daarna werd het varken met man en macht op de andere zijde gedraaid en onder het steeds maar toevoegen van kokend heet water, werd ook de andere zijde geschoren.

Een van de helpers was intussen al komen aansjouwen met een stevige ladder en met twee flinke knuppels, waarvan de uiteinden scherp waren aangepunt. Deze dikke knuppels werden boven en onder aan de op één na bovenste en onderste trede van de ladder bevestigd.

Was het varken helemaal schoon geschraapt, dan moest het water in de grote bak gezuiverd worden, wat ook zeer nauwkeurig gebeurde, want de varkensharen hadden zeer veel waarde. De borstelfabrikanten kochten ze in die tijd maar al te graag. Een klee- of schoenborstel van echt varkenshaar ging een mensenleeftijd mee. Zelf heb ik op dit ogenblik nog een kleeborstel in mijn bezit, die toebehoord heeft aan mijn vader, die hem gebruikte toen hij in militaire dienst was in 1886.

Ook de bouwondernemer kocht in die tijd graag het varkenshaar op. Men kende toen nog geen cement zoals nu het geval is, maar men mengde de kalk met een hoeveelheid varkenshaar, zeker wanneer er een goed en degelijk bouwwerk tot stand moest komen.

Als dan die varkensharen verwijderd waren, dan draaide men de bak om. Het varken werd op de ladder gelegd, met de kop omlaag en op de rug. Aan de bovenkant steunde de ladder dan nog op de bak, maar de onderkant stond op de grond. De aangescherpte knuppel werd vakkundig door de ontblootte spieren van het varken gestoken. Zaten die poten dan goed vast dan werd de ladder, te beginnen bij de “bak”, zoetjesaan omhoog getild wat een karwei van jewelste was. Als het geslacht beestje dan zóver omhoog was getild, dat Jan er ónder kon, dan nam hij het hele gewicht op zijn rug en zette de ladder tegen de muur. Dat gebeurde allemaal heel voorzichtig, net zolang, totdat hij op de juiste hoogte stond. Jan nam dan een bak van ongeveer 60 cm breed en 15 cm diep, waarvan één lange kant weggelaten was en plaatste die bak dan tussen zijn leren “messenband” en het varken in. Hij sneed dan het beest van boven tot onder open en ving dan alles, wat uit het varken gerold kwam, op in die bewuste bak.

Als de darmen, longen, het hart en alles wat er zo al meer in ‘t dier zat, verwijderd was, waste de slachter van binnen alles zo schoon mogelijk. Hij gebruikte daarbij echter zo weinig mogelijk water. Jan was daarna nodig aan een rustpauze toe en benutte die dan weer met het achterover slaan van enkele borrels. Inmiddels werden de darmen schoongemaakt door er met de botte kant van een mes overheen te schrapen en daarna werden die natuurlijk grondig gespoeld. Ze werden gebruikt om worst te maken. Daarvoor werden voornamelijk de dunne darmen gebruikt, omdat de dikke darmen veel moeilijker waren schoon te krijgen. Kon men echter het geduld opbrengen om die dikke darmen wél grondig schoon te maken dan werd men daarvoor beloond, want de bloedworst, die daarin gemaakt werd, was doorgaans veel smakelijker.

Het slachten van zo'n varken vond ik toen nog machtig interessant. Jan van Nunen, die dat wel wist, scheen daar plezier in te hebben en bij zijn ingelaste pauzes legde hij me alles haarfijn uit. Hij vertelde me ook, dat de varkens, die bijgevoerd werden met boekweitmeel (boekende meel), veel lekkerder van smaak waren dan de dieren die géén bijvoeding hadden gehad! Dat bijvoederen met dat meel was echter heel duur en de gewone man kwam daar nooit aan toe. Deswege heb ik het verschil dus nooit kunnen proeven, want bij ons thuis kochten wij dat dure meel natuurlijk ook nooit.

Als Jan na de rust weer begon dan nam hij een grote, schone handdoek, stak die achter de voorpoten goed vast en de doek werd dan verder tot onder de kop doorgetrokken en daar vervolgens goed vastgemaakt. Vervolgens nam hij gevaarte weer op zijn rug en sleepte het vanaf de slachtplaats naar de straat waar hij de ladder schuin omhoog tegen de muur plaatste, precies naast de winkeldeur van Hein van Hoof. Zo kon Hein van Hoof door het winkelraam zien of er soms enige ongerechtigheid zou geschieden aan het vers geslacht varken.

Tot 's avonds was Jan dan afgewerkt: dan kwam hij het gevaarte binnen zetten en de andere morgen werd het weer buiten aan de muur geplaatst. Zo ging dat dan twee dagen, waarna het vlees voldoende “bestorven” was en men kon dan met het “afkappen” beginnen. Dat was dan het laatste wat er moest geschieden. Natuurlijk moest dat afkappen zo voordelig en precies mogelijk gebeuren en met grote kennis van de betere en minder goede delen van het vlees. Jan kreeg daarna zijn welverdiende loon en tot slot nog zijn borreltje.

Alvorens ik verder nog wat vertel over de Hoefkestraat en omgeving beschrijf ik eerst maar even de hechte band, die er bestond bij de bewoners van die buurtschap onderling. Aan de linkerkant van de Hoefkestraat, gerekend vanaf de Geldropseweg, stonden geen huizen en aan de rechterkant waren er wel gebouwd, wat ik straks al terloops opgemerkt heb. De straat maakte aan het einde een kromming en in die draai stond een café, waarin de heer Brengers zijn biertjes tapte. Hij was getrouwd, maar had geen kinderen. Wel had hij een aangenomen zoon die v.d. Ven heette. Verderop stonden er aan weerszijden nog wel heel oude huisjes, misschien een stuk of tien. In de Hoefkestraat heerste altijd een zeer goede sfeer. Het leek daar soms echt een dorpje apart en men hield er zowaar een soort eigen burgemeester op na. Dat was in die tijd dan de heer Lodewijks. Hij kweet zich op zijn manier voortreffelijk van die taak. Bij elke gelegenheid werd er diep in het glaasje gekeken, maar ruzie als gevolg daarvan kwam praktisch nooit voor.

Eénmaal per jaar dan kon het er verschrikkelijk druk zijn. Dan werd er gelegenheid geboden om naar het zgn. “haansabelen” te gaan kijken. Ik ben er meerdere malen, mét of zonder broers, present geweest, wanneer het weer ging gebeuren, want het was in onze ogen machtig interessant! Twee hanen moesten daar dan tegen elkaar vechten. Wie van de twee zich dan bij een dergelijk gevecht het dapperste gedroeg, mocht blijven leven, terwijl de andere gedood werd. De haan, die de geest gegeven had, werd aan een touw tussen twee palen in, aan de poten opgehangen. Tussen die palen in werd ook nog een mand bevestigd, zonder bodem en de haan werd zodanig opgehangen, dat hij met kop en nek precies onder die mand uitstak.

Een stelletje “inboorlingen” van de buurtschap Hoefkestraat mochten dan proberen om op een afstand van 15 meter de kop van die bengelende, dode haan er af te schieten of 'm met een mes er af te slaan! Voordat de deelnemende mannen dit gingen proberen werden ze eerst geblinddoekt: ze werden dan een paar maal rondgedraaid en dan ging men er op af! Er was één man bij, die geen blinddoek nodig had: hij was namelijk blind (!). Deze man was van beroep stoelenmatter en mattenvlechter.

We zullen nu nog even verder kijken, hoe of dit lugubere spel verder verliep. Mocht het iemand gelukken om de hanekop van het dier af te schieten of te slaan, dan werd deze persoon allereerst gedecoreerd: d.w.z. dat hij de bloedende kop als corsage op zijn jas spelde en zo sjouwde hij die dag verder de gehele buurt door, waarbij hij akelig trots was op zijn trofee! In optocht werd er dan van het ene café naar het andere getrokken en als al die heilige huisjes bezocht waren, dan begon men maar weer van voren af aan en zo werd het triomfantelijke feest verder voortgezet!

Toen ik van de Geldropseweg de Hoefkestraat in wilde draaien ben ik begonnen met al iets te vertellen van de familie van bakker Frenken. Ik wilde daar maar even verder mee gaan. Het gezin van de bakker bestond uit vader en moeder Frenken met een heel knap dochtertje, dat ik me herinner van de tijd dat ze zo ongeveer een jaar of negen was. De moeder kwam me altijd een beetje vreemd voor. Als ze naar de kerk of naar de stad ging was ze altijd anders gekleed dan de

andere vrouwen, die allemaal zo ongeveer hetzelfde gekleed gingen, zoals ik het me van mijn moeder herinner. Ze droeg een soort eigengebreid of gehaakt mutsje, dat door middel van een lint onder haar kin was vastgestrikt. Het had een “boot”vormig model. Verder droeg ze ook altijd een soort pellerine. De klederdracht hier in Stratum van de vrouwen was toen echter geheel anders, zeker het hoofddekseel. Gewoonlijk droeg men een grote of kleine witte muts met een grote stijve kraag eraan.

Het knappe dochtertje hielp al aardig mee in de winkel. Het mankeerde echter iets aan haar been, zodat ze iets mank liep. Aanvankelijk scheen ze daar weinig of geen last van te hebben, maar later is ze er toch erg mee gaan sukkelen.

De bakkerij liep uitstekend. Ze had een goede naam en veel beter gesitueerde lui bestelden er hun brood. Ook werd daar desgewenst zeer lekker gebak afgeleverd, maar vooral de speculaas, die men naar eigen recept bakte, was zeer vermaard. De bestelling moest natuurlijk thuisbezorgd worden en hiervoor had de bakker een neefje: Nol Gruithuyzen. Hij moest nog wel naar school, maar al de tijd, die hij over had, was hij in de bakkerij te vinden. Hij was voor Frans Frenken een ware uitkomst! Het was Nol om het even of hij boodschappen moest doen of in de bakkerij moest helpen. Altijd was hij even vlijtig en erg leergierig. Hij was flink en groot voor zijn leeftijd, wat door de geachte clientèle wel gewaardeerd werd, want het was prettiger en het “stond” beter, wanneer men een flinke jongen aan de deur kreeg in plaats van zo'n klein schoolventje! Nol was dus een gewaardeerde hulp en leerling. Was er in de bakkerij eens een keer niet zo erg veel voor hem te doen, dan speelde hij er met zijn nichtje onder het wakend oog van haar vader.

Op zekere dag zei Oom Frans tegen Nol, dat, wanneer hij zo ijverig bleef, hij hem het gehele bakkersvak zou leren en hem dan zou inwijden in de geheimen van zijn “banket”bakkerij speciaal. En aangezien Frenken geen opvolger had, zou hij mettertijd de gehele zaak van Frenken kunnen overnemen. Er gingen zo verschillende jaren voorbij en Nol groeide op tot een flinke jongeman. Het ging allemaal goed en iedereen was uitstekend tevreden met de gang van zaken en de goede vooruitzichten.

Intussen was de huishouding voor moeder Frenken te zwaar gaan wegen en er zou iets moeten gebeuren om haar een en ander uit handen te nemen. Behalve een winkelhulp zou er ook iemand gezocht moeten worden, die ook in het huishouden een handje kon toesteken en na verloop van enkele jaren zou moeder de vrouw dan rustig alles aan anderen kunnen overlaten.

Met het been van dochter Susca ging het niet zo best. Ze had steeds meer pijn gekregen en men trof haar gewoonlijk in de winkel aan, zittend op een kruk achter de toonbank. Op een zeker ogenblik kwam Susca op het idee om buurman Sjaak aan te spreken en hem te vragen of hij in de huishoudelijke problemen van de fam. Frenken mogelijk raad zou kunnen schaffen. Hij had immers meerdere dochters en misschien was er wel één bij, die bij Frenken kon komen helpen. Van Rooy besprak een en ander eens met zijn dochters en hij stond toen twee van zijn meisjes af: het ene meisje was zeer geschikt voor in het huishouden, terwijl de andere geknipt leek voor in de winkel.

Eigenlijk kon van Rooy zijn oudste dochter niet goed missen, omdat deze al zo lang als zijn vrouw dood was, de moeder verving. Maar hij stond haar toch af met een jongere zus.

Bij Sjaak van Rooy zal het in het begin wel wat moeilijker gegaan zijn, aangezien nu twee andere dochters van hem het eigen huishouden moesten inleren.

Al spoedig liep het bij de bakker allemaal op rolletjes en voorzover men het kon bekijken, zou moeder Frenken zich na een paar jaar rustig kunnen terugtrekken uit de beslommingen. Kennelijk waren de kinderspelen van Nol en zijn nichtje Susca uitgedraaid op grote mensenspelletjes, want op een goede of kwade dag kwam hij zeer beschroomd bij Frenken vragen of hij met Susca mocht trouwen. Frans en zijn vrouw schrokken er danig van en beide jongelieden werden duchtig onderhanden genomen. Toen Nol herhaaldelijk verzekerde echt veel

van Susca te houden en altijd te blijven houden, toen kregen ze na rijp beraad van de ouders de gevraagde toestemming en werd er spoedig getrouwd. Van de nakomelingen van Nol en Susca zijn er enkele lichamelijk gehandicapt geweest, terwijl er ook bij waren, die minder pienter voor de dag kwamen. Maar alles bij elkaar is het toch wel meegevallen.

Op de andere hoek van de Hoefkestraat/ Geldropseweg stonden vroeger vier kleine huisjes, die “t Hemeltje” gedoopt waren. De eigenaar hiervan was Lowieke v.d. Berk, die timmerman was. Lowieke was getrouwd en had twee zonen, die, toen ze wat groter werden, het vervelend vonden, dat ze in “t Hemeltje” woonden. Zo kwam v.d. Berk er toe om de eerste twee huisjes af te breken en er een groot nieuw huis voor in de plaats te zetten. Er bleven dus nog twee kleine huisjes staan. Het ene huisje werd destijds bewoond door een tweeling: broer en zus Klaassen. Ze waren slechts één meter groot. Als het weer het toeliet dan stond het manneke zeer vaak buiten aan de deur. Hij had een klein timmermanssloofje, waar links en rechts een echt zakje opgestikt was, precies zoals dat behoorde. In de zijzak van zijn broekje stak, heel eigenwijs, een duimstok.

Deze tweeling was waarschijnlijk broer en zus van Laauw Klaassen, de schoenlapper, die tegelijk ook “doodsbidder” of “aanspreker” was. De twee gezinnen hebben altijd apart gewoond. Broer Laauw Klaassen was van normale lengte, zijn vrouw echter was heel klein! Een dochter was ook aan de kleine kant en toen hij later grootvader werd van een kleindochter, was dat kind zó klein, dat ze, toen ze drie jaar oud was, rechtop kon staan op de hand van de vader! Later is ze toch nog wel wat gegroeid. Overigens kon ze praten als Brugman en liegen of het gedrukt stond.

De naaste buur van de tweeling, dus de bewoonster van het laatste kleine huisje van het Hemeltje, was Betje Sieben, een vrouwtje, dat een beetje simpel was.

Dan volgde er een gewoon huis, dat het hoekhuis vormde van de Geldropseweg / Hoefke-zijstraat. Het werd bewoond door twee gezusters en een broer, met name van Glabbeek. De twee zusters, die vrijgezel waren, hadden een soort van fijn was- en strijkinrichting! Men bracht er b.v. de fijn geplooidde mutsen van de vrouwen en soms ook de Brabantse poffers naar toe, wanneer die gewassen en opgemaakt moesten worden. Dit was een zeer secuur en vakkundig werk. Tevens werden hier boorden gewassen, gesteven en gestreken. Het huis aan de overkant van genoemde Hoefke-zijstraat was bewoond door de familie van Hoof, die ik straks al noemde bij de varkensslachterij. Ze hielden er een ruim gesorteerde winkel op na. Men kon er van alles kopen: “mutsert” (hout) om de oven mee te stoken, kolen, briketten, raapolie, klompen, snuif, roomboter, “ketjes-uit-de-blikken-trommel”, suikerspek, longdrop, pijptabak “pee”koffie van de Beukelaar, koffie, poelipek enz., tot zelfs petroleum, eieren en aarden pijpen toe!

Het gezin van Hoof had het met dit alles zeer druk en werkte keihard. Tussen het huis van v. Glabbeek en van Hoof was een grote ruimte, welke men echter ook wel nodig had. Van Hoof was, wanneer het zo uitkwam, in de slachttijd óók nog slachter en die varkens werden daar ter plekke gedood. Dat gaf daar dan natuurlijk een enorme modderpoel en aangezien de aldaar beschikbare ruimte ook nog dienst deed als los- en opslagruimte voor kolen, kan men zich de enorme troep, die dit alles met zich meebracht, wel een beetje voorstellen.

Achter het kolenhok, gezien vanaf de Geldropseweg, stond aan de linkerkant nog een 15-tal oude huisjes. De bewoners daarvan behoorden bij de Hoefkestraat-buurt en mochten gebruik maken van de in- of uitgang van de Geldropseweg, wanneer hen dit goed uitkwam. Doordat de heer van de Berk, die in die tijd immers aan het bouwen was, de tuintjes van de familie van Glabbeek en Klaassen, had laten vervallen, werd het entree en de doorgang voor de bewoners van de Hoefke-zijstraat veel ruimer, waarmee men natuurlijk erg ingenomen was.

Ik wil nog even wat vertellen over het gezin van Hoof. De echtgenote stond altijd in de winkel. De mensen hadden erg graag met haar te doen. Eén van de dochters hielp ook in de winkel. Haar taak was het om de “mutsert” te verkopen. Ik moest er nog wel eens naar toe om een takkenbos te kopen, waarmee de oven thuis gestookt moest worden. Het meisje moest dan

naar boven lopen, tot in de nok van het huis en door een klein luikje werd dan het gevraagde hout naar beneden gegooid.

Moest er nieuw mutsert aangevoerd worden, dan werd die, via een katrol, naar boven gehesen en daar opgestapeld. Van Hoof zelf had het oppertoezicht over alles. Hij slachtte wanneer dat nodig was en soms bracht hij het hout of de kolen thuis bij de mensen. Hij had slechts één voerman in dienst, die eigenlijk voor de hele kolenhandel zorgde. Zijn naam was Simon Leyten. Zo nodig was een dochter van van Hoof behulpzaam bij het vervoer en “binnenschieten” van de kolen. Uiteraard was dit een verschrikkelijk vuil werkje.

De ene dochter knapte verder nog wat huishoudelijke karweitjes op, een andere was naaister en de derde was een dienstmeisje. Het gezin van Hoof had maar één zoon en broer: hij werd priester en vertrok als missionaris naar Borneo. Toen hij in '38 vertrok heb ik nog afscheid van hem genomen. Hij heeft zijn standplaats op Borneo echter niet meer gehaald, want hij stierf op zee.

Zoals ik al zei, verkocht van Hoof, zoals de meeste winkeliers, roomboter. Margarine of “kunstboter”, zoals men die toen noemde, was uit den boze, hoewel getracht werd om de verkoop daarvan te bevorderen.

Koning Napoleon scheen een opdracht gegeven te hebben om te werken aan de bereiding van een product, dat de dure roomboter zou moeten vervangen. De mensen wilden daar echter niet zo gemakkelijk aan beginnen, want kunstboter smaakte naar niets: het was in hun ogen maar vieze rommel. De echte margarine is ongeveer 100 jaar geleden uitgevonden door Jan Jurgens en Simon v.d. Bergh uit Oss. Door veel reclame en publiciteit maakte de margarine toch wel opgang, nog temeer omdat het product zeer goedkoop geleverd kon worden.

Over de eerstgenoemde “kunstboter” kan ik U nog wat fraais vertellen. Nadat mijn vader van zijn blindheid genezen was, doch zijn vak van wever niet meer kon uitoefenen, heeft hij al het werk dat hij maar kon krijgen en dat hij kon verrichten, aangepakt. Zo kon hij ook komen werken in de opslagplaats van “kunstboter” die gevestigd was in een gebouw, gelegen op de hoek van de Tongelresestraat/ Lakerstraat, achter de Picusfabriek. In dit gebouw is in de loop van de jaren al van alles opgeslagen geweest.

Mijn vader was nu niet precies iemand, die erg kieskeurig genoemd kan worden. Hij was niet kieskeurig wat zijn werk betrof, maar ook niet wat zijn eten aanging. Hij beliefdde alles wat hem voorgezet werd. Toen hij echter arriveerde in die kunstboter-opslagplaats is hij er ook onmiddellijk weer uit vertrokken. Hij zag voor zich een enorme boterberg en overal kropen er wormen en maden uit en die troep moest dan ook nog doorverkocht worden aan de mensen! De oude Manus was er goed van geschrokken en kon maar niet begrijpen, dat zoiets mogelijk was. Nooit is er bij ons thuis - arm of niet - iets anders op tafel gekomen dan roomboter. Soms aten we zelfs wel eens droog brood, maar zeker geen kunstboter of margarine.

Ik keer nu weer terug naar de plek in de Hoefke-zijstraat, achter het kolenhok van v. Hoof, waar nog een 15-tal oude huisjes aangebouwd was. Deze rij sloot weer aan aan café “Pas Buiten”. Dit café is zeer waarschijnlijk nog ouder geweest dan die voornoemde rij huisjes. De put, die er was, moest dienst doen voor alle bewoners.

Toen ik in 1919 met mijn Thea trouwde, was ik werkloos. Op een hint van een vriend waagde ik het er op om mijn weinige geld te steken in dit café en ik werd dus een kersverse kroegbaas. Het bleek een goede zet te zijn en toen mijn vrouw en ik eenmaal goed ingeburgerd waren liep het allemaal heel best. We moesten keihard werken, maar verdienden er een goede boterham.

Dat men het vroeger niet zo nauw nam met bouwvoorschriften en rooilijnen, was wel te zien. Café Pas Buiten was eigenlijk aan de Geldropseweg gebouwd maar stond zeker twee meter van de weg af. Velen vóór mij hebben in dit café hun kost verdiend. Het was maar een kleine ruimte en een biljart b.v. kon men er niet in kwijt. Er was ook geen tuin beschikbaar waarin

boogschutters hun vertier zouden kunnen zoeken. Wel werd er het kaartspel druk beoefend onder het genot van een stevige borrel. Over het algemeen waren het wat oudere mensen, die er kwamen.

De huur van het pand was erg laag, maar daartegenover stond dat het geheel niet alleen erg klein, maar ook erg versleten was. Hoe of het mogelijk was snap ik tot op heden nog niet: maar de kastelein, die vóór mij het pandje bewoonde had kans gezien om er 10 kinderen groot te brengen en ik ben er nog niet achter wáár hij die ergens geborgen had. Behalve de kleine café-ruimte was er slechts als woongedeelte een grote keuken en verder een opkamer, waaronder een bierkelder lag. Dan was er de zolder nog en daar was een betrekkelijk nieuwe kamer gemaakt, waarschijnlijk door mijn voorganger. Het was dus alles bij elkaar niet veel wat er aan woongenot te beleven viel.

Ik vergat nog te vertellen, dat er in de voorgevel van het huis een deur aangebracht was, die dus toegang gaf tot 't café met daarboven een tuimelraam. Dit raam was dan ook maar de enige mogelijkheid om te ventileren, want de ramen, die er ook in de voorgevel aangebracht waren, konden helaas geen van allen open! Men kan zich wel voorstellen, dat, wanneer er gekaart werd en daarbij hevig gerookt, de rook om te snijden was. Het hele vertrek was dan één blauwe walm. Ik had zelfs een gat in het plafond laten aanbrengen, zodat de rook daardoor naar buiten kon, maar het zette geen zoden aan de dijk.

Als we dan verder doorliepen over de Geldropseweg, langs enkele dikke bomen, die we overigens aan weerszijden van die weg overal aantreffen, dan passeerden we verder nog enkele oude huizen en kwamen dan aan de St.Jorisstraat uit. (nu de Past. Dijkmansstraat). Hier had Verhoeven op de hoek een café met een vrij lange tuin daarachter. Hierin had hij bijna altijd de woonwagen gestald van Wout Damen, die zowat altijd handelde in oud roest en ijzer.

Ik laat nu deze St.Jorisstraat maar even rechts liggen en we volgen gewoon de Geldropseweg om zo te arriveren in de welbekende “Suikerij-buurt”. Deze buurt bestond uit een 10 à 15 heel oude huisjes en in feite was het één groot blok. De zolders waren van elkaar gescheiden door een manskoge muur, zodat deze scheidingsmuur niet helemaal tot aan de nok opgetrokken was! Waarvoor dit zo gebouwd was weet ik eigenlijk niet precies, maar misschien is het wel de bedoeling geweest om elkaar 's morgens vroeg op een makkelijke manier te kunnen wekken!

Het gebeurde overigens ook wel, dat de buurman 's nachts op bezoek ging bij de buurvrouw. Hij behoefde daarvoor immers op zolder maar een overstapje te nemen over het muurtje. Dat een dergelijk bezoek niet altijd zonder gevolgen bleef, zal voor iedereen wel duidelijk zijn!

In het eerste huisje, gerekend vanaf de hoek St. Jorisstraat / Geldropseweg, woonde Thijs en Drika Lodewijks-Verhoeven. In de wandeling werd de vrouw “Drika-de Brom-ollie” genoemd. Deze Drika had bijzonder graag een borreltje, maar het kan gerust gezegd worden, dat haar man absoluut niet voor haar onderdeed: hij was er ook niet vies van! Toen dit echtpaar gestorven was trokken de echtelieden Saazen-Vugts erin. Geen van beiden had ook maar een greintje verstand; ze waren gewoon simpel. Jaar op jaar werd er een kind geboren en stuk voor stuk stierven ze bij gebrek aan behoorlijke voeding en van ontbering. Een fles werd hun nog wel gegeven, doch deze was steeds gevuld met reeds verzuurde melk!

Vrouw Saazen was de dochter van een Belg, genaamd Vugts, en deze woonde naast het gezin Saazen. Deze Belg had een klein winkeltje, waarin ondermeer verkocht werd zogenaamde peekoffie van de Beukelaar, welke afgeleverd werd in de bekende blauwe pakjes. In feite was het vanuit België meegebrachte “cichorei”, die ter verbetering van de koffiesmaak aan de versgezette koffie toegevoegd werd. Eigenlijk gebeurde het echter uit zuinigheid. De mensen in deze streken verstonden echter het Franse woord “cichorei” niet en het werd dan ook al gauw verbasterd tot “suikerij”, vandaar dus de naam van de buurt. Verder reed Vugts met een hondekar met groente langs de weg en hij riep dan “ajuin” en later begrepen wij wel, dat hij doodgewone uien bij zich had, die wij hier gewoon “juin” noemden.

Naast Vugts, aan de andere kant, woonde het gezin Bertrams. Het gezin bestond uit man, vrouw, twee dochters en een zoon. Er was steeds een man in de kost, een Hendrik, die van beroep metselaar was en afkomstig was uit Boxtel. Deze Hendrik trad voor Bertrams op als een soort “zaakwaarnemer”, hoewel de vrouw van Bertrams, genaamd “Marie de paraplu” zelf beslist wel bijdehand genoeg was. De gehele familie, dus ook Hendrik, reisde in de zomer alle kermissen in de omtrek af. Zij bedienden dan meerdere draaiorgels. Was de kermistijd voorbij, dan gingen ze met paraplu's en lappen stof de dorpen af en de boer op.

In deze rij woonde ook de zgn. “Boxtelse Bet”, die getrouwd was met van der Heyden. Deze laatste was een goede metselaar, die ijverig werkte. Ook zij hielden wel van een goed borreltje, zij het dan dat de man er toch wel meer achterover sloeg dan de vrouw. Zij hadden onder hun vele kinderen een zoon, die zonder armen geboren was. Deze groeide op tot een lange, smalle lummel. Hij wist zich met zijn handicap zeer goed te behelpen. Al zeer jong ging hij voor zijn moeder boodschappen doen. Hij had dan een tasje om zijn nek hangen, waarin de boodschappen geborgen moesten worden en met zijn voeten deed hij de deur open. Dit laatste deed hij razend snel. Hij kon al vroeg zeer goed praten en, naar later bleek, wist hij ook al vroeg én goed de meisjes te versieren.

Verder woonde er in bovenbedoelde buurt ook een man, die het nooit langer dan een half jaar thuis volhield. Telkens opnieuw ging hij weer op stap, sliep hier en daar bij woonwagengedwongen of ergens in een schuur. Daarbij nam hij dan een en ander maar weer mee, dat hem mogelijk wel eens van dienst kon zijn.

Verder woonde er Driek van Woerkom, een valse vechtersbaas. Het was een grote, flinke man, zo glad als een aal en slim als een vos. Hij trok altijd meteen een mes, wanneer er iets beslecht moest worden. Op een keer stak hij een man met een dolk in de buik. Ik zag Driek door twee agenten, geboeid, wegbrengen. Het slachtoffer was er zeer ernstig aan toe. Gelukkig is hij er later, na een verblijf van maandenlang in het ziekenhuis, toch nog bovenop gekomen. Toen van Woerkom weggebracht werd, hoorde ik hem tegen de agenten zeggen, terwijl hij naar de omstanders wees: “Die mensen denken zeker, dat ik iets gedaan heb dat niet door de beugel zou kunnen, maar voor geen geld van de wereld zou ik iemand kwaad doen”. Hij was zó gehaaid, dat hij een gerechtvaardigde zwaardere straf, steeds wist te ontlopen. Gewoonlijk was hij allang weer uit de gevangenis, vóórdat het door hem gemaakte slachtoffer het ziekenhuis weer had kunnen verlaten!

Naast hem woonde zijn zuster, de weduwe Louwers. Haar man was destijds een geweldige dronkaard. Op een morgen werd hij achter zijn huis aangetroffen op een mesthoop, zoals de arme Lazarus uit de Bijbel. Deze had immers ook op de mestvaalt zijn domicilie gevonden, maar het verschil zat hierin, dat Lazarus nog leefde maar Louwers dood was. Louwers had ook een zoon, die men “Puk” noemde omdat hij een gebroken neus had. Ook hij kon heel wat alcohol naar binnen krijgen. Aan de binnenkant van de deur had moeder Louwers een hechte versteviging laten maken en het bovenlicht had ze ook van binnen laten vergrendelen door een zware plank, die ze iedere dag weer uit moest lichten, als ze tenminste wat daglicht binnen wilde zien. Ook de blinden (luiken) voor de ramen van de rest van het huisje, werden 's avonds altijd angstvallig gesloten. Dit alles hield verband met het feit, dat gedurende een zeer lange periode de ruiten van het huis steeds weer ingegooid werden. Waarschijnlijk hield het ingooien van die ruiten verband met het feit, dat ze steeds haar lieve broer Driek wist te waarschuwen wanneer er van hogerhand gevaar dreigde!

De laatste in de rij was een zekere Walraven, maar men noemde hem altijd de “Karzo”. Hij handelde in oud ijzer en vodden. Daarvoor had hij een grote hondenwagen - een driespan - en hij wist de honden zó op te jagen, dat ze als een wervelwind voorbij stoven. De achterburen van Walraven, de mensen dus, die in de St. Jorisstraat woonden juist achter het doorgangspad en de

stalletjes van de mensen uit de suikerijbuurt, waren helemaal niet zo erg gesteld op Walraven en zijn handel, maar hij trok zich nergens wat van aan.

Behalve Lodewijks-Verhoeven en de Walravens hebben in dit huis nogal veel, steeds weer wisselende, gezinnen gewoond, maar ik zal het maar bij de bovenvermelde twee huishoudens laten, anders wordt het allemaal veel te uitgebreid.

Nu ik een en ander verteld heb over de suikerijbuurt aan de Geldropseweg ga ik voort op mijn tocht door Stratum met de hierboven even genoemde St. Jorisstraat, die intussen omgedoopt is tot Past. Dijkmansstraat. Aan de linkerkant lagen wat lege veldjes en dan kwamen we aan ongeveer 10 oude woningen. In het eerste huis woonde Franske Mayers, die een “stille” meelhandel had. Het was een heel dapper manneke en hij deed heel goede zaken. Later, toen zijn vrouw gestorven was, zag men hem zeer vaak op een fiets, wat toen nog lang niet algemeen was. Men zag hem dan kaarsrecht zitten, terwijl hij in zijn ene hand een zweepje vasthield, waarmee hij naar de hem achtervolgende honden sloeg. Aan de andere kant van de fiets liep zijn eigen herdershond mee.

Wanneer wij als kinderen met St.Nicolaas een kleinigheid in onze schoen vonden dan was er ook steeds een zak met meel, gebracht door de goedheilige man voor moeder. Die zak was dan door de Sint besteld bij Fransje Mayers en moeder (en wij niet minder) waren altijd reuze blij met dat geschenk. Franskes vrouw heette van de Broek en het grootste gedeelte van de huizen aan deze kant van de St. Jorisstraat, werden bewoond door familie van hem of van zijn vrouw. Ook Helmske de Veldwachter was getrouwd met een v.d. Broek en hij bewoonde eveneens een huis in die rij.

Aan de overkant vormde het café van Verhoeven de hoek van de Geldropseweg/ St. Jorisstraat, iets wat ik straks al even vermeldde. Achter de lange tuin van Verhoeven volgde een lege plek, die bijna reikte tot aan de brandkuil. Bij deze brandkuil werd eens een lijk gevonden van Tinus “de Brom-ollie”. Hij was gestikt in de jenever. Al die “Brom-ollie” familieleden, zowel mannen als vrouwen, waren stevige drinkers en er woonden hier heel veel mensen, die tot die familie behoorden. De café-houder zelf dronk zeer dapper mee, maar maakte desondanks zo'n goede zaken, dat hij, toen er huizen te koop waren in de Schalmstraat, ze allemaal ineens opkocht. Het betroffen daarbij nog nieuwe huizen ook!

Op een nacht maakte Helmske de veldwachter zijn ronde door Stratum in gezelschap van zijn hond. Deze hond begon op een gegeven ogenblik aan de ketting te trekken en te janken. De veldwachter hoorde toen ergens iemand roepen en kermen en liet de hond los, die onmiddellijk een veld met mangelwortelen instoof achter de huizen van v. Bergeyk. Daar ging het dier verder staan blaffen totdat de veldwachter gearriveerd was. Toen bleek, dat temidden van het groene knollenland Dorus de “Brom-Ollie” lag te schreeuwen. Ook hij was zo dronken als een toeter.

Om op de brandkuil terug te komen: vlak ernaast liep daar een verlaagd pad, dat eigenlijk behoorde bij de grond, die toebehoorde aan de Burrie. Dit pad was in de loop der jaren ontstaan, doordat de mensen b.v. uit de Schalmstraat hier regelmatig liepen wanneer ze naar de stad moesten. Door dit pad dan te nemen hoefden ze niet zo'n grote omweg te maken. Ook voor de oudere mensen, die bij de Zusters in de Gasthuisstraat woonden was 't makkelijker, terwijl we ook niet moeten vergeten, dat de bezoekers van café Boons in de St. Jorisstraat, die graag ook even naar “Pas Buiten” gingen voor hun drankje, met dit pad erg gediend waren.

Tegen de van lieverlede ontstane situatie had de Burrie nimmer bezwaar aangetekend en zo kwam het, dat deze sluiptweg door het vele gebruik een behoorlijke verharde pad was geworden. Naast dit bedoelde pad lag er verder weide- en akkerland, wel niet zo veel want de Burrie had hier zijn huis, schuur en opstallen staan, waar hij de ploeg, eg enz. opgeborgen had.

Men kwam dan zo aan de Hoefkestraat waar men tussen twee hoge heggen door, recht op het “clubhuis” keek.

Achter de linkerkant van die heg lag veel weide- en akkerbouwland, welk groot stuk in drieën gedeeld was. Het grootste stuk behoorde aan de zakenman van Bergeyk, wiens eigendommen gebouwd waren aan de St. Jorislaan en die reikten vanaf de Hoefkestraat tot aan het vooruitspringend huisje in de St. Jorislaan, waarin Marietje Vogels woonde.

Bij dit bedoeld huisje, dat er nu nog staat, was in de hoek een grote ruimte, waarin een grote deur was aangebracht, waardoor de grote vaten verf, nodig voor de blauwververij van v. Bergeyk naar binnen gerold werden. Bij de tegenwoordige voordeur kan men aan de extra brede sponning nog zien, dat deze ingang destijds een andere bestemming had.

Verder kwam men dan terecht in een aantal vertrekken als daar b.v. waren: de woon- en slaapruimten, kantoren en werkplaatsen.

De blauwververij was dus gelegen achter deze omschreven gebouwen en later kwam daar nog een stomerij bij. Er was verder een uitrit voor paard met wagen en later voor een auto.

Met het front naar de St. Jorislaan gericht behoorden er ook nog een zestal woningen bij het complex van v. Bergeyk: elke woning had achter nog een stuk tuin. De eerste huurder, gerekend vanaf de grens met de Hoefkestraat was, naar mijn weten, de barbier Jansen, met als buurman Gus Coolks. Dan volgde kleermaker Jaspers, welke kleermakerij overging op zoon Bert. Dan volgde Trees Ansems en verder woonde er ook nog een zekere van de Broek, die door iedereen “de zuivere wol” werd genoemd.

Het in drieën gedeelde stuk grond, dat ik al genoemd heb en waar ik verder nog wel eens op terug zal komen, was voor een gedeelte ook eigendom van reeds genoemde Willem de Burrie. Over hem kan ik zo nog wel een en ander vertellen. Het was eigenlijk maar een keuterboertje en menigeen vroeg zich af hoe of dit boertje aan een adellijke naam kwam n.l. Willem Meester de Burrie. Daar waren verschillende lezingen over gegeven, maar de meeste daarvan hielden geen steek. Eén ervan heeft me altijd wel het meest aannemelijk toegeschenen en ik wil daarover wel iets vertellen. De Burrie (het Burrieke werd hij genoemd) kwam nog wel eens in mijn café om een borreltje te drinken want hij was een echte liefhebber. Ik herinner me overigens nog goed, dat hij altijd zijn borreltje uitlikte! Geen druppel ging er dus van verloren. Op een keer kwam er een man bij me, die wel eens vaker kwam, maar hier eigenlijk niet woonde. Hij trok zowat rond en bij gelegenheid kwam hij altijd wel even binnen. Deze man, ik ben zijn naam kwijt, trof een keer de Burrie in mijn café aan en later vertelde hij me de geschiedenis van de Burrie, die me heel geloofwaardig voor kwam.

In een bepaald Brabants dorp stond een kasteel, dat bewoond werd door een zeer temperamentvolle gravin. Als het moest ging ze door een vuur! Wanneer ze met de koets uitreed, dan mende ze zelf altijd haar paarden. Ze was wel in gezelschap van de koetsier, maar die zat achterin en behoefde niets te doen. Op een ochtend was ze weer uitgereden in de koets, bespannen met twee zeer vurige paarden. De gravin was hoog zwanger, maar ze hield daar geen rekening mee. Ze was veel te lang en veel te ver doorgereden. Ze lette niet op goede of slechte wegen, reed door bossen en door lanen. Op zeker ogenblik diende de nieuwe wereldburger zich aan. De koetsier heeft haar toen zo goed en zo kwaad als het ging geholpen. Het kind werd in een paardendeken gewikkeld en de gravin, (die de bevalling niet overleefde) stelde de koetsier een grote som geld ter hand ten behoeve van het kind en degene, die het verder groot zou brengen. De eigenlijke vader was onbekend en door wie of waar het kind verzorgd werd, was hem ook niet bekend.

Ook de naam was wonderlijk, maar de Burrie wees wel op het feit, dat het kind geboren werd tussen de “burries” van de koets. Het hele verhaal werd aan de café-bezoeker verteld door de koetsier zelf... Niemand zal er het fijne van geweten hebben, maar al was de Burrie dan maar een keuterboertje: hij beschikte niet alleen over ruime geldmiddelen, maar ook over weilanden en grond. Zijn gezin bestond aanvankelijk uit vijf personen: het echtpaar de Burrie en drie dochters.

Op betrekkelijk jonge leeftijd stierf de vrouw en daarna ook nog de oudste dochter. Hij bleef dus over met de dochters Dien en Mien!

Nu was het Burrieke niet groot maar wel temperamentvol. Hij werkte tegen alle verdrukking in, ook toen Dien getrouwd was. Met Mina tezamen had hij aardig wat bij elkaar gehaald, maar het bestond toch niet, dat hij - als keuterboertje - op een gegeven moment zomaar ophield met werken en min of meer ging rentenieren. Hij schafte zich toen ook nog een pracht van een appelschimmel aan, die hij kocht van een rijke heer die het paard als renpaard geschikt wou maken. Deze heer had het dier weer van een ander gekocht, die het van de hand deed omdat hij het beest niet de baas kon worden. Ook de eerstgenoemde man moest het dier om dezelfde reden van de hand doen. De Burrie echter wist hem al na een maand zo mak te krijgen als een lammetje! Dochter Dien had wel wat van de vurige aard van vader meegekregen. Al op zeer jeugdige leeftijd had zij een "vrijer" en wel een jonge boerenzoon. Hij heette Karsmakers. Toen er in Nederland nog maar zeer weinig fietsen waren (dus nog een soort bezienswaardigheid), had deze jongen al een fiets. De fietsen van toen hadden bij lange na de uitrusting niet van de exemplaren, die men nu te zien krijgt. Er bestond geen bagagedrager of kettingkast, geen lamp, enz. Ook waren er alleen maar herenfietsen, want men kon zich toen met geen mogelijkheid voorstellen, dat er ook nog eens dames zouden gaan fietsen. Bij de herenfietsen was aan weerszijden van de achteras een "pinneke" aangebracht, waarop men opstapte. Iedereen in Stratum sprak dan ook schande ervan, dat Dien de Burrie, die graag bij haar vrijer was, zomaar achter op de pinnekes van de fiets sprong, hem dan min of meer om zijn nek vast hield en op die manier rondreed. Men begrijpt, dat er wat over gekletst werd!

Al vrij spoedig trouwde het stel en Dien liet vader Willem en zus Mina dus in de steek. Het huwelijksleven beviel Dien uiteindelijk toch maar matig. De echtelieden bleven wel bij elkaar, maar leefden ieder zo maar hun eigen leventje. Ze hadden een café, dat door Piet beheerd werd. Dit café stond aan de Stratumsedijk (nu Aalsterweg) op de hoogte van de huidige metaalcompagnie Brabant. Tussendoor werkte Karsmakers aan de waterkant. Ik geloof, dat hij rietsnijder was en verder "teen stekte" (wilgentakken sneed). Hij bezat intussen veel geld.

Echtgenote Dien gaf de voorkeur aan smokkelen. Daarmede verdiende ze ook grof geld. Het is meermalen gebeurd, dat ze de nacht in een natte sloot moest doorbrengen, omdat de Belgische douane op haar loerde.

Ik herinner me nog, dat er verteld werd, dat er op een keer in het café de spiegel van de muur viel. Tegelijkertijd viel er een rolletje papier mee naar beneden: het bleek een bedrag aan geld te bevatten van fl. 35.000,-, een formidabele som geld voor die tijd. Ik heb verder weinig of niets meer van hen gehoord. Ik woonde precies aan de andere kant van Stratum en verloor hen helemaal uit het oog. Eerst vele jaren later trof ik Dien bij de bushalte op de Keizersgracht; toen was ze al over de 90 jaren.

Ik vertelde al, dat de grond, die achter de linkerkant van de heg aan de Hoefkestraat lag, in drieën gedeeld was. Het ene gedeelte was dus van van Bergeijk, het tweede van de Burrie en het derde behoorde aan een zekere boer Ebben, die een gewezen pachtboer van "De Burgh" was.

Tussendoor wil ik nu even stilstaan bij een artikel, dat ik eens gelezen heb en waarin beweerd werd, dat Stratum vroeger beschikte over twee zogenaamde "luihuizen". Het ene zou gestaan hebben naast de kapel in de Gasthuisstraat en het tweede op "het pleintje". Over dit laatste kan ik het volgende vertellen. Toen de huidige Sint Jorislaan er nog niet was, lag er tussen het café van Coba van Os en de Schalmstraat een tamelijk breed stuk grond. Omdat de eigendommen van van Bergeijk iets geerden en in de hoek ook nog een eindje insprongen vormde zich daar een royaal pleintje. Daar zou inderdaad wel plaats geweest zijn voor een luihuisje, maar op deze plaats heeft er absoluut nooit een gestaan. Er werd daar wel een mooi groot huis gebouwd, omgeven door een heg. Ik meen, dat dit huis bewoond is geweest door een zekere mijnheer Schoffers. Als ik me

niet vergis, is dit huis in de zestiger jaren afgebroken, toen de straat opnieuw werd aangelegd door Vital Deconinck, een Belg, die in 1914 naar Nederland is gekomen en hier ook is gebleven.

Ik ga nu maar weer terug naar het punt waar ik de familie van Bergeijk heb verlaten om even de fout te herstellen inzake de twee luidhuizen.

Het eerste huis naast van Bergeijk, dus het vooruitspringende, was van Marie Vogels. Zij zat steeds te borduren, maar ze had ook een snoepwinkeltje. Daarnaast was dan weer het café van Anneke, dat heel lang beheerd is door de familie van de Wiel. Het was een zeer goede zaak en heel vroeger kwamen er de mensen, die iets meer waren (of meenden te zijn) dan de gewone burgerman.

Dan kreeg men de weduwe van Run, die twee dochters en twee zonen had, gevolgd door de familie Verberne met twee dochters. Dit gezin had een klompenwinkel, terwijl ook schoonmaakartikelen verkocht werden. De laatste twee huisjes, die dan nog volgden, waren zeer oud en nog met stro gedekt. In het ene woonde van den Heuvel en in het andere de weduwe Hoogers. En hiermede zijn we aan de Tuinstraat aangekomen, d.w.z. de hoek Tuinstraat/Kerkstraat.

Op de hoek woonde Graardje Rooijackers, met het front van zijn winkel naar de Kerkstraat gericht, terwijl zijn magazijn aan de Tuinstraat gelegen was, dus aan de zijkant van zijn woning. Hieraan aansluitend was een grote heg van de tuin van de pastorie, die destijds nog aan de Stratumsedijk stond. Het was een prachtige tuin, waarin veel fruitbomen stonden met het mooiste fruit! Uiteraard werd er over en door de haag nogal eens een aanslag gepleegd op dit fruit, zeer tot ergernis van de pastoor. Deze liet daarom een plank maken, die hij bij zijn tuin liet bevestigen en waarop hij liet schilderen: “Verboden toegang” en bovendien nog: “God ziet u”. Enkele olijkerds hadden eronder gekalkt: “Maar die zegt niets”. Later is die haag vervangen door een stenen muur, zeer tot genoegen van de vrijende paartjes! In het midden van die haag was een poortje aangebracht. Dit was speciaal gedaan voor het gemak van de pastoor. Deze hoefde dan niet zo ver om te lopen, wanneer hij vanuit de kerk naar de pastorie ging en vice versa.

Naast de timmerwinkel van Graardje Rooijackers en naast de opslagplaats, berggruimte, enz. woonde Sjo van Hout en daarnaast Maan de Rooy, die een winkel had in religieuze artikelen, zoals kerkboeken, beeldjes, rozenkransen, enz. Daaraan grensde dan weer een grote heg, die op een gegeven moment na enkele meters werd verwijderd. Daar moest een nieuw, groot herenhuis gebouwd worden, bestemd voor de heer Weytens, het nieuwe hoofd van de school. Het oude schoolhoofd was de heer Bogmans, door de jongens altijd “den holen bukkem” genoemd.

We komen dan zachtjesaan aan de hoek van de Kerkstraat en de Stratumsedijk, waar we een verbouwde schuur aantreffen, die eertijds als schuilkerk had dienst gedaan, maar nu als school was ingericht. Er werd later nog een vierde klaslokaal aangebouwd, waarvoor Jan Berkvens als leerkracht werd benoemd. Deze Berkvens was student geweest bij de Augustijnen, maar toen het erop aankwam, voelde hij zich niet geroepen om priester te worden en hing zijn steek maar aan de kapstok. Hij bleek een aanwinst te zijn voor de school en een beste man. Kwam men hem echter op straat tegen, dan was dat maar een miserabel gezicht: hij kwam zeer autoritair over en aan zijn gehele houding was te zien, dat hij zich een hele Piet voelde. Later schijnt hij getrouwd te zijn met de dochter van de smid.

Het lijkt me nu geschikt om de overkant van de Kerkstraat (Sint Jorislaan) te gaan bekijken. Uit de geschiedenis is gebleken, dat naast het oude luidhuis omstreeks 1400 in Stratum een St.Joriskerk gebouwd werd, als dochter van de moederkerk “St. Petrus” in Woensel. Niet zolang na die bouw is Stratum een zelfstandige parochie geworden.

Voor de katholieken brak er echter omstreeks de zestiende eeuw een zeer moeilijke tijd aan van vervolging door de protestanten, die de stadse kerk (H. Catharina) in beslag namen; ook de St. Joriskapel werd de katholieken ontnomen. Alles wat met de katholieke godsdienst te maken had werd verboden. Slechts voor het toedienen van het doopsel, voor huwelijksluitingen, e.d.

had men toestemming gekregen, zij het dan dat men daarvoor naar Woensel moest. Dit was in die tijd geen kleinigheid: van Stratum naar Woensel was een hele afstand, die te voet over zeer slechte wegen afgelegd moest worden. Het was echter de enige plaats in Eindhoven, waar nog iets op godsdienstig gebied getolereerd werd.

Eerder maakte ik gewag van de houten school aan het einde van de Kerkstraat bij de Stratumsedijk. Deze school nu was voor de verbouwing een uit hout opgetrokken schuur, die dienst deed als een soort schuilkerk en waar af en toe door een Franciscaner pater uit Weert een H. Mis werd opgedragen.

Toen in de loop van de daarop volgende jaren de maatregelen tegen de katholieken enigszins versoepeld werden, kreeg men de St. Joriskapel terug, en wel in 1796. Zoals ik al eerder vermeld heb, kwam koning Lodewijk Bonaparte in 1809 in Eindhoven en nam zijn intrek op het kasteel "De Burgh". Na diverse plichtplegingen en een bezoek aan de katoendrukkerij van van Rekum, waagde laatstgenoemde het om Zijne Majesteit te wijzen op de onhoudbare toestand van de katholieke kerk; hij verzocht de koning te bemiddelen, waardoor het mogelijk zou zijn dat voor iedereen vrijheid van godsdienst werd gegarandeerd. Zeer uitvoerig schijnt hierover gesproken te zijn en het resultaat was, dat de koning toezegde, dat hij alles in het werk zou stellen om aan elke onderdaan die vrijheid te verlenen. Al zeer spoedig daarna kwam een decreet af, waarin een en ander geregeld werd, zeer tot genoegen van de katholieken, die eigenlijk onderdrukt werden door slechts een handvol protestanten in deze streek. De protestanten daarentegen waren woedend en werkten alles zoveel mogelijk tegen, doch heel zoetjesaan kwam er verbetering. Naar het voorstel van de koning werd de St. Catharinakerk teruggegeven aan de katholieken, terwijl er voor de hervormden een nieuwe kerk gebouwd werd.

Zo gebeurde het dus, dat de St. Joriskapel, die intussen tot "kerk" verheven was, in 1846 veel te klein bleek voor de beminde gelovigen. Er werd toen een stuk aangebouwd hetgeen zich tien jaar later herhaalde. De parochie bleef echter groeien en het zag er naar uit, dat er een grotere, nieuwe kerk moest komen.

De pastoor, die destijds in Stratum de kudde leidde, was Pastoor Lombarts. Hij werd daarbij geassisteerd door kapelaan Dijkmans, die geboren was in Tilburg en die ná zijn priesterwijding nog enkele jaren als professor verbonden was aan het klein Seminarie. Met de benoeming van deze kapelaan deed de Bisschop van Den Bosch een zeer goede zet. Niet alleen was het een harde werker, maar hij wist ook hoe hij geld in het laatje moest krijgen! Pastoor Lombarts toog tezamen met zijn nieuwe kapelaan naar Mgr. v. d. Ven in de Brabantse hoofdstad om het probleem van de kerkenbouw aan de bisschop voor te leggen. Deze zag de noodzaak om over te gaan tot de bouw van een nieuw godshuis in Stratum, zeer goed in en was er erg enthousiast over. Hij gaf toestemming om met een architect overleg te plegen en zegde als eerste aanzet voor de nieuwe kerk een flinke som geld toe. Met deze boodschap trok kapelaan Dijkmans 's Zondags de preekstoel op en hij bracht aan de parochianen verslag uit van het bezoek aan en het gesprek met de bisschop. Tegelijk wees hij echter met nadruk op de grote zorgen waarmee het parochiebestuur te kampen had en hij spoorde de mensen aan met grote of kleine bedragen, de kerkenbouw te steunen. Er werd contact opgenomen met architect van Tulden uit Amsterdam en deze werkte een eerste schets uit. Deze architect wilde persé iets moois en goeds maken: hij was dat nu eenmaal aan zijn goede naam verschuldigd.

De gelovigen werden vanaf de kansel op de hoogte gehouden van de vorderingen. Daarbij werd telkens meegedeeld hoe armzalig de financiële toestand van het kerkbestuur was. Tevens werden dan de binnengekomen kleine of grote giften verantwoord.

Op een zekere zondag kon de dienstdoende geestelijke aan de beminde parochianen mededelen, dat de grond, die nodig was voor de kerk met bijbehorende toren, pastorie en tuin, geschonken werd door een zeer milde, royale gever! Later zou blijken, dat deze goede gever de heer Sinkel was, over wie ik U later nog wel meer zal vertellen. De mensen stonden verbaasd

over zo'n grote vrijgevigheid en het was de gehele week het gesprek van de dag. Aan deze schenking was wel een voorwaarde verbonden: de heer Sinkel stond erop, dat hij in de nieuwe kerk steeds een gereserveerde plaats zou hebben, liefst geheel vooraan in de kerk. Natuurlijk werd hem dit toegezegd. Verder liet hij het geheel aan de pastoor - in zijn kwaliteit van voorzitter van het kerkbestuur - over wanneer en waar de acte van overdracht van de grond zou plaats vinden. Na de voorlopige schets kwam al spoedig de eigenlijke ontwerptekening en na de nodige besprekingen en goedkeuringen kon overgegaan worden tot de eerste aanzet. Een en ander had inmiddels toch wel langer op zich laten wachten dan men zich had voorgesteld.

Ik heb U al verteld, dat de oude pastorie lag aan de Stratumsedijk, met een tuin erachter, die doorliep tot de Tuinstraat. Nu ging de architect er vanuit, dat de zij-ingang van de sacristie moest komen, net tegenover het poortje, dat de Pastoor destijds in zijn heg had laten maken. Op die manier werd het de heren geestelijken gemakkelijk gemaakt om, zonder omlopen, via de oude pastorietuin, de kerk te bereiken. Achter de komende, nieuwe kerk, had men een stuk tuin gepland, waaromheen een heg zou moeten komen, waarin eveneens een poortje moest worden aangebracht waardoor dan de pastoor vanuit de sacristie weer heel gemakkelijk bij de deur van het zustersklooster in de Gasthuisstraat kon komen. Met het aanleggen van die pastorietuin en het planten van de heg daaromheen, kon men al vroeg beginnen: dat was dan alvast aardig gegroeid wanneer de kerk eenmaal gebouwd zou zijn. Daarmee zou toch altijd wel een jaar of vijf gemoeid zijn.

De door Sinkel geschonken bouwgrond strekte zich uit, vanaf de Gasthuisstraat tot ongeveer een vijftwintigtal meters vanaf de Stratumsedijk, met een breedte, zoals die door de architect als nodig werd beschouwd. Om zeker van zijn zaak te zijn gaf de heer van Tulden zelf de diverse, belangrijke punten aan en markeerde deze, om toch in geen geval het risico te lopen, dat dit foutief zou gebeuren. Hij wees het kerkbestuur erop, dat bij de planning van de kerk rekening ermee gehouden was, dat de rechterkant groter van oppervlakte zou worden dan de andere kant, aangezien aan deze zijde een sacristie, een keukenaanbouw en een inrit voor paard en wagen gepland was. Toen onderhand alles tot ieders tevredenheid geregeld was kon overgegaan worden tot de officiële overdracht van de gronden. Dit gebeurde ten overstaan van notaris Jan Frans v.d. Heyden, die zijn kantoor gevestigd had aan de Stadswei, maar die voorheen woonde aan het Stratumseind.

De vooruitstrevende kapelaan Dijkmans wist de mensen te doordringen van het feit, dat de kerk enorm veel geld zou gaan kosten en legde trouw iedere week verantwoording af, vanaf de preekstoel, over de binnengekomen giften.

De Stratumse parochianen bestonden voor het grootste gedeelte uit doodarme mensen, die werkelijk met hele en halve centen de kerk hebben gebouwd, naast degenen dan, die gelukkig een royelere duit in het zakje hebben kunnen doen. Toch heb ik nog dikwijls aan de verhalen van mijn ouders moeten denken, die ons vertelde over de manier waarop de mensen in die tijd hun aandeel werkelijk bij elkaar hebben moeten schrapen. En kapelaan Dijkmans hamerde maar door, ook toen het eenmaal zover was, dat de versiering en verfraaiing van het latere interieur aan bod kwam. Tussendoor moet het me daarom toch wel even van het hart, dat er tijdens de naoorlogse "beeldenstorm" zo lichtvaardig omgesprongen is met het interieur van onze mooie kerk, terwijl daarbij in het minst niet werd stilgestaan, welke offers door de oude Stratumse mensen indertijd gebracht moesten worden om een en ander te kunnen realiseren. Om echter op de bouw terug te komen: ondanks de offergezindheid van de mensen en de niet aflatende ijver van Kapelaan Dijkmans, kon de toren niet meer aan de kerk gebouwd worden. Het geld was totaal op en dat was in 1885. De toren is uiteindelijk pas klaargekomen in 1912 en werd gebouwd onder architect van Gils uit Tilburg. De hoogte ervan bedraagt 90 meter, gerekend zonder kruis en haan. Rekent men er deze wel bij, dan komt men aan 96 meter. Voordat de toren aangebouwd werd, stond er voor de kerk een houten gebouw, dat dienst deed als ingang. Pastoor Lombarts

heeft dus de nieuwe kerk - zijn levenswerk - nog gereed zien komen. Hij stierf in 1896 en werd in 1897 opgevolgd door pastoor Dijkmans, die hem al zo vele jaren geholpen had in de zielzorg enz.

Tussendoor wil ik nog even vertellen, dat, wanneer kapelaan Dijkmans destijds maar even tijd had, men hem al wandelend aantrof. Hij had dan een stok in de hand. Gewoonlijk ging de wandeling dan toch wel weer naar een of ander adres, waar hij nog wel “iets los kon peuteren” voor de kerk. Wanneer hij écht uit wandelen ging, dan was hij in gezelschap van zijn vriend Helmus van Grootel, ook wel Helmus “de Bonte” genoemd, omdat hij verschillende lichter gekleurde plukken haar had. Helmus liep dan altijd ongeveer een meter schuin achter de kapelaan aan. Helmus was een klein boertje, maar men vertelde dat hij er warmpjes bijzat. Hij woonde in de Hoefkestraat en het was in ieder geval zo, dat er vijf van de huisjes in die straat aan hem toebehoorden. De ramen in de zijbeuk van de kerk zijn indertijd door hem geschonken.

Ik kan nog even vermelden, dat er later nog een zij-ingang aan de kerk is gebouwd en dat de nieuwe pastorie in 1926 is klaar gekomen.

In 1860 heeft pastoor Lombarts de zusters van Liefde naar Stratum gehaald. Zij deden hier goed werk. Er kwam een meisjesschool en een soort bewaarschool, waar Jeanette (wij noemden haar “Sienet”) zonder enige bevoegdheid of iets dergelijks, de kleine kleuters opving en zo goed mogelijk bezighield. Later kwam er nog een “kwekelingen”school bij, maar die heeft niet erg lang bestaan.

Het oude luhuis, dat tegen de oude kerk aangebouwd was, heeft nog ná de afbraak van die kerk in 1900, als luhuis gediend. Eerst in 1914 is dat pas afgebroken.

In de eerste jaren van 1900 heeft het nieuwe gebouw van de zusters in de Gasthuisstraat als ziekenhuis gediend, tot 1930. Daarna werd het “gast”huis voor beter gesitueerden. Dit nieuwe gebouw kwam wel vast te staan aan het bestaande klooster, maar het sprong ongeveer een meter naar voren. Het oude klooster stak wel erg af bij de nieuwbouw en om die reden heeft men toen om het oude klooster een muur opgetrokken.

Naast het oude luhuis in de Gasthuisstraat liep een smal pad, waar aan de linkerkant een grote beuken heg stond. Een honderdtal meters verder kreeg men een kruising: links de St. Jorisstraat en rechts had men de Schalmstraat. Deze laatste straat was van weinig betekenis. Vooraan in de Schalmstraat stond een klein boerderijtje en verder naar achteren nog een lange rij oude huisjes. Ook aan de rechterkant stonden wel veel van die kleine huisjes. Eén van die huisjes sprong eruit omdat het veel groter was dan alle anderen, zij het dan, dat het wel even erg versleten was! Hier woonde Piet Smulders, de eigenlijke Stratumse bokkenboer. Hij hield er twee bokken op na, al lang voordat Jan v.d. Pas zijn “spoorreis” ondernam naar Friesland om aan een betere, witte bok te komen. Piet Smulders deed met zijn twee bokken goede zaken. In praktisch elk gezin had men vroeger een geit en, als de ruimte het toeliet, had men er zelfs twee of drie. De arme mensen van vroeger konden er alleen maar een geit op na houden, omdat deze weinig kosten met zich meebracht wanneer ze aangeschaft moest worden. Later werden dan jonge geitjes gefokt en men was dan verder weer verzekerd van melk. Aan onderhoud kostten deze dieren niet veel. Ze waren tevreden met aardappelschillen, die altijd wel voorradig waren omdat de meeste mensen - van armoe - wel tweemaal per dag aardappelen moesten eten. Verder aten de geiten gras, dat overal langs de weg volop te snijden was. Mijn vader ging voor de beesten altijd brandnetels plukken, maar wist die wel zodanig vast te pakken, dat hij geen last van jeukende handen overhield! De kinderen stonden daar vaak naar te kijken, maar hadden dan geen erg in de speciale greep, die mijn vader toepaste. Ze vroegen hem dan: “Manus, netelde gij oe handen nie?” Mijn vader antwoordde dan steevast: “Nee jongens, deze maand “netelt” nie, probeerde gullie ‘t ôk mâr us!”

De grootste helden waagden het er dan maar op, met alle gevolgen van dien. Mijn vader natuurlijk lachen! Enige maanden geleden trof ik hier in de “Wilgenhof” nog een man aan, die

zich die geschiedenis, compleet met het verhaal van vader, nog heel goed wist te herinneren en hij moest er toen nog om lachen. Dit laatste vertel ik zomaar, als intermezzo.

Nu komen we weer terug op het pad, bij het kruispunt St. Jorisstraat/ Schalmstraat. Links kwamen we dan voorbij het protestantse kerkhof en het “knekelhuisje” en aan de rechterkant lag het katholieke kerkhof. Het knekelhuisje werd door de katholieken gebruikt om de mensen zolang te “herbergen”, die door zelfmoord om het leven kwamen en voor de lijkjes van de kleine, nog ongedoopte kinderen. Deze mochten toen niet in “gewijde grond” begraven worden en werden dan vanuit dit “knekelhuisje” in ongewijde aarde ter aarde besteld.

Het katholieke kerkhof lag er eigenlijk maar onverzorgd bij. Pastoor Lombarts, maar zeker Pastoor Dijkmans, besteedde te weinig aandacht daaraan. Het gras stond soms bijna een meter hoog en Willem Wetelings of Jan v.d. Pas kwamen het dan nog wel eens maaien. Er was voor een behoorlijk onderhoud geen geld beschikbaar: alles wat er immers binnen kwam aan financiële middelen werd bestemd voor de nieuwe kerk.

Eerst in de latere jaren werden veel aandacht en zorg besteed aan de verfraaiing en het onderhoud van het kerkhof. Eerder was het vaak een speelplaats voor de jeugd. Achter op het kerkhof lag een kind begraven van de fam. Mignot. Het was zeer jong gestorven, toen het een jaar of vier was. Als kind werden wij steeds erg geboeid door dit graf. Een levensgroot beeld van dit kind, in liggende houding, was boven het graf aangebracht in een glazen kastje. Kennelijk was b.v. bij testament vastgesteld, dat het glas nooit kapot mocht zijn en bij eventuele beschadiging of breuk alles onmiddellijk hersteld moest worden. Hieraan werd - en wordt nog steeds - de hand gehouden. Wat ons het meest verwonderde, was het feit op zich, dat het kind op een katholiek kerkhof begraven mocht worden.

Het kerkhofpad liep nog even door en na het passeren van heel wat veldjes of landerijen kwamen we in het “Vossenhoof” aan waar een stuk of vier, vijf huizen stonden. Deze huizen stonden dus niet rechtstreeks aan het kerkhofpad, maar aan een ander pad dat naar de Heezerweg liep. Het eerstgenoemde pad liep verder door tot aan de Geldropseweg, waar we dan weer rechtstreeks uitkeken op de velden en landerijen van de “Burgh”.

Om op het “Vossenhoof” terug te komen: indertijd woonde hier een heel flinke vrouw met een eveneens zeer flinke dochter. Beiden waren zij weduwe. Op zekere dag kwamen er in de buurt twee mannen wonen - het waren twee broers - die twaalf jaren dienst gedaan hadden in het Nederlandsch Indië van toen. Deze diensttijd hadden zij min of meer vrijwillig op zich genomen. Daarmede konden zij een langdurige straf ontlopen, die hen hier was opgelegd voor het plegen van een of ander zwaar misdrijf. Vroeger kon men op die manier van blaam gezuiverd worden. Ze kenden hun vroegere buurtgenoten nog terug en omgekeerd was dat ook het geval. Moeder en dochter namen het ook allang niet meer zo nauw met het aangaan van vriendschappen en zo kon het gebeuren, dat het viertal het al spoedig heel goed eens was. De oudste van de twee gebroeders was een grote, forse, sterke kerel en die pikte al gauw de dochter voor de neus van zijn kleine broertje weg! Maar, geen nood, de jongste nam toen de moeder maar tot bruid. Het ergste voor de oudste was echter wel, dat hij nu tegen zijn jonge broer “vader” moest zeggen en dat zinde hem toch niet erg!

Ook woonde daar in het Vossenhoof Peerke van Gerwen, die een heel knappe dochter had. Toch kon ze niet zo gemakkelijk aan een man komen. Toen ze uiteindelijk de ware Jacob gevonden had, was dit in de persoon van Toon Put. Hij was sloper en kocht (bijna voor niemandal) letterlijk alles wat opgeruimd moest worden. Later is wel gebleken, dat hij er veel meer dan rotte eieren aan overgehouden had.

Nu ik het toch over Toon Put heb: ten tijde, dat de nieuwe toren klaar was (1912) moest er natuurlijk ook de haan nog op geplaatst worden en aan Toon Put werd gevraagd om dit waagstuk uit te halen. Toon was onmiddellijk bereid om dit te doen maar moest er dan wel de somma van F. 75.-- voor hebben. Dat was voor die tijd een groot bedrag en Pastoor Dijkmans, die de in 1896

overleden pastoor Lombarts opgevolgd was, sloeg er bijna van achterover en vond het bedrag schrikbarend hoog. “Dan niet”, zei Toon, “Doe het zelf maar, pastoor”. De Pastoor kwam daar natuurlijk niet van in, dus moest Toon het dan in Godsnaam maar doen voor F. 75,-. Het karwei werd netjes door Toon geklaard en toen de haan stond te prijken hoog boven alle toegestroomde belangstellenden, maakte Toon nog een handstandje op de zij-arm van het Kruis, tot groot vermaak (en ook wel angst) van het publiek.

Via de geschiedenis van Toon Put ben ik vanzelf weer aangeland bij de kerk en de omgeving daarvan. Het sprak vanzelf, dat er vóór de kerk een plein moest komen en dat was dermate groot, dat de laatste woning van de Heezerweg grensde aan het nieuwe kerkplein. Bij de ingang van de kerk kon men nog wel vijf huizen zien van bovengenoemde straat en ik meen me te herinneren, dat café “Het Pumpke” ook nog zichtbaar was.

We gaan nu de Stratumsedijk eens bekijken en het eerste dat we hier tegenkwamen waren een paar heel oude huizen, dus helemaal vooraan. Daarnaast stond (waarom ook niet?) een klein cafeetje, maar ik weet niet, wie het héél vroeger beheerd heeft. Later heeft Piet Lodewijks er een heel goede zaak gehad. Hij was eigenlijk timmerman van zijn vak en werkte bij Putt en de Vlam, waar hij zowat manusje van alles was. Verschillende collega's van hem kwamen bij Piet hun drankje drinken zoals dit ook gedaan werd door veel zangers van het koor, waarvan Piet ook lid was. Zodoende leverde dit café aan Piet geen windeieren op.

Naast hem woonde Maan de Rooy, die van de Kerkstraat overgehuisd was naar dit huis, waar hij zijn winkel voortzette. Hij verkocht er rozenkransen, kerkboeken en verder allerlei religieuze artikelen.

Verder woonde er nog een zekere Crielaars, die getrouwd was met Sientje Jaspers. Toen Crielaars gestorven was, is Sientje later getrouwd met een zekere van Alphen, die in de Kerkstraat (in de stad dan wel te verstaan) een winkel had, waar heel mooie schilderijen verkocht werden.

Vervolgens ontmoetten we Jans van de Meester. Ze dreef ook een klein winkeltje, waar men enkele kruidenierswaren kon kopen en verder wat schrijfmateriaal enz. Hoe ze aan de naam “Jans van de Meester” is gekomen weet ik niet, maar ik weet ook niet hoe nu haar eigenlijke naam was.

Dan trof men verder de slagerij aan van Willem Broekmans, die een zeer goede zaak had opgebouwd. Als we de slager voorbij waren dan volgde het huis van Vincent van Dijk; in de wandeling werd hij altijd “Sint van Dijk” genoemd. Dit huis was veel hoger dan alle anderen en het had zelfs een verdieping. Deze van Dijk had twee kinderen, een dochter en een zoon. Deze laatste was geestelijk niet helemaal volwaardig. Wat van Dijk eigenlijk voor de kost deed, weet ik niet. Wel weet ik, dat hij in de herfst een verwoed vogelvanger was. Wanneer de grote trek begon van de vogels, die naar het Zuiden trokken, dan was van Dijk met zijn helpers present. Evenzo vingen ze ook weer talloze vogels, wanneer deze weer vanuit het zuiden terugkeerden. Met hele grote netten kon men dan deze vogelvangsters vinden aan de overkant van het Eindhovens kanaal ter hoogte van de zogenaamde tweede brug (Poeyersebrug). Als het edele gezelschap, waaronder vader Broekmans, de heer Moonen (van de zoutkeet) en nog onderscheiden meerderen van de vogeltjesvangst terugkeerde, dan werd er eerst aangelegd in het café van B. v.d. Wiel aan de Kerkstraat (nu St. Jorislaan). De dode vogels zaten dan in het net, zodat iedereen dan maar goed zou kunnen zien, hoe groot de vangst wel was. Gewoonlijk bestond de buit uit vinken en ook spreeuwen. Ik weet niet, of die allemaal opgegeten werden door het gezin van Dijk, maar heel vaak werden de vogeltjes verkocht aan het restaurant “Hof van Holland”, dat er 2½ cent per stuk voor betaalde.

We gaan maar verder en komen dan aan het café van Fried van Hoek, waarna een terugspringend huis volgde, waarin de “Kromme Bussel” woonde. Ik geloof, dat er toen praktisch niemand was,

die de werkelijke naam van hem kende. Ik weet het toevallig wel, maar maak hem nu ook maar niet bekend.

Daarmede zijn we dan aangeland aan het begin van de Leenderweg. Ik moet echter toch nog even terug naar het begin van de Stratumsedijk. Ik vertelde U al, dat deze Dijk begon met vier oude huisjes, maar intussen had dokter Loyx hier een prachtig, zeer groot herenhuis laten bouwen, dat aansloot op de rij oude huisjes, waarvan het begin gevormd werd door het café van Piet Lodewijks. Het was werkelijk iets apart. Het zij-aanzicht lag aan de Stratumsedijk, terwijl de hoofdingang gepland was aan het grote, nieuwe kerkplein, dat toen al bestraat was met klinkers. Na enkele jaren verkocht hij dit pand aan bierbrouwer Felix Keunen, die er een prachtig ruim café van maakte en het achtereenvolgens aan verschillende caféhouders verhuurde. Tenslotte verhuurde hij het aan de familie Waterreus. Deze Waterreus was als boekhouder werkzaam bij de sigarenfabriek van de Belgische gebroeders Tinchant in de Stuiverstraat, welke fabriek in 1910 afbrandde en niet meer werd opgebouwd. Nu Waterreus, die gehuwd was met een dochter van Bakker Maas aan de Geldropseweg, zonder werk was, stelde brouwer Keunen hem voor om het café, dat eertijds de naam “Bellevue” voerde, te gaan beheren. Keunen had het allemaal zeer goed bekeken: Mevrouw Paulina Maas was uitstekend geschikt als café-houdster en de zaak liep dan ook gesmeerd. Later is moeder Maas nog opgevolgd door haar dochter.

Van mevrouw Pauline kan ik nog vertellen, dat ze elke H. Mis bijwoonde, welke opgedragen werd wanneer er iemand begraven werd. Ongeacht of het familie, vrienden of vreemden betrof; dan wel er een “groot” of een “klein” lijk mee gemoeid was.

Nu keer ik weer terug naar het punt waar ik het straks over had n.l. de Leenderweg. Deze gehele weg was louter los zand. Ook het wandelpad, dat - precies de huizen voorbij - links aangelegd was door slager van Bakel. Het was echt jammer dat hiervan geen verhard pad gemaakt was, maar we hadden een wandeling door dat losse, mulle zand graag er voor over, aangezien dat altijd een zeer mooie wandeling was. Aan weerszijden had de slager hier prachtige coniferen laten aanbrengen, maar al gauw werden die helaas door de jeugd ontsierd omdat zij er de toppen uitbraken.

Aan het einde van dit prachtige pad kwamen we dan aan de Heezerweg, terwijl we onderweg volop genoten hadden van de prachtige dennenbossen. We kwamen dan bij de Rielse paal uit, die van hardsteen was en waarin gebeiteld stond: “Riel”. Het was een soort grenspaal: links behoorde de grond aan Geldrop en rechts aan de gemeente Aalst. Als we dan op dit punt rechts aanhielden, kwamen we al gauw, terecht bij de bekende “Hut van Mie Peels”. Het was er toentertijd wel een janboel! Het huis was aan alle kanten gestut; de deur hing helemaal scheef in de hengsels; hier en daar was een ruit kapot enz. Met het gezin zelf was het al niet veel beter gesteld dan met het huis. Ik heb me laten vertellen, dat de man erg veel ruzie had met zijn Mie. Meestal over de kippen, omdat die de mesthoop uit elkaar krabden of omdat ze in zijn groentetuin aan het scharrelen waren. Toen dat de eerste keer gebeurde, sneuvelden er meteen maar een paar ruiten. Het schijnt, dat de man uiteindelijk zó kwaad werd op zijn scharrelkippen, dat hij ze ving en een soort “sokjes” om de poten bond, zodat ze, behalve niet meer “dabben”, óók niet meer konden lopen! Het edele echtpaar had twee kinderen: een zoon en een dochter. De zoon was het geruzie thuis al gauw moe en trok al vroeg het huis uit. Hij ging werken in de stad en ik heb eigenlijk nooit meer iets van hem vernomen.

De dochter had lichtelijk een bochel. Ze kwam dikwijls naar Stratum en reed dan op een kar, waarvoor een koe gespannen was. De wagen schudde en schokte zo erg over de weg, vol kuilen en gaten, dat haar “handelswaar” van links naar rechts door de wagen rolde. Maar ze bracht de boodschappen waar ze hoorden! Ze hield het met haar moeder, zodat man en vader het geheel alleen moest klaren tegen die twee!

Evenals nu nog het geval schijnt te zijn, was ook toen de “Hut” een echte trekpleister. Ze lag er prachtig tussen de bossen in een mooie omgeving en menig vermoeide wandelaar kwam er

uitrusten. In haar hoedanigheid van “kasteleinese” mocht Mie alleen alcoholvrije dranken schenken, slechts daarvoor alleen had ze een vergunning. Maar iedereen uit Stratum, uit Geldrop en Aalst en ook nog menige stroper, kon bij Mie ook nog wel bier of een afzakkertje krijgen! Ze had het verboden “goedje” wel zo goed verborgen, dat geen enkele politieagent het kon vinden, alhoewel deze dienaren zeer goed wisten, dat er soms zelfs duchtig gepimpeld werd. Hoe Mie het klaar speelde om nooit “gepakt” te worden: wel daarover kan ik U het volgende vertellen. Evenals alle vrouwen in die tijd droeg Mie een wijde onderrok en daaroverheen een nog wijdere bovenrok. In de zijnaad van die bovenrok was een ruime opening in de naad gelaten, een zogenaamd “snijers-gat”. Over de onderrok heen droeg men een zogenaamde “tes” (een soort linnen zak, vastgenaaid aan twee linten, die de vrouw dan om het middel strikte). Door het snijersgat kon men dan iets in de “tes” doen of er iets uithalen, naar believen. Ik weet wel, dat in die “tes” door de vrouwen van alles bewaard werd: haarspelden, geld, knopen, sluitspelden enz. enz. Welnu: Mie stopte er een doktersflesje in, waarin precies twee maatjes jenever pasten. En deze maatjes waren elk goed voor ongeveer 10 borreltjes. Al heeft de rijkswacht waarschijnlijk de geheime bergplaats van de maatjes jenever wel gekend: nooit heeft iemand het lef gehad om het spul op die plaats te gaan zoeken! Waar ze haar eigenlijke voorraad precies bewaarde heeft niemand ooit echt geweten.

Als we deze wandeling vroeger gemaakt hadden en bij Mie uitgerust waren, dan togen we weer langs de gemeentebossen huiswaarts. Vroeger waren die bossen in handen van Freule Hoevenaars. Het was er prachtig en de opgroeiende jeugd kon er heerlijk spelen, al maakten we ons verschrikkelijk moe. Het terrein in de bossen lag vol greppels en kuilen en er waren grote bochten in, waar we maar doorheen sjouwden. Niet voor niets werd dit gedeelte de “Hobbelende Geit”, genoemd. Langs die bossen liep ook nog een verhard paadje, waarlangs takkenbossen stonden, en welk paadje de mooie naam “meidenpad” gekregen had.

Toch was dit pad wel eens een uitkomst want men hoefde dát stuk dan niet door het losse zand te zeulen! Al gauw kwamen we aan de “Rustende Jager”. Dat was een mooi gebouwd café met een overstekend dak en een veranda. Door de overkapping kreeg de zon niet zoveel kans om er binnen te schijnen en het was er in de zomer dan ook heerlijk koel.

Iets verder lag het café “De Bruine Beuk”, dat beheerd werd door de familie Broeks. Weer wat verder, aan de rechterkant, stond een dubbel huis. Dit huis had een verdieping en hier woonden enkele gezusters. Ze hadden en kregen graag veel jonge mannen op bezoek. Dit huis was genaamd “Tivoli” en de bedoelde dames waren beslist wat men noemt “van de lichte cavalerie”. Mijn eigen vader heeft me verteld, dat in zijn tijd elke jongen er geweest moest zijn, als men tenminste voor “vol” aangezien wilde worden. Toen de drie zussen later getrouwd waren, woonden ze hier en daar in Stratum en ze hebben steeds als zeer levenslustig gegolden.

Weer een beetje verder, aan dezelfde kant, stond een houten villa, genaamd “Heideveld”. In 1920 was dit houten huis te koop. Ik was toen nog niet zo lang getrouwd en voelde er wel wat voor om erin te trekken. Ook mijn vrouw stond niet afwijzend tegenover het plan, temeer omdat de omgeving zo mooi was. Na overleg gepleegd te hebben met familie en na een bezoek aan de gemeente omtrent een en ander heb ik toch maar van het plan afgezien, waarvan we later ook geen spijt gekregen hebben.

Maar we stappen nu weer over naar de andere kant van de Leenderweg en ontmoeten het café van Jan Jansen, die, behalve zijn vrouw, ook nog drie dochters had en een zoon, welke laatstgenoemde later een fietsenmakerij op touw zette.

Dan volgde er een blok van twee huizen, waarvan het ene bewoond werd door Jan Nijsen. Wie in het andere woonde, weet ik niet meer.

We zijn dan zo ongeveer weer terug vooraan op de Leenderweg, hoek Stratumsedijk (waar later de Aalsterweg begon). Hier stond een hoekhuis, dat al heel wat jaren bekend was als een uitspanning voor voerlui, die als vrachtrijders op België reden. Men kon duidelijk zien, dat het

huis hieraan aangepast was. Het betrof hier “De Huifkar”. Aan de muur van dit pand was een lange, geschilderde boom gevestigd met ijzer. Op bepaalde afstand waren er ringen aangebracht om de paarden aan vast te maken, terwijl even zo vele ruiven gemaakt waren om er hooi in te doen voor de dieren. Voor zover ik weet was de eerste bewoner mijnheer van Buul. Deze heeft er jarenlang de scepter gezwaaid, maar toen “Rozenstein” aan de Stratumsedijk, verderop, zijn deuren opende, was van Buul de eerste, die in aanmerking kwam om daarvan beheerder te worden. Hij nam het graag aan, temeer omdat hij met deze stap beslist een stapje hoger op de maatschappelijke ladder kwam. In Rozenstein kwamen meer lieden van gegoede stand. Er waren verschillende gezelschappen ondergebracht als b.v. “Het Stratums Mannenkoor”, toneelgezelschappen, andere zangverenigingen. Bovendien beschikte Rozenstein over kegelbanen.

Het Stratums Muziekcorps wil ik nog even extra noemen. Het stond buitengewoon goed bekend en als het uittrok dan was iedereen op de been om het te zien en te horen. In de geest zie ik nog voor me, hoe de grote “Turkse trom” op de rug gedragen werd en de drager van die trom was de reeds eerder genoemde “Kromme Bussel”, die een bochel had. Slager van Bragt liep achter hem aan en sloeg op de trom!

Toen het St. Jorisdig in 1912 een of ander jubileum vierde, werd het militaire muziekcorps van de Grenadiers uitgenodigd om dit feest op te luisteren. Hoewel wij zelf beschikten over een prachtige tuin, met een goede muziekkiosk (de tuin van de later in dit relaas beschreven Sinkel) moest het genoemde gastorkest optreden in Rozenstein. Waarom dat moest gebeuren is me niet recht duidelijk, maar ik denk, dat het een soort reclame stunt was van Rozenstein, waarmee hij tegelijk ook zijn collega's een beetje wilde prikkelen en hen de loef wilde afsteken. Nadat mijnheer van Buul vertrokken was uit de “Huifkar”, kwam Mieke Holten erin. Ze heeft er met heel veel ijver goed werk verricht. Het aantal voerlieden, dat de “Huifkar” aandede groeide snel. Vroeger reden ze nog wel eens door naar de “Barrier”, verderop in de richting van Aalst. Maar sedert de outillage bij Mieke Holten zoveel beter was dan bij de “Barrier” waren er bij eerstgenoemde geen voorbijgangers meer. Op de lange duur werd het werk voor Mieke veel te zwaar. Haar zoon Hub trouwde en ging zijn vak als bakker uitoefenen. Hij opende een winkel en Mieke verhuisde mee om bij haar zoon aan de slag te gaan.

De “Huifkar” moest natuurlijk doordraaien en nu werd de heer Baks de opvolger. Ook hij vond hier een mooi en goed bestaan en heeft er heel wat jaren met succes gewerkt. Omdat hij wel begreep, dat er voor hem ook een tijd zou komen, dat hij er een punt achter zou moeten zetten, gaf hij het hele gedoetje weer over aan Harry v.d Akker. Deze heeft de zaak toen voortgezet, hoewel hij wist, dat de slopershamer van de gemeente al min of meer klaar lag! Hij trok zich daarvan nog niet veel aan en hij herschiep het interieur. Als men binnenkwam en men keek naar de tapkast, dan zag men daarboven hammen en worsten hangen, waarvan men water in de mond zou krijgen, zo smakelijk zagen die er uit. Het waren echter houten hammen en worsten, die zeer kunstig waren nagemaakt. Inderdaad kwam na een paar jaar de man met de slopershamer en Harry moest toen naar wat anders uitkijken. Het gelukte hem om het huis van Sint van Dijk te kopen en na een grondige verbouwing zette hij de zaak daar voort onder de naam “De Huif”. In de tuin liet hij verschillende zitjes aanbrengen en alles marcheerde weer goed. Ook hier heeft hij echter gauw de plaat moeten poetsen, waarna hij in een van de zijstraten is gaan wonen, totdat hij, al na enkele jaren, opgeëist werd door de “Man met de zeis”.

We hadden het terloops al even gehad over Rozenstein en we nemen daar de draad maar weer op. Ná Rozenstein stonden er nog enkele grote huizen en dan kregen we een rij huisjes met de vreemde naam “de tien geboden”. Waar die naam vandaan kwam weet ik niet. Het waren tien heel oude krotten, zoals er die hier in Stratum nog wel meer stonden. Over het algemeen werden ze bewoond door heel erg arme mensen uit alle mogelijke klassen van de maatschappij.

Dan volgde er weer een rij behoorlijke woningen met aan het einde daarvan een opvallend burgerhuis, met een uitstekend verzorgde tuin er omheen, die weer afgezet was met een apart

mooie haag. De bewoner was een zekere mijnheer Bilders. Hij werd voor een Fransman gehouden, maar was toch Nederlander, die gehuwd was met een Française. Hij had zich de Franse taal eigen gemaakt, maar zijn vrouw heeft nooit Nederlands leren spreken. Deze vrouw had hier vroeger al lang alleen gewoond. Dit huis was het laatste van een rij en dus een hoekhuis, welke hoek dan tegelijk het begin was van de Biesterweg.

Alvorens de Stratumsewijk verder “af te werken”, kan ik U een herinnering doorgeven over wat er zich in de Biesterweg indertijd afspeelde. In 1902 opende Philips in Eindhoven zijn poorten en veel mensen konden er werk vinden. Een van deze werknemers was een zekere van Hal. Hij woonde in Stratum, was niet getrouwd en inwonend bij broer en zus v.d. Wiel, die in de Biesterweg woonden. Het was een goede jongeman, wel een beetje teruggetrokken en erg serieus. Zijn werk beviel hem best en voorzover men dat kan beoordelen, zou men gezegd hebben, dat hij het beslist wel naar zijn zin had. Het was echter iemand, die er al jaren van gedroomd had om naar verre landen te gaan en veel moois te bekijken, maar daar kon uiteraard niets van komen. Om te emigreren daar voelde hij niet veel voor en om er zomaar een paar weken tussen uit te trekken: daarvoor kon of wilde hij zijn geld niet gebruiken. Zo bleef het dus lang zoals het steeds geweest was. Op zekere dag kwam hij zeer opgewekt in zijn kosthuis aan. Hij had een besluit genomen: hij zou als vrijwilliger dienst nemen in het Koninklijk Nederlandsch Indische Leger! Zo ving hij dan twee vliegen in één klap: hij zou veel van het mooie Ned. Indië zien en daarna kreeg hij, wanneer hij “uitgediend” was en weer naar Nederland kwam, een mooi pensioen, waarvan hij gemakkelijk verder kon leven. Broer en Zus v.d. Wiel schrokken toch wel van dit bericht en hielden vriend van Hal ook de donkere kanten van zijn besluit goed voor ogen. Zij wezen hem op de gevaren en ook op het feit, dat hij in de toekomst dan veel omgang zou hebben met lieden van veel minder allooi, die helemaal niet bij hem zouden passen.

Maar van Hal liet zich er niet meer van afbrengen en beloofde om steeds contact met hen te blijven onderhouden. Hij zou af en toe eens schrijven en het geld, dat hij over kon houden zou hij naar Eindhoven sturen. Dit alles heeft hij inderdaad ook gedaan. Zo schreef hij, toen voor hem het twaalfde dienstjaar inging, dat er in en rondom Lombok hevig gevochten was. Veel kennissen en kameraden van hem waren daarbij gesneuveld. Het zou echter nog veel erger worden want hij moest nu naar Atjéh, waar de gevechten nog heviger waren dan in Lombok. Hij vertrouwde echter op zijn geluk!

Intussen was hier in Europa de eerste wereldoorlog uitgebroken en al waren we er niet rechtstreeks bij betrokken: zoetjesaan kregen de mensen, behalve angst, ook gebrek aan van alles. Enkele malen is het immers gebeurd dat we toch nog betrokken dreigden te geraken bij het oorlogsgeweld. Ondergetekende, die “vrijgeloof” was, werd toch nog opgeroepen voor de zogenaamde Landstorm, omdat er direct gevaar dreigde. Iedereen was arm, leed honger, had geen kleding, enz. De burgers meenden, dat zij alleen tekort gedaan werden, maar ook bij de militairen was een ontstellend gebrek aan alles. Eigenlijk was de toenmalige regering hiervan de schuld. Die was al jarenlang veel te zorgeloos geweest. Als verzachtende omstandigheid werd toen aangevoerd, dat we al meer dan 100 jaar niets meer aan de hand hadden gehad, vandaar dat de regering zachtjesaan was ingedommeld! Het gevolg was nu wel, dat we aan alles gebrek hadden. We aten tweemaal per dag aardappels en kregen al met al veel te weinig voedsel binnen. De mensen werden moedeloos en wanneer er dan eens iets prettigs te beleven viel, dan kikkerde men daarvan weer eens op.

Zo was dat dan ook het geval in 1916. Toen had de burgemeester van Stratum telegrafisch bericht gekregen, dat bovenbeschreven mijnheer van Hal zou terug keren naar zijn geboortestad. De burgemeester had dit bericht pas op de dag van aankomst zelf verspreid. De familie v.d. Wiel werd als eerste op de hoogte gesteld en hoe het mogelijk is geweest, dat heel Stratum en misschien ook de mensen daarbuiten het nieuws zo vlug wisten, is nog steeds een raadsel. Feit

was in ieder geval, dat iedereen zich opmaakte voor een enorm feest ter verwelcoming van de held. Dit feest moest echt op grootse en enthousiaste wijze gevierd worden en daar had men toen echt wel slag van. In verband met de oorlogsomstandigheden in onze buurlanden zou het wel een “droog” feest moeten zijn, maar dat hinderde niet. De mensen waren al lang blij, dat er wat gevierd kon worden, waardoor de grijsheid en ‘t sombere gebeuren van iedere dag voor een ogenblik weer wat kleur kreeg.

Wat nu was de reden, dat van Hal zo feestelijk ontvangen moest worden? Ik zal het U vertellen. Toen van Hal in Atjéh in een hevig gevecht gewikkeld raakte, kwam de kapitein van het onderdeel, waarvan van Hal deel uitmaakte, in een uitermate benarde positie terecht. Genoemde van Hal zag dat en wist op een of andere manier de kapitein te redden. Deze kwam er zonder kleerscheuren af, maar van Hal moest een arm laten amputeren. Hij belandde in het hospitaal en moest daar zó lang blijven, dat zijn twaalfjarig dienstverband intussen afliep. Hij kon toen, als gepensioneerd militair naar het vaderland terugkeren. Hij kreeg een zeer hoog pensioen toegekend, wat in die tijd als iets bijzonders gold. Verder werd hij nog geridderd met de militaire Willems-orde, een onderscheiding, die hier nog nooit aan een burger of militair was uitgereikt en dus was hij toen de enige drager van die onderscheiding in het land.

Wél kan ik U nog vertellen (tussen haakjes dus), dat alleen aan Koningin Wilhelmina, die in 1898 gekroond werd, eerder (plm. 1900) wel met deze onderscheiding was vereerd. Dit naar aanleiding van het feit, dat zij het in 1900 aandurfde om de enige beschikbare Nederlandse kruiser, de Hr. Ms. Gelderland, naar Transvaal te sturen, om Paul Krüger, de Zuid-Afrikaanse vrijheidsstrijder, te gaan halen en hem naar Europa te doen overbrengen.

Zoals ik al zei werd de familie v.d. Wiel op de dag van de aankomst pas verwittigd en ook deze mensen waren natuurlijk erg in de weer om hun vroegere huisgenoot en vriend een passend welkom te bereiden. Eindhoven had in die tijd nog maar een klein stationnetje, want eigenlijk was het nooit de bedoeling geweest om Eindhoven op te nemen in het spoorwegplan. De aanvankelijke opzet was een lijn: Den Bosch, Boxtel - Helmond. De Eindhovense fabrikanten van tabak en wol - de producten, die in Eindhoven toen hoofdzakelijk vervaardigd werden - konden aantonen, dat het Eindhoven van toen al zeer vooruitstrevend was en de hoge Heren lieten zich overtuigen. In 1866 liep dan ook de eerste trein in Eindhoven binnen. Tussen haakjes: wist U, dat het eerste spoorkaartje een ijzeren plaatje was?

Op de dag van aankomst van v. Hal was het zo ontzettend druk op het kleine stationnetje, dat iedereen zich afvroeg, waar al die mensen toch vandaan kwamen. Als men bedenkt, dat de meeste mensen in die tijd véél militaristischer waren ingesteld dan tegenwoordig, dan kan men zich ook voorstellen, dat de ontvangst van deze heldhaftige ex-militair als iets bijzonders ervaren werd.

De politie van Stratum stond aangetreden om de zaken in goede banen te leiden, maar men zag al spoedig in, dat er niets te beginnen of te regelen was tegenover zo'n grote overmacht van mensen. Behalve assistentie van de Woenselse agenten werd al spoedig versterking gevraagd en verkregen van de Eindhovense politie en van de Koninklijke Maréchaussee te paard. Men kon echter toch niet beletten, dat de mensen door de afzettingen heen braken en over de palissaden klommen om toch maar zeker de aankomst van de trein niet te missen.

Het gemeentebestuur van Stratum was natuurlijk present en ook de harmonie ontbrak niet. Toen de totaal overdonderde man uiteindelijk uit de trein kon stappen, werd hij begroet door zeer veel mensen, die hem toejuichten, en door de aanwezige notabelen van de gemeente Stratum. In een open landauer werd hij naar het gemeentehuis gereden om officieel welkom te worden geheten door de burgervader. Hij werd op die tocht begeleid door de duizenden, die hem bij het station opgewacht hadden. Ook de luid-blazende fanfare vergezelde de koets. De burgemeester zal hem op het stadhuis wel toegesproken hebben en hem hebben verteld, hoe trots men op de held was. Daarbij zal de (toen schaarse champagne of een ander geestrijk vocht) wel gevloeid

hebben, ondanks de benarde positie waarin een ieder toen - midden in de eerste wereldoorlog - verkeerde. Er kon in ieder geval een welgemeende heildronk worden uitgebracht op van Hal. Wederom begeleid door de harmonie is hij uiteindelijk naar huis gebracht in de Biesterweg waar hij, zoals vroeger, voorlopig weer zijn intrek zou nemen bij de fam v.d. Wiel.

Later is hij naar Helmond vertrokken maar toch ook weer teruggekomen naar Stratum en ik meen, dat hij later nog gehuwd is met mejuffrouw v.d. Wiel. Een en ander ben ik nogal uitvoerig te weten gekomen, omdat er indertijd een zekere Sjaak Vromans als sigarenmaker werkzaam was in de fabriek van mijn broer en ondergetekende. (Nadat ik uit het café "Pas Buiten" was weggetrokken ben ik namelijk sigarenfabrikant geworden, samen met mijn broer Nol).

Deze Sjaak Vromans had óók in Atjéh gevochten en hij kende van Hal en het hele verdere verhaal wel. Zelf was hij niet gewond geraakt bij de aanval, waarbij van Hal een arm verloor. Desondanks miste hij toch een been en hij had dientengevolge een "kunstbeen", zoals de mensen dat toen noemden. Dit was echter niet een gevolg van rechtstreekse oorlogshandelingen, maar hij zou op een keer bij het baden gewond zijn geraakt. In deze beenwond zou infectie gekomen zijn en uiteindelijk verergerde de toestand zo snel, dat men moest besluiten het been te amputeren. Deze man had er toen 11 dienstjaren opzitten, wat niet lang genoeg was om in aanmerking te komen voor een pensioen. Men moest daarvoor 12 jaar gediend hebben. Aanvankelijk werd hij daarvoor dus afgewezen omdat zijn ongeluk niet rechtstreeks verband hield met de militaire dienst. Dank zij enkele briljante advocaten is het toch gelukt om een bepaald pensioen voor Vromans los te krijgen.

We verlaten nu de Biesterweg weer en gaan terug naar de Stratumsedijk (Aalsterweg) waar we het hoekhuis van Bilders, met zijn mooie tuin, al gepasseerd waren. We arriveren dan bij het café van Jantje Verhoeven, dat een gewoon zgn. "kaart"café was. Liepen we dan weer een eindje verder dan was er weer een café en wel van Toontje Serton. Men moest, om er te komen, wel over een klein bruggetje lopen, maar daar was gelukkig een leuning langs, die zijn nut in de loop van de jaren wel bewezen heeft! De verlichting was in die tijd zeer belabberd en er werd nog wel eens te diep in het glaasje gekeken, waarna een gretige greep naar de leuning volgde!

Behalve tussenliggende huizen kwam dan nog het café "De drie Horens", gevolgd door het laatste: "Vogelenzang". Dit was een heel mooi exemplaar, maar minder mooi was het feit, dat de beheerder de beste klant van zijn eigen café was. Hij was dan ook doorlopend stomdronken. Het was erg jammer, want hij gold eigenlijk als de beste klompenmaker uit de omtrek. Zijn vrouw en kinderen hadden zeer veel van hem te lijden en leden gebrek en armoe.

We passeren dan een aantal veldjes, waar veelal aardappelen en groenten geteeld werden. Ze behoorden veelal aan de gewone burgerman, die ze gewoonlijk gehuurd had. Ze moesten die veldjes afgeven toen de eerste Wereldoorlog, '14/'18, was uitgebroken en daarop noodwoningen gebouwd moesten worden ten behoeve van de Belgische vluchtelingen. Met die vluchtelingen zijn we overigens beslist goed geweest, dát kan ik U vertellen. Degenen, die zich toen hier vestigden, waren klaarblijkelijk afkomstig uit de laagste klasse van de Belgische bevolking en ze handelden daar ook naar. Eén van hen blonk wel heel erg uit. Hij was een verschrikkelijke vechtersbaas. Zijn naam was Slegers. Altijd was er slaande ruzie en hij stond onmiddellijk klaar met een schietwapen. Op een dag kwam hij als een wildeman met zijn geweer de straat op en de burens bestierden het van angst. De politie werd er bij gehaald en die was spoedig ter plaatse. We hadden hier toen pas een spiksplinternieuw corps onder leiding van inspecteur Minnaart. Deze inspecteur was een grote, dikke man. Hij was streng, maar uitermate goed van aard. Wanneer hij echter kwaad was, dan kon men maar beter de benen nemen. Hij was toen vergezeld van een politieagent. Toen Minnaart arriveerde en het lawaai en het schieten hoorde, vloog hij er letterlijk op af, nog voordat de hem vergezellende agent wist wat er aan de hand was. De inspecteur pakte pardoes de bewuste Slegers beet, nam hem het geweer af en in een minimum van tijd had hij hem in de boeien geslagen. Hij sleepte hem letterlijk naar buiten en de dappere

schutter schreeuwde moord en brand. Nadien hebben we nooit meer iets van hem gehoord. Hij had zijn lesje gehad en de rust was er wel zowat teruggekeerd.

Ik wilde eigenlijk tussendoor even vertellen, dat de Stratummers zelf ook niet altijd zo'n lieverdjes waren. Als bijnaam had men de Stratummers bedacht met "De Ruitentickers". Hoe ze daar aangekomen zijn? Al geruime tijd werden er voortdurend "ruiten getikt". Het werd zoetjesaan een ware plaag en men besloot er iets aan te gaan doen. De raad kwam er voor op de been en men besloot, met algemene stemmen, om een soort burgerwacht in te stellen. Deze burgerwacht bestond uit een groep mannen, woonachtig in de zogenaamde "leeuwenkuil" en die buurt zelf, alsook de bewoners daarvan, waren nu niet van het allerbeste soort.

Het "wachtlopen" was een erg vervelend karwei, maar de resultaten bleven niet uit. Al spoedig was het geheel gedaan met de ruitentikkerij en de dappere burgerwacht kon weer inrukken. Binnen korte tijd echter, begon de ellende weer opnieuw en de heren werden weer opgeroepen en opnieuw deden ze hun werk prima! De geschiedenis herhaalde zich andermaal, totdat iemand ontdekte, dat de ruitentickers dezelfde personen waren als degenen, die bij de burgerwacht behoorden.

De gemeenten, die om Stratum heen lagen, hadden ook allen hun eigen bijnaam. Zo werden de Gestelse mensen de "Blauwbuiken" genoemd en de Strijpenaren noemde men "De uienstriepers". Het gezegde: "Ik kom van Strijp en ik weet nergens van" zal iedereen wel eens gehoord hebben, terwijl men in Strijp ook al gemakkelijk "op zift" kon draaien: men kon er gemakkelijk de weg kwijt raken. Ergens had die uitdrukking ook nog iets met hekserij te maken. De mensen uit Tongelre noemden we "De Bokkenrijders".

Ik vervolg nu mijn tocht maar weer en zie dan de mooie villa van notaris de Kuiper. Deze villa werd later bewoond door kantonrechter van de Dungen. Van die notaris zou nog heel wat te vertellen zijn, want het was een rare seigneur. Hij was schatrijk en gold als een verwoed jager in de omliggende bossen. Daarbij had hij ook nog de naam een verhit rokkenjager te zijn. Mijn schoonvader is er jarenlang koetsier geweest. Hij kon met de notaris erg goed opschieten, omdat hij al gauw door had, dat mijn schoonvader veel van paarden wist. Dit stond hem erg goed aan en er viel nogal eens een extra footje vanaf. De keukenmeid zorgde er verder voor, dat er regelmatig in de keuken iets overbleef, hetzij eten of eieren voor moeder de vrouw, die dit heel goed kon gebruiken.

Van huis uit was schoonvader Fransen een klein boertje. Hij moest als boerenknecht werk gaan zoeken. Het was een eerlijke, harde werker en had, zoals ik al zei, een zeer goede kijk op paarden, waarmede hij uitstekend overweg kon. Daardoor vooral kwam hij terecht bij Pompus in Sterksel, een vrachtrijder. Hij leerde daar mijn schoonmoeder kennen, die als boerenmeid werkzaam was op een boerderij. Nelleke Heesakkers (zo was haar naam) was grootgebracht door een oom en tante, nadat haar ouders zeer jong gestorven waren. Deze oom en tante, zelf kinderloos, hadden haar geheel als eigen kind aangenomen en opgevoed en ná hun dood bleek er nog een spaarduitje te zijn, dat in het bezit kwam van mijn schoonmoeder. Toen ze samen wilden trouwen bleek schoonvader niet voldoende te verdienen om een huishouden op te zetten, waarna ze besloten om een boerderijtje te huren in Tongelre aan de Koudenhovenseweg, waarvoor ze dan wel het kapitaaltje van mijn schoonmoeder aan moesten spreken. Naar vader's oordeel was de grond in Tongelre echter niet al te best en men deed maar heel zuinig aan met de voorraad! Daarom ook besloten ze om het kapitaaltje van F 1300,- wat voor die tijd toch wel erg veel was, toe te vertrouwen aan notaris Panken.

Vader Fransen had kennelijk een goede kijk op de grond, want inderdaad bleek de boerderij niet genoeg op te leveren voor het onderhoud van het zich uitbreidende gezin, dat intussen vier kinderen telde.

Tot overmaat van ramp kreeg men toen ook nog bericht, dat notaris Panken failliet was verklaard en vader en moeder Fransen waren hun zuinig beheerde centjes allemaal kwijt. Het was een geluk en een ware uitkomst, dat vader Fransen toen als koetsier terecht kon bij notaris Kuipers.

Zoals ik al zei zorgde de keukenmeid van de notaris vaak voor een extra gave voor het gezin, totdat dit van de ene dag op de andere afgelopen was. Op een Zondagnamiddag gaf de keukenmeid aan mijn schoonvader te kennen, dat hij de koets moest inspannen om met haar mee naar Geldrop te rijden om er met haar kermis te gaan vieren! Uiteraard weigerde mijn verblufte schoonvader dat en het was voorgoed afgelopen met de vriendelijkheid en de goede gaven van de keukenprinses!

Ik ben nu aangeland aan het laatste stuk van de Dijk. In hoofdzaak wilde ik U nu iets vertellen van de familie v.d. Beecken-Pasteels en over hun bezittingen. Over de familie zelf was niet zo heel veel bekend. Men wist wel, dat ze beschikte over zeer veel geld en goederen, zoals landerijen, boerderijen en bossen, e.d. De familie had de beschikking over een prachtig mooi woonhuis, maar volgens de mensen woonde zij er niet vaak. Hoe het precies allemaal geregeld was weet ik ook niet. Het geheel werd vroeger genoemd: “De Heihoef”. Ook de omliggende boerderijen waren erg mooi; de een zag er nog beter uit dan de andere; één boerderij sprong er echter toch nog uit: het was een boerderij, gelegen aan de grote oprijlaan, die omzoomd was met eeuwenoude eikenbomen. Deze laan werd door velen gebruikt om het fietsen te leren. Ook ik heb het daar geleerd. Hoewel de laan privé-bezit was, werd er nooit iemand gehinderd in zijn of haar fietspogingen. Nimmer werd iemand door de bewoners “de laan uitgestuurd”. Ik kan me nog goed voorstellen, hoe dit mooie huis er uit zag. Het had een kleine voortuin, waarin enkele zeer fraaie dieren rondliepen. Vooral de pauw maakt op ons een geweldig mooie indruk: we hadden immers nog nooit een pauw gezien! Er waren bij de boerderij enkele paardenstallen gebouwd, waarschijnlijk ten behoeve van eventuele bezoekers.

Toen in het laatst van de vorige eeuw de geestelijkheid uit Frankrijk verdreven werd, waren daarbij ook paters, die de wijk namen naar ons land. Hen werd toen onmiddellijk de beschikking gegeven over het landgoed “De Heihoef” en daarmee waren deze paters erg in hun sas. Al spoedig was er voor hen werk aan de winkel, toen ze eenmaal ingeburgerd waren. Ze stichtten een internaat voor jongens uit de betere stand. De jonge zoontjes van welgestelde, stadse lieden werden hier ondergebracht en kregen de bij hen passende opleiding en scholing.

Het was heel begrijpelijk, dat door velen van deze nieuwe onderwijsmogelijkheid gretig gebruik gemaakt werd, want in Eindhoven was weinig “doorleermogelijkheid”. Helmond had toen tenminste nog een Hogere Burger School, maar hier was alleen de “van Hoof-school” in de Ten Hagestraat: op die school kon men het overigens niet verder brengen dan tot eerste bediende op een kantoor!

Ook op de Keizersgracht had men nog een school: “De Krabbendam”. Dat was echter een neutrale school en de katholieken lieten hun kinderen onder geen enkele voorwaarde naar die school gaan. Restte nog de school van de Augustijnen, maar die was uitsluitend bedoeld voor jongens, die priester wilden worden.

Met de komst dus van de Franse paters en broeders op de Heihoef en de stichting van het internaat aldaar werden de onderwijsmogelijkheden sterk uitgebreid.

Vroeger gingen mijn broers en ik op zondag al zeer vroeg de bossen in bij de Heihoef. Wij waren van nature echte “heikneuters” en waren in onze schaarse vrije uren steeds in de bossen, heide of velden te vinden. Heel vaak kwamen we dan de jongens van het internaat tegen, die onder leiding van de broeders een prachtige wandeling maakten. Ik werd bijna verteerd door jaloezie, want ik had dolgraag meegesjouwd. In plaats daarvan moesten we weer in vlot tempo naar huis, want we moesten om half elf gewassen en gestreken en met gepoetste schoenen in de kerk zijn voor de zondagse Hoogmis. Het was een ijzeren wet van de oude Manus de Groot, en er was niemand van ons, die het in zijn hoofd haalde om die wet te overtreden!

Vroeger werd hier in de gehele omgeving veel over hekserij gesproken. Nu gebeurde het, dat in de buurt een jong meisje eens lang ziek was. Ondanks de goede zorgen genas ze niet, maar werd van dag tot dag lustelozier. De vader had, om het meisje te plezieren, een jong katje meegebracht naar huis. Waarschijnlijk is dit poesje, omdat het vreemd was, op bed gesprongen en daarvan is het zieke kind blijkbaar erg geschrokken. Ze was daarop gaan dromen en ijlen en ze bleef in haar dromen maar roepen en schreien. Men was uiteraard ontgaan en er werd naarstig gezocht naar de reden van de onrust. Toen men niets zinnigs kon vinden, was men ervan overtuigd, dat dit een puur geval van hekserij was.

Een heks was niet moeilijk aan te wijzen: het was een oud, armzalig vrouwtje, dat in een schamel huisje woonde. Ze had nog nooit iemand kwaad gedaan en geen mens had last van haar. Toch was zij het, die het meisje behekst had. Men maakte haar het leven zo zuur, dat ze van pure ellende gevluucht is. Niemand heeft haar nog ooit teruggezien en, omdat ze ging, nam men toen als vaststaand aan, dat ze een echte heks was en in de gedaante van een katje het zieke kind behekst had!

In die jaren was het zo, dat niet alleen in ons land geloof gehecht werd aan heksenverhalen, maar ook in Duitsland en Frankrijk wemelde het van de heksen. Men veronderstelde toen maar, dat de Franse paters daarmee wel raad wisten. Zij zouden in hun leven wel vaker met heksen te maken gehad hebben, en dus zou er een afgevaardigde naar de paters gaan om de nodige aanwijzingen en raadgevingen in ontvangst te nemen. Een of ander familielid stelde zich daarvoor beschikbaar. En jawel: aan goede raad geen gebrek; ook niet aan heiligenplaatjes en gebeden ter ere van Onze Lieve Vrouw van Altijddurende Bijstand. Verder werd opdracht gegeven om onder geen enkele voorwaarde vreemde mensen binnen te laten. Men mocht verder helemaal niets van de grond oprapen, behalve geld, maar dat mocht alleen maar gebeuren “in de naam van God”. Natuurlijk hielp dit ook niet en men ging naar dokter Diepen, die al eens eerder bij het meisje geweest was. Deze dokter was een broer van monseigneur Diepen, de bisschop van 's Hertogenbosch. Hij wist echter geen raad. Men was hier trouwens van mening dat deze dokter meestal behoorlijk dronken was. Zo verliep er weer een tijd en het meisje ging steeds maar achteruit.

Toen vestigde zich in Stratum een nieuwe, jonge dokter. Het was dokter Sala, en de moeder ging ten einde raad om advies naar deze arts. Hij zocht het meisje onmiddellijk op, onderzocht haar terdege en kwam uiteindelijk tot de conclusie, dat het meisje door koorts, enz. heel erg verzwakt was. Hij eiste, dat het uit moest zijn met het gepraat over heksen en dat het kind veel versterkende middelen zou krijgen. Als het enigszins mogelijk was, dan moest ze uit bed en bij mooi weer naar buiten. De moeder had meteen alle vertrouwen in deze dokter en volgde zijn raad dan ook precies op. En tot verbazing van de gehele buurt knapte het meisje op en werd spoedig helemaal beter. Het geloof in heksen had door dit gebeuren wel een flinke deuk gekregen, wat trouwens maar goed was.

Na dit “heksen-intermezzo” ga ik nog maar even door over de omgeving van de Heihoef. Waar nu “Animali” gevestigd is en nog veel verder, lagen nog vele, erg mooie bossen. Uiteindelijk kwamen we dan aan de zogenaamde “Engelse Tuin”, waaromheen grote, brede grachten lagen. In de winter gingen we daar nog wel eens schaatsen. Men noemde deze streek “Sebastopol”. Hoe men aan die naam gekomen is, weet ik eigenlijk niet.

Niet zo ver van de plaats, waar nu Animali gevestigd is, stond temidden van de bossen een heel nette woning. Midden op het dak was een soort dakkapel gebouwd, waarin een hardklinkende bel was gehangen. Deze bel diende om de boswachter op te roepen, als hij b.v. door de bewoners van de Heihoef werd ontboden. De boswachter-oppasser, die dit huis bewoonde, heette van Baalen; hij heeft er gewoond, zolang ik me kan herinneren en dat is al van vóór 1900.

Een eindje voor het woonhuis stond een gebouwtje, dat als bakhuis dienst deed. Dat was helemaal niet zo bijzonder, want bij elke boerderij had men wel zo'n bakhuisje. Nu was het zo,

dat een welbekende inwoner van Stratum zijn oog had laten vallen op dit bakhuis. Deze man was Karel van Dijk. Hij had een zoon, die ernstig ziek was en die, wat men hier noemde, de tering had. Zeer veel mensen gingen indertijd aan die slepende ziekte ten onder. De huisarts had aan de heer van Dijk de raad gegeven zijn zoon onder te brengen in een apart huisje midden in de bossen. De gezonde lucht zou hem goed doen. Daarom toog vader van Dijk naar boswachter van Baalen om zijn bakhuis te huren of te kopen om het in te richten als verblijfplaats voor zijn zieke zoon. De vrouw van van Baalen waarschuwde met de eerder genoemde “bel” haar man, die ergens in de bossen rondsjuwde en deze kwam naar huis.

Toen van Dijk uiteengezet had, wat het doel van zijn bezoek was, bleek het echtpaar van Baalen niet bereid het bakhuis te verhuren, ondanks het feit, dat er goed geld geboden werd! Niet alleen had van Baalen het bakhuis zelf nodig voor het bakken van het dagelijks brood voor het gezin, dat zeer veel kinderen telde, maar dit gezin zou ook bloot staan aan besmettingsgevaar. Dit was natuurlijk niet ondenkbeeldig. Van Dijk bleef echter aanhouden en verzekerde de mensen, dat zij op geen enkele manier in aanraking zouden komen met de zieke. Omdat de patiënt volstrekte rust behoefde, was bezoek helemaal verboden. Er was een verpleegster aangenomen, die de zieke geheel zou verzorgen, en een andere als nachtzuster. Voor brood voor het gehele gezin zou gezorgd worden en wat hij moest betalen aan huur voor het bakhuis: dat behoefde helemaal geen punt te zijn. Van Dijk beschikte over voldoende geldmiddelen en kon het gezin van Baalen ruimschoots schadeloos stellen. Van Baalen zag er niets in en bleef bij zijn weigering. Zijn vrouw kreeg echter op een gegeven moment toch wel medelijden met Van Dijk en vooral met de zieke zelf. Zij wist haar man over te halen om op zijn besluit terug te komen. Van Dijk had alleen deze zoon nog maar: zijn oudste zoon had dienstgenomen in de Transvaalse oorlog en was nooit meer teruggekomen. Een en ander werd toen grondig geregeld en de zieke heeft nog geruime tijd in zijn kamertje gelegen, temidden van de bossen. Hij is echter toch gestorven, gewoon weggekijnd zoals zovelen in die tijd. Honderden mensen heb ik zien lopen zo, met de dood in hun schoenen. Ook in de buurlanden heerste deze ziekte heel erg en er werd door specialisten hard gestudeerd om een geneesmethode te vinden. Lang hebben ze tevergeefs gezocht, totdat op een goede dag in de krant gemeld werd, dat een zekere Duitse dokter Koch de boosdoener ontdekt had en daarbij wist te vertellen, hoe de ziekte bestreden moest worden. Dit gebeurde in 1905.

De ontdekking van het serum was te danken aan het feit, dat de Duitse bacterioloog na jarenlange studie, een bepaalde bacil ontdekte op het wit van een ei. Dit betekende voor hem het begin van de definitieve bestrijding van de t.b.c. In 1905 werd hem de Nobelprijs voor de geneeskunde toegekend. Toch is er nog een groot aantal jaren overheen gegaan, voordat de tuberculose overwonnen was.

In de jaren rond de eeuwwisseling was men van mening, dat alléén goede voeding en buitenlucht de zieken kon genezen. In die tijd echter leefde men in een economisch zeer slechte tijd. Er waren erg veel doodarme mensen en bij de bestrijding van de t.b.c. werd als eerste vereist, dat men zorgde voor goede (vette!) voeding en vooral frisse lucht. Bovendien, en dat was een zeer voornaam punt, moest veel meer aandacht besteed worden aan de hygiëne, waarmee men het in die tijd ook niet al te nauw nam.

Overal in de ons omringende bossen werden steeds meer zomerhuisjes gebouwd, die ingericht werden voor t.b.c. patiënten, die daar soms jaren moesten kuren, dag en nacht buiten lagen en bij elke weersgesteldheid. Een en ander werd veelal mede gefinancierd door gulle gevers, aangezien de meest betrokken mensen gewoonlijk zelf niets bezaten.

In vele gevallen werd ook weer overdreven, zoals zo vaak gebeurd als er weer eens iets nieuws onder de zon is. De aangevoerde versterkende middelen waren te vet en de hoeveelheden waren te groot. Degene, die met kuren begon, maar al lang ziek was en al voor een groot gedeelte “weggekijnd”, stierf toch. De mensen echter, die nog krachtiger waren, kwamen er

wel bovenop en keerden als gezonde mensen, na kortere of langere tijd, weer in de eigen omgeving terug. Over het algemeen waren ze veel en veel te dik geworden door het overmatig eten en de rust. Dat was natuurlijk ook weer fout. We hadden toen een dokter in Stratum, dokter Sala, die al lang voorspeld had, dat al die voormalige patiënten binnen zeer korte tijd weer ponden af zouden vallen als ze weer gewoon meedraaiden. Het bleek al gauw, dat hij volkomen gelijk had. Dezelfde dokter wees steeds opnieuw op het grote belang van een goede nazorg en begeleiding.

De jongemannen en ook de meisjes leidden, wanneer ze weer thuis waren al spoedig weer hetzelfde leven als voorheen. Ze leefden onregelmatig, gingen uit en de meisjes vonden het een eerste vereiste om meteen fanatiek aan “de lijn” te gaan doen. Het gebeurde dan ook maar al te vaak, dat deze mensen opnieuw moesten gaan “kuren” en onderscheidenen van hen hebben het zelfs met de dood moeten bekopen.

Ik spring nu misschien wel een beetje van de hak op de tak maar ik zou over de tijd rond de eeuwwisseling en vooral de eerste jaren van de 20e eeuw, nog wel wat willen vertellen. Het zal U allemaal wel bekend zijn, uit de verhalen van vroeger en uit het hierboven vertelde, dat er toen grote armoe heerste. In mijn jongensjaren had ik nog nooit van een “Rooie Bond”, gehoord of van socialisme, maar rond 1900 waren de mensen, ook in onze contreien op weg om zéér ontevreden te worden. Ze kwamen in opstand tegen de altijddurende armoede en uiteindelijk werd hier dan toch een “Rode Bond” opgericht. Al vóór 1900 werd 1 mei eigenlijk al gevierd als de dag van de arbeid, zoals dat nu door de socialisten op die dag nóg pleegt te gebeuren. Een armzalig troepje “rode leden” liep dan met de rode vlag door de straten en Driekske Rooyakkers was de vaandeldrager! Eigenlijk mocht er niemand naar kijken! De blinden (luiken) voor de ramen werden gesloten, maar, zoals waarschijnlijk wel door het merendeel van de inwoners gedaan werd: ik keek stiekem door de spleetjes van de blinden om vooral niets te missen. De groep telde slechts een man of zeven. Cafés en winkels waren die dag gesloten. Ze liepen straat in, straat uit, maar helemaal niet in volgorde en ook niet gezamenlijk.

Zo kon het gebeuren dat het ene lid precies de andere kant uit liep dan zijn collega. Het gevolg was wel, dat alle mensen bijna de gehele dag binnen zaten en liefst ook nog in het donker, want men weigerde de blinden te openen, zolang de “rooien” demonstratief rondliepen. Tegen de tijd, dat er ergens een fabriek “uitging”, stelden zij zich op aan de uitgang van die fabriek, mét de rode vlag. En al waren de mensen dan zeer fel gekant tegen de komst van het socialisme, al spoedig won het toch enig terrein. In elk dorp rondom Eindhoven hadden de socialisten zich ook al gevestigd.

De geestelijkheid gaf gehoor aan de oproep van Paus Leo XIII om er bij de katholieken op aan te dringen zich te verenigen in een katholieke bond. Aan de contributie lag het niet dat dergelijke bond maar zwakjes van de grond kwam, die bedroeg slechts 10 cent per week. Ik geloof, dat de oorzaak eigenlijk meer gezocht moet worden bij de oudere pastoors, die het gevaar van het socialisme niet onderkenden. De jongere kapelaans zagen het gevaar van de ijverige socialisten wel degelijk.

In de Vriesstraat in Woensel werd door de socialisten een gebouw gehuurd waarin regelmatig vergaderingen gehouden werden. Voor de jongeren werd dan voor muziek gezorgd en men kon er gezellig wat praten. Men liet er verder speciale sprekers komen, die de voordelen van de nieuwe tijd moesten belichten en tegelijk werden andere vooraanstaande mannen, veelal katholieken, uitgenodigd om met de eerste sprekers te debatteren. Deze discussies sloegen wel in! Zelf ben ik ook wel eens gaan luisteren, maar ik hield er niet erg van. Ik was daarvoor te weinig onderlegd. Ik had wel in de gaten, dat, wanneer zo'n rode spreker in het nauw gedreven werd, hij meestal geen antwoord meer wist te geven en het dan maar snel over een heel andere boeg gooide.

Op een gegeven ogenblik zou de uitgetreden pater Sanders, een broer van de toenmalige gemeente-secretaris van Stratum, het woord voeren. Hij kwam aan het gehoor verkondigen dat men zich niet zo druk moest maken over alles wat we ooit thuis of in de kerk geleerd hadden omtrent godsdienst en de daaruit voortvloeiende levenshouding. Tóen had men echter buiten de waard gerekend! Het standpunt en de nieuwlichterij van deze ex-pater zette kwaad bloed bij de mensen, die al jarenlang hun geestelijke leiders op handen droegen in eerbied voor het gezag en die bovenal trouw waren aan hun geloof. De Bisschop, die het naderende gevaar wel onderkende, wees een jonge kapelaan aan, die adviseur zou zijn van de R.K. Arbeiderspartij, die toen nog maar net van de grond gekomen was. Daarmede deed hij een goede zet. Het was kapelaan Kluitmans, die benoemd werd en die zich vestigde in de Catharina-parochie in de stad. Niet alleen was het een zeer harde werker, maar hij was ook zéér verstandig en wist al spoedig het vertrouwen te winnen van de arbeiders, maar daarnaast ook van de “kapitalisten” van die tijd. En zo gelukte het hem om onder meer gedaan te krijgen, dat diezelfde “kapitalisten” een flinke som geld beschikbaar stelden om te komen tot nieuwbouw van de “Volksbond”, welk gebouw menigeen zich nog wel zal herinneren en dat gevestigd was aan de Wal. Elke vakvereniging (R.K. natuurlijk) was er gehuisvest en vele andere gezelschappen vonden er van lieverlee onderdak zoals zang- en toneelverenigingen, een harmonie enz.

We kregen steeds meer leden bij de katholieke bonden, wat natuurlijk een doorn in het oog was van de socialisten. Ze zochten ijverig om methoden te vinden, waarmede ze nieuwe leden zouden winnen. Iedere middag b.v. stond er iemand aan het gemeentehuis met kranten. Hij riep: “Lees en onderzoek De Tribune voor slechts 10 cent”. Daarna ging men over tot het oprichten van een bakkerij, die in beheer bleef bij het bestuur van de rooie bond. Men kon lid worden van “Helpt Elkander” en behalve het feit, dat het brood netjes met paard en wagen werd thuisbezorgd, kreeg men ook nog eens 5 percent korting. De bezorger voor Stratum was een zekere Sanders uit de Schalmstraat. In Breda was een en ander op dezelfde leest geschoeid en ik weet nog, dat het brood aldaar bezorgd werd door een uitgetreden pater v.d. Brink.

Het was zeer begrijpelijk, dat de zelfstandige bakkers woedend waren. De mensen, die contant konden betalen hadden al spoedig de “rode bakker” aan de deur; maar degenen, die in de week moesten “poffen” en dus maar éénmaal in de week konden afrekenen, werden ontevreden. Daar kwam ook nog bij, dat veel “gewone” mensen hun woning huurden van de bakkers en men was dan wel min of meer gedwongen om bij de “huisbaas” brood te kopen. Het zat er anders dik in, dat men zo rond Pasen via de deurwaarder bericht kreeg, dat men de woning moest verlaten. De mensen werden echt wel ontevreden en na rijp beraad en overleg werd besloten, dat de bakkers zouden overgaan op een korting van 2 percent.

Even wil ik nog stil staan bij de spoorwegstaking van 1903 die, onder aanvoering van P.J. Troelstra, (Tweede Kamerlid) werd uitgeroepen. Het gelukte hem in één dag het gehele spoorwegverkeer stil te leggen. Het leger was direct paraat en al met al was die staking in een paar dagen al bekeken.

Naar aanleiding van die staking had er in Eindhoven een erg trieste gebeurtenis plaats gevonden. Onder het stadsdeel Gestel stond een spoorweghuisje, dat normaal bewoond en bewaakt werd door een wachter. Nu echter was er een schildwacht geplaatst. Het was ter plaatse een gewoonte geworden, dat de mensen zomaar over de spoorlijn heen stapten, tegen de dijk omhoog liepen en dan hun weg vervolgden. Zo gebeurde dat ook door een man toen, in plaats van de gewone wachter, de militaire schildwacht de wacht overgenomen had. Tot driemaal toe sommeerde de schildwacht de betrokken man, die dus heel argeloos de spoorlijn overstapte, om te blijven staan, maar de man reageerde helemaal niet: hij was zich kennelijk nergens van bewust. Na de derde sommatie zag de wachter zich genoodzaakt om te schieten, geheel in overeenstemming met zijn opdracht. De brave, onschuldige burger was op slag dood. De soldaat werd meteen overgeplaatst en men heeft nooit meer iets van hem vernomen.

In die tijd werden de zogenaamde “smartlappen”, die bij elke gelegenheid werden geschreven en gezongen, vervangen door een geheel ander genre: men ging over op het voordragen van meer komische stukjes en er werd ook een vrolijker repertoire aan liederen ten gehore gebracht dan men de laatste jaren gewend was. Willy Derby schreef er in die tijd nogal wat en hij was er als de kippen bij om ook de spoorwegstaking duchtig op de korrel te nemen.

Ik heb een en ander verteld over de eerste Mei als dag van de Arbeid of zoals men hier in Stratum zei: de dag van de rooien. Veel liever vertel ik U over de eerste zondag van Mei, die hier als “Meikes-kermis” gevierd werd. Deze viering vond bij voorkeur plaats op de Stratumsedijk (nu Aalsterweg).

Als het weer een beetje meewerkte, dan was het een plezierige en gezellige drukte. Iedereen had gasten en bij de café's, die al spoedig uitpuilden, had men tafels en stoelen buiten gezet. De stamgasten zaten daar te kaarten en verderop werden dan schragen met planken neergezet, waarop de vaten bier werden geplaatst voor de gaande en komende bezoekers. De omliggende dorpen waren ook van de partij: er werd gedanst in hele rijen, speciaal door de jeugd en er werd heel veel gezongen.

Ruzie kwam er praktisch niet voor, hoewel ik me toch nog kan herinneren één keer gezien te hebben, dat een jongen uit Tongelre met een bebloed hoofd naar huis moest.

Overigens was Meikes-kermis toch echt een feest, waarbij nooit gevochten werd, waarbij men dan moet bedenken, dat dit feest jaar in, jaar uit, gevierd werd. Er heerste een aparte, zeer gezellige sfeer en het ging er vrolijk aan toe. Het was zeer typisch, dat dit feest altijd en uitsluitend op “de Dijk” gevierd werd. Soms “hosten” er wel eens een paar koppels één van de zijstraten in, maar ze kwamen als vanzelf weer spoedig op de Stratumsedijk terug.

Zo heeft dit feest jarenlang bestaan totdat er op een keer iets heel vervelends gebeurde, waarmede een einde is gekomen, voorgoed, aan de viering van Meikes-kermis. Het gebeurde toen, dat er een dansend paartje geruime tijd gevolgd werd door een jongeman, die eigenlijk zijn hart verloren had aan het meisje, maar weinig of geen kans bij haar maakte. Hij had, waarschijnlijk uit plagerij en jaloersheid, de aardigheid om telkens weer op de sleep van de rok van het meisje te trappen of te gaan staan. Het meisje vond dat natuurlijk erg vervelend en toen de jaloerse minnaar maar niet ophield, werd de jongeman, die het meisje begeleidde, vreselijk kwaad.

Naar de mode van die tijd had deze jongen een wandelstok bij zich met een zilveren knop. Toen de rivaal andermaal op de sleep van het meisje stapte, draaide de vrijer zich om en sloeg met zijn wandelstok in één slag de treiterende jongeman morsdood. Daarna is er nooit meer “Meikes-kermis” gevierd: het was definitief voorbij. Het slachtoffer heb ik niet gekend, maar degene, die de slag toebracht, kende ik goed, alhoewel ik toen nog maar een kind was. Deze jongen heeft maar een lichte straf gekregen, omdat hij handelde in een vlag van drift, na lang getergd te zijn door het slachtoffer. Hij had slechts acht dagen straf uitgezeten en waarschijnlijk was hij wel vrijgesproken, indien de knop van zijn stok van echt zilver was geweest. Nu was de knop uit lood vervaardigd waaromheen een dun zilverlaagje was aangebracht. Dit laatste nu was strafbaar. Als volwassen man heeft hij later zijn gehele leven gewerkt als gemeente-ambtenaar.

Ik hoop, dat U intussen toch wel in de gaten hebt gekregen, dat ik tracht om toch wel enige lijn in mijn verhaal te houden, hoewel ik toch goed weet, dat ik, al vertellende, soms erg afdwaal. In verband met de ellende van de t.b.c. als gevolg van de armoede, die er toen heerste, kwam ik uiteindelijk terecht waarover ik zo juist allemaal over uitgeweid heb.

Nu tracht ik de draad weer op te nemen op het punt, waar ik die afgebroken heb en dat was dáár, waar ik ‘t op me genomen had om U te informeren omtrent de fam. van der Beecken en hun bezittingen.

Behalve de eigenlijke Heihoef lag er nog een mooi jachthuis. Dit stond midden in de bossen met het “front” gericht naar de Leenderweg. Evenwijdig aan de Leenderweg stonden ook de

gemeentebossen tot aan de “hut van Mie Peels”. Deze gemeentebossen vormden de scheidslijn van de eigendommen van de fam.v.d. Beecken. De hut van “Mie Peels” stond op de scheiding van Aalst/Stratum. Vandaar uit liep een smal pad, dat ik zou kunnen betitelen als een “stroperspad”. Langs dit paadje stonden bossen, lagen uitgestrekte landerijen en stonden ook nog wat boerderijen en tezamen vormden zij ook een grens van de bezittingen die eindelijk eindigden bij de Tongelreep. Verder liep de grensafscheiding dan weer door tot aan de Stratumsedijk. Hoeveel hoeven er in totaal bij dit bezit hoorden, dat weet ik niet precies meer. Als ik me niet vergis waren het er, met de Heihoef meegerekend, een stuk of zes. Ik ken er echter maar drie van naam t.w. “De Heihoef”, de “Roostenhoeve” en de “Noordhoeve”.

Door de tijden heen zijn er op de Stratumsedijk (nu Aalsterweg op de hoogte van het huidige Motel) zeer veel veranderingen aangebracht. Aan de éne kant werden grote stukken land en vele bossen verkocht aan Frans Smits van Oyen. Verder werd er een nog groter en dieper stuk verkocht aan de gebroeders Brouwers. Iedereen meende, dat Smits van Oyen daar nu wel een hele grote hereboerderij zou gaan bouwen, maar daar kwam niets van in. Er werd een mooie, grote villa neergezet met daarnaast een paar mooie paardenboxen. Men had er een royaal gazon laten aanleggen en het gras groeide daar zo welig, dat het er soms wel een meter hoog werd. Een grote gracht er omheen maakte het tot een fraai geheel. De gebroeders Brouwers zette op het door hen gekochte gedeelte van de grond wél een boerderij neer en dat werd iets apart. Met grote letters kwam er op de voorgevel te staan: “Maple Farm”. Aan de overkant hadden de gebroeders nog een groot stuk grond gekocht waar ze grote bedden hadden aangelegd om bloemen en planten te kweken. Het resterende stuk aan bossen enz. is in handen van de gemeente Eindhoven gekomen, die er de watertoren gebouwd heeft. Deze watertoren stond aanvankelijk midden in de bossen. Er liep een prachtige oprijlaan naar toe, aan weerskanten beplant met coniferen.

Er was een mooi huis bij gebouwd voor de torenwachter. Deze man was een zoon van v.d. Kerkhof, welke laatste afkomstig was uit Amsterdam en die eerder meegekomen of liever aangetrokken was door de heer Sinkel, bij de aanleg van diens tuin, het latere stadswandelpark.

Al heb ik de fam. v.d. Beecken niet persoonlijk gekend: uit de vele verhalen, die me doorverteld zijn, is me wel gebleken, dat het zeer hoogstaande katholieken waren. Ik heb u al verteld dat zij, toen de nood aan de man was, hun prachtige huis onmiddellijk ter beschikking stelde van de uit Frankrijk verdreven geestelijkheid. De kerk: is door hen steeds op ruime wijze gesteund. Het was in die tijd, dat de katholieken, na door de protestanten jarenlang onderdrukt te zijn geweest, weer meer vrijheid kregen. De kerken waren echter totaal leeggeroofd en men was in onze streken gedoemd om alles weer van de grond af op te bouwen.

De bewoners van onze contreien bestonden voor het merendeel uit veel arme arbeiders, die over het algemeen veel kinderen hadden. Ze waren werkelijk doodarm. Zoals al eerder ter sprake is geweest, werd de oude kapel in Stratum, die al lang dienst had gedaan als kerk, veel te klein en was dus nodig aan vervanging toe. Pastoor Lombarts werd ook al een dagje ouder en kon het werk in zijn parochie niet meer aan. Door de toenmalige Bisschop van Den Bosch werd hem daarom een jonge kapelaan toegewezen in de persoon van de ook al eerder genoemde kapelaan Dijkmans, die tot dan toe professor was aan het klein seminarie. Deze kapelaan bleek een harde werker te zijn, niet alleen in de zielzorg, maar hij had er bovendien slag van om geld in het laatje te krijgen ten behoeve van de nieuw te bouwen kerk. Al spoedig voerde hij het zogenaamde “zielenboek” in. Hoe of hij eigenlijk aan de benaming “maandelijks zielenboek” gekomen was, weet ik niet, want in feite had hij het beter “weldoenersboek” kunnen noemen. Dáár kwam het uiteindelijk op neer.

Er woonden in Stratum wel enkele echt rijke families, en behalve die, waren er gelukkig ook nog wat zakenmensen en ambachtslieden, die er financieel niet slecht voor stonden. Toen kapelaan (later pastoor) Dijkmans zijn zielenboekenplan uitgewerkt had, volgde daarvan

mededeling op de preekstoel: Een ieder, die als weldoener van de kerk door het leven wenste te gaan kon dit bevestigen door een gift naar draagkracht. Degene, die de kerk ruim zou bedenken, stond bovenaan in het zielenboek en deze lijst, met alle namen der weldoeners, werd dan elke eerste zondag van de maand vanaf de kansel voorgelezen. Een maximum was niet gesteld, wel een minimum namelijk F.10,- Ogenschijnlijk is F.10.-- niet zo veel, maar als men het beschouwt in dié tijd, dan was dat toch al een heel bedrag.

De fam. v.d. Beecken heeft jarenlang als eerste op de lijst gestaan, hoewel zij beslist niet bij de mensen hoorden, die met hun goedheid of vrijgevigheid te koop liepen. Zij deden zeer veel goeds in stilte. Zeer waarschijnlijk heeft de pastoor hen kunnen overhalen om de lijst aan te voeren. Zij ontbraken steeds op alle officiële gelegenheden als b.v. de ingebruikneming van de nieuwe kerk en later ook bij de viering van jubilea van pastoor of kerk. Waarschijnlijk hoopte de pastoor, dat de vrijgevigheid van v.d. Beecken een stimulans zou zijn voor andere mensen.

Jarenlang heb ik dit zielenboek horen aflezen. Ik weet nog wel, dat ik met schrik tegen de eerste zondag van de maand aankeek. De Hoogmis van 's Zondags, om 10 uur in de voormiddag, duurde toch al zo verschrikkelijk lang en als daar dan het aflezen van het zielenboek nog bij kwam, dan zag ik het al helemaal niet meer zitten!

Als intermezzo wil ik nog even iets vertellen waaruit blijkt, dat niet alleen de kinderen een hekel hadden aan de maandelijksse tirade, maar ook veel ouderen hadden gloeiend het land wanneer het weer zover was. Ik ging in die tijd vaak met mijn oom mee naar de Hoogmis. Als het dan eenmaal zo ver was, dat de Hoogmis eindelijk “uit” was, dan kwam ook het zielenboek nog voor de draad. Mijn oom, die dat al even erg vond als ondergetekende, vluchtte dan de kerk uit en samen gingen we dan even naar “Betje in de Laatste Stuiver”. Dit gebeurde natuurlijk zonder medeweten van mijn tante, de echtgenote van genoemde oom. Hij pikte daar dan een paar borreltjes en ik vond het allemaal prachtig, want ik mocht de suiker onder uit de glaasjes lepelen! Kwam hij dan wat te laat thuis, dan kreeg dat “verdraaide langdradige zielenboek” altijd de schuld. Ik hield uiteraard heel dapper mijn mond! Dat heeft een heel tijdje zo geduurd, totdat tante op een kwade dag achter het bedrog kwam. De ruzie was niet van de lucht en het spijbelen was mooi afgelopen, want tante ging voortaan zelf mee naar de Hoogmis!

We hadden het eigenlijk nog steeds over de Stratumsedijk: over het stuk waar nu zo ongeveer “Motel Eindhoven” ligt. Het was daar toen één brok natuur en de bossen liepen door tot aan de zogenaamde “Oude Barrier”. Er is een heel stuk geschiedenis vooraf gegaan, aler met de bouw van de Barrier begonnen kon worden. Jan van Schoonvorst was heer van Craenendonck, Eindhoven en Diepenbeek. Hij volgde als zodanig Willem van Millenberch op, die in 1412 stierf. Met zijn Luxemburgse echtgenote bewoonde hij aanvankelijk het kasteel “De Haghe” en later het kasteel “Ravensdonck”, dat steviger gebouwd was. Dit gebeurde in 1419. Het kasteel “De Haghe” heeft hij geschonken aan de reguliere kanunniken van de H. Augustinus, waarna de naam veranderd werd in “Mariënhage”. Na de dood van Jan van Schoonvorst is “Ravensdonck” in handen gekomen van Willem van Horne. In 1514 deed Maximiliaan van Egmond zijn intrede als Heer van Eindhoven. Deze had een dochter: Anna, die later trouwde met Willem van Oranje, die eveneens heer van Eindhoven werd. De Oranjes hebben dus nog lang de scepter over Eindhoven gezwaaid. Nadat hertog Jan I van Brabant in 1232 aan Eindhoven stadsrechten verleend had, bevestigde hertog Jan II van Brabant de privilegiën. Het zou echter nog lang duren, dat het stadje de vruchten van deze bevestiging zou ondervinden.

Eindhoven beschikte over slechts drie poorten, waarvan één toegang gaf tot Stratum. Nu was Stratum vanuit Woensel het grootste gedeelte van het jaar niet bereikbaar, omdat de Dommel steeds overstroomde en het Stratumseind blank stond. Ieder jaar stond men weer voor hoge kosten, omdat met puin en zand de weg verhoogd moest worden, zodat men er met paard en kar, koetsen en wagens overheen kon. Het bleef echter maar lapwerk en men zocht naarstig naar een blijvende oplossing. Helaas ontbrak het nodige geld, totdat men op het volgende idee kwam. De

burgemeester trommelde de leden van het stadsbestuur bij elkaar en stelde voor om bij prins Willem van Oranje het verzoek in te dienen om de reeds 40 jaren gescheurde torenklok van de grote kerk te mogen verkopen en van de opbrengst het Stratumseind blijvend te verbeteren. Prins Willem was onmiddellijk akkoord. Men had gehoopt spoedig een koper te kunnen vinden, die de geschatte waarde van de klok, n.l. F.4.000,-, zou willen betalen. Helaas was er niemand, die dit bedrag wilde spenderen. Alleen van Delft's magazijnen bood F.1.000,-. Dit was een barre tegenvaller en opnieuw toog de burgemeester naar de Prins. Deze stelde voor om een stadslening uit te schrijven en in een mum van tijd was deze voltekend. Nu kon men dus beginnen met de zo noodzakelijke werkzaamheden.

In Philip van Alphen vond men een aannemer, die het zaakje graag wilde klaren, met inbegrip van de verbetering van de vertakking van het Molenwater. De Heer van Alphen begon met grote spoed, temeer omdat de weersomstandigheden meewerkten. De Dommel was kalm en dat had men juist nodig. De boeren, die nog niet op het land bezig waren, bleken bereid om met karren puin en zand aan te brengen. Het werk was groots en goed opgezet en men zag, dat er iets goeds tot stand gebracht werd. Het was niet alleen voor de bewoners van Stratum van belang om de overkant van de Dommel gemakkelijk te kunnen bereiken. Op langere termijn gezien was het ook in het belang van de handel en de nijverheid, dat er een betere weg gecreëerd werd vanuit 's Hertogenbosch over Woensel naar België.

De hoge heren van Eindhoven en Stratum zagen dat al heel gauw in en gezamenlijk trokken zij naar 's Hertogenbosch om hun belangen daar te bepleiten en de heren aldaar attent te maken op de grote voordelen voor het gewest. Men vond in Den Bosch een zeer gewillig oor en er werd besloten, dat spoedig begonnen moest worden met het doortrekken van een goede weg vanaf het opgeknapte Stratumseind naar België. Alle boeren, die geholpen hadden aan het Stratumseind, zetten zich nu in voor deze nieuwe verkeersweg naar Lommel. Er werden nog grotere keien aangesleept dan voorheen en er werden veel grotere hoeveelheden puin verwerkt.

Het was in het jaar 1796, dat een en ander gereed kwam. De kosten van aanleg waren echter veel hoger uitgevallen dan men had voorzien. Men besloot toen een tolboom te plaatsen. Een tolhuis stond er al jaren: het was de Oude Barrier. Wanneer dit is gebouwd, weet ik niet. Nu deed het weer dienst om de te hoge aanlegkosten enigszins op te vangen.

Over de bewoners kan ik het volgende vertellen: Een van de eersten was Teun Verhoeven, gevolgd door een zekere Van Baalen. Daarna kwam er Van den Boomen in, die weer opgevolgd werd door zijn zoon. Toen de eerste twee er de scepter zwaaiden, was er nooit veel te doen. Soms kwamen enkele wandelaars er even uitrusten en ook legden af en toe de voerlui aan. Het was echter allemaal van weinig of geen betekenis. De meeste mensen hadden hun natje of droogje al gehad in de "Huifkar", op de splitsing van de huidige Aalsterweg en Leenderweg.

Toen Harrie v.d. Boomen erin kwam, werd het veel drukker. Dat was in 1928; hij had goede relaties met de voetballerij. Toen het sportpark aan de Aalsterweg er eenmaal was, ging de omzet met sprongen vooruit. Heel erg lang heeft hij echter niet ervan kunnen genieten, want hij stierf op ± 60 jarige leeftijd. Een zoon volgde hem op, doch slechts tot 1967. Toen is het pand gesloopt.

Voorbij de Barrier stonden twee mooie huizen, met stro gedekt. Daarna kwam er een stel werkmansboerderijen, waarna de grote tuin volgde van de familie Keunen. Het bijbehorende herenhuis was niet zo geweldig mooi, maar de tuin was iets bijzonders. Geheel links stond de villa en aan de rechterkant een mooi theehuis. Langs dit theehuis liep een laan met mooie hoge bomen. Deze laan liep uit op wat nu de Felix Timmermanslaan is. De heer Keunen had veel kinderen. De getrouwde dochters kwamen op gezette tijden met hun kinderen thuis in de zomer om in de tuin thee te drinken. Het ging er altijd gezellig aan toe. Mijn vrouw vertelde wel eens iets daarover, aangezien zij bij een van de verwante families in betrekking was. Er was maar één zoon, die getrouwd was met Tita van Dijk, een dochter van Vincent van Dijk, die ik al eerder

vernoemd heb. Deze zoon nu was apotheker. Omdat hij geen opvolger had, heeft hij de zaak later verkocht aan apotheek Keijzer, de latere Stratumse apotheek. Apotheker Keunen heeft het gehele bezit van zijn vader gekocht: het oude herenhuis liet hij afbreken en hij bouwde een mooie, nieuwe villa, ook weer met stro gedekt. Later heeft hij het geheel weer doorverkocht aan wijlen Wim van Doorne, die op zijn beurt het huis weer liet vervangen door iets met een moderner aanzicht. De laan is steeds gebleven, want die vormde een gemakkelijke verbinding voor laatstgenoemde van de Aalsterweg naar de Felix Timmermanslaan.

We gaan nu weer verder: eerst een paar arbeidersveldjes voorbij, totdat we arriveren bij een lange rij burgerhuizen, voor die tijd moderne woningen. Ze zijn in opdracht van de heer van Kessel gebouwd (Van Kessel-van Hussen). Van Kessel was sigarenfabrikant: de fabriek stond op de hoek van de Wal en het Begijnenhof, waar later dokter Slager zijn praktijk gevestigd heeft. Later heeft van Kessel zijn fabriek voortgezet: aan de Mathildelaan. Het bekende fabrieksmerk, dat hij voerde, was Abonn . De burgerhuizen zijn nu nog steeds bewoond. Vele hiervan zijn in particuliere handen overgegaan. De gemeente heeft er tenslotte ook nog enkele gekocht. Op de hoek staat nog altijd het café, dat er vanaf het begin is geweest! Bij mooi weer kon men er erg gezellig onder de waranda zitten.

Op onze verdere tocht ontmoeten we eerst nog bakker van Haaren. Ik weet nog goed, dat deze bakker met zijn "klep-duw" wagen St. Nicolaas volgde, wanneer deze te paard op bezoek ging. Wanneer het dan nodig bleek kon Zwarte Piet een greep doen in de bakkerswagen om er een pak speculaas uit op te diepen, die hij dan aan de goede Sint kon overreiken. Deze bakker was ook steeds present bij het feest van St. Hubertus. Deze heilige werd beschouwd als de patroon tegen hondsdolheid en zijn feest werd op 3 November gevierd. Het was dan de gewoonte, dat de mensen 's morgens vroeg naar de kerk gingen met een stukje brood of een klein broodje. Dit werd dan gezegend en daarna door de mensen opgegeten. Het zou bescherming bieden tegen de hondsdolheid, een ziekte, die vroeger vaak voorkwam. Welnu: Bakker van Haaren ging op drie November al vroeg naar de kerk. Hij was dan vergezeld van zoon en dochter en samen droegen ze dan een mand vol kleine, vers gebakken broodjes, ter grootte van een rijksdaalder, die dan verkocht werden voor drie centen per stuk.

Als we weer doorliepen, dan passeerden we een grote lap onbebouwde grond, verdeeld in diverse veldjes waarop door de gewone mensen groenten en aardappels verbouwd werden. We komen dan aan huize "Hogenkamp". Dit was een mooi huis met een grote tuin. Men moest door een grote, ijzeren poort naar binnen en op die poort stond met sierlijke letters de naam "HOGENKAMP". Later heeft het huis nog dienst gedaan als jeugdherberg. Nu is er café-restaurant "De Harmonie" gevestigd.

Nu volgden er vier huisjes van het armbestuur en dan een lange rij oude huisjes. Daar tussenin was hier en daar wel een nieuw huis gebouwd en de nodige café's zorgden ook nog voor de broodnodige variatie! Enige café's kan ik nog wel even noemen: in het eerste woonde Fried Kappel en een eindje verder lag de herberg van Frans Maas. Een derde werd bewoond door broer en zus Nelissen. Eén van deze drie café's was de "Drie Zwaantjes".

Zo zijn we ongeveer aan het einde gekomen van wat vroeger steeds "Den Dijk" werd genoemd. Achter de laatste huizen van Den Dijk liep vroeger nog een straat, die eigenlijk van weinig of geen betekenis was. Dat was de Molenstraat en er stonden enkel een paar huizen. Daarmede hadden we het daar dan ook wel gehad. Draaiden we voorbij de laatste huizen van de Stratumse dijk links af (met de straat mee dus) dan woonde daar de van oudsher bekende slager Fons Marks. Zijn buurman was van Deurzen, maar de twee volgende bewoners kan ik me niet meer herinneren.

Naast deze twee huizen lag het brede voorerf van Willem van Oorschot. Daarachter lagen zijn bouw- en weilanden. Zijn we Willem gepasseerd, dan kregen we een klein straatje van slechts weinig betekenis, waar een stuk of zes huisjes stonden. Deze stonden dus eigenlijk niet

meer langs de “grote weg”. De komende rij huizen was weer een lange! Op de hoek van deze rij had Willeke van Bergeyk zijn timmerwinkel. Hiernaast lag een heel groot stuk grond (links) genoemd “De Looyakkers”. Daar stond een graanmolen en een kleine boerderij, bewoond door boer Raaymakers. Zijn bedrijf was niet groot, zodat hij de tuin, behorende bij de villa van Keunen (de zogenaamde “buiten”) kon verzorgen. Hij werd dan ook nooit bij zijn gewone naam genoemd, maar iedereen kende hem als “Dries van de Buiten”.

Aan de rechterkant had men “den Elzent”, waarnaast een pad liep, dat uitkwam op weilanden en in de beemden. Het was er een zeer natte bedoening. Op dat stuk land stond destijds nog een boerderij, die bewoond werd door een zekere van de Hurk, die in 1896 vanuit de “Dommelhoeve” naar hier getrokken was. Op de landerijen van “Den Elzent” had een zekere mijnheer Sinkel zijn oog laten vallen en in 1820 had hij het zover geschopt dat het zijn eigendom was. Wie was die mijnheer B.Sinkel? In ieder geval géén Stratummer, maar waar hij eigenlijk wél geboren was heb ik niet kunnen achterhalen. Wel weet ik dat hij in Bergen op Zoom ooit een winkel heeft gehad in suikerwerken en aanverwante artikelen. Na enkele jaren hield hij ermee op en vertrok naar Amsterdam, waar hij een zaak overnam van een “pillendraaier” (apotheker?). Toen hij deze zaak overnam bleek, dat er wel erg veel verkocht werd, maar alles ging zo ongeveer zonder betalen de toonbank over. Men kocht daar dus steeds op de “pof”. De heer Sinkel ging anders te werk. Hij schafte onmiddellijk het poffen af en werd in Amsterdam niet gewoon rijk, maar schatrijk! Toen deed hij ook dáár de zaak van de hand en zakte naar Stratum af. Toen hij het stuk grond “De Elzent” gekocht had, was zijn eerste zorg om degenen, die er woonden van zijn eigendom te doen vertrekken. Toen hem dat gelukt was moest heel de grond zeer degelijk bewerkt en voorbereid worden. Daarvoor liet hij uit Amsterdam polderwerkers komen, die meteen volop aan de slag moesten. Wij konden hem hier ook wel aan polderwerkers helpen, maar wat hij nodig had was toch wel van een apart slag. Sinkel had dan ook wel zeer bijzondere plannen met zijn grond!

Voorts had hij ook speciale vakmensen om raad gevraagd en dat was al heel gauw te zien. De tuinaanleg was zeer apart en uitermate mooi. In, wat nu het stadswandelpark heet, werden mooie paden en lanen aangelegd; er was een grote verscheidenheid aan planten en bloemen en er werden veel verschillende en aparte soorten bomen geplant. In het midden werd een kiosk gebouwd met een klein restaurant ernaast. Het geheel strekte zich uit vanaf het punt, waar nu de grote vijver is (die was er toen nog niet) tot aan de Stratumsedijk. Tegelijk bouwde Sinkel aan den Dijk een prachtige villa voor zichzelf en achter deze villa werd nog een aparte tuin aangelegd voor “eigen gebruik”. Verder kwam daar een koetshuis bij met paardenstallen enz. Toen het eenmaal klaar was, bleek het een uitzonderlijk fraai geheel te zijn.

Al heel spoedig was de grote achtertuin verhuurd aan het Eindhovens Mannenkoor, dat er concerten gaf. Ik heb er dikwijls van genoten. Het was ook hier, dat ik voor het eerst de zangeres Jo Vincent heb horen zingen.

Het pad, dat langs het park liep behoorde niet bij de bezittingen van de heer Sinkel. Door latere veranderingen van wegen en straten is een en ander opgeschoven en het bedoelde pad heet nu de Elzentlaan. Toentertijd was het slechts een smalle zandweg waar slechts een stuk of tien oude huizen stonden. Ze waren een eind naar binnen gebouwd in het verlengde van de straat.

Op de hoek van die smalle zandweg dus en de Stratumsedijk stond de bakkerij van Wim Mol. Daar was een open plek, mogelijk een stuk van de tuin van de bakker en daar zijn later twee huizen op gebouwd. Wie de naaste buur van Mol was, weet ik niet meer. Daarnaast woonde mevrouw de weduwe Gast. Bij mijn weten had ze vier kinderen: twee zonen en twee dochters. De oudste was een beetje ouder dan ondergetekende. Hij heeft later als vertegenwoordiger bij “Brüning” gewerkt. Dan volgde de oudste dochter die precies zo oud was als ik. Toen ze de kinderjaren voorbij was en verkering had, werd ze “de zilveren peperbus” genoemd. Waarom ze die bijnaam had weet ik eigenlijk toch wel, maar het is allemaal al zo lang voorbij, dat het geen

zin heeft om er nu nog over uit te weiden. Mijn eigen vader zei altijd, dat de oude heer Gast eigenlijk dokter was, maar ik heb het verder nooit door iemand bevestigd gekregen.

Johannes Raupp woonde naast de familie Gast. Hij bewoonde eigenlijk een kleine villa met een, eveneens kleine, voortuin, die enigszins omhoog liep, zodat het huis een weinig op een verhoging stond. Het zag er erg vriendelijk en leuk uit. De tuin werd afgesloten met een ijzeren hek, waarin een fraaie poort was aangebracht.

De buurman van Raupp was de miljonair Wijnen. Zoals men vertelde, was hij als paardenhandelaar in Amerika rijk geworden. Ik heb hem nog wel gekend, maar niet zo erg lang. Hij woonde er met zijn zuster en beiden zijn ze vrijgezel gebleven. In de eerste wereldoorlog zijn ze verhuisd naar de Tongelresestraat. Dit was bittere noodzaak geworden: Wijnen had zijn geld gestoken in Russische effecten, die door de revolutie totaal waardeloos waren geworden, waardoor hij ineens miljonair af was.

Naast Wijnen volgde er een winkel, waarin mevrouw Versteinen een boekhandeltje dreef, hoewel ze eigenlijk toch meer gespecialiseerd was in schoolbenodigdheden. Of ze gehuwd was weet ik niet. Ze had bijna altijd onderwijzers in pensioen.

Wat of wie naast deze mevrouw woonde kan ik U niet meer vertellen, maar de volgende bewoner van de Stratumsedijk was Christ van Rooi. Hij was schilder van beroep en men kon bij hem tegelijk terecht voor allerlei schildersbenodigdheden. Volgens mij maakte hij goede zaken.

Vlak naast hem kon men zijn dorst lessen in het café van Jantje Bogaarts en men werd er dan bediend door twee flinke dochters. Hij had ook een zoon, die door iedereen steeds “ons Jantje” werd genoemd (maar uiteindelijk was het met “ons Jantje” allemaal toch niet zo mooi!). Het was een gezellig café, waar een handboogschutterij gevestigd was en waar ook het Stratums Mannenkoor thuis was. Al met al had Bogaarts er een goede kostwinning, maar erg veel bijzonders kan ik er toch niet over vertellen.

Ná Jantje Bogaarts is het bedrijf nog in verschillende andere handen overgegaan. Er kwam ondermeer een Ossenaar in wonen. Dit gebeurde tijdens de eerste wereldoorlog. Deze Ossenaar had twee dochters en twee zonen. Één van de dochters had een misvorming aan haar hals. Ze had een zeer goede stem en zong dan ook vaak in het café van haar vader. Vaak kwam er een Belgische sergeant, die haar op de piano begeleidde. Ik weet trouwens niet meer of de man later ook nog met het meisje getrouwd is; hij was er in ieder geval wel op uit. Een zoon van deze caféhouder heeft eens, tijdens een ruzie met Lowie Tiessen, zo'n haal met zijn mes over zijn gezicht gekregen, dat hij daardoor voor zijn gehele verdere leven getekend is gebleven. Ondanks het feit, dat dit café na het Bogaarts tijdperk geregeld van eigenaar verwisselde, werd het nooit meer het oude gezellige trefpunt van vroeger. Het café heeft nog een poos gestaan naast de sigarenfabriek van “Aida” en daarachter stond dan de kaarsenfabriek van Borrenbergen, van meneer Gérard. De oude heer Borrenbergen was gemeente-ontvanger van Stratum. Hij bewoonde met zijn grote gezin een groot huis, dat ik echter niet mooi kon vinden. Dit huis stond aan de Stratumsedijk en achter zijn tuin stonden nog enkele kleine huisjes. Die tuin was gelegen aan de rechterkant van de zijweg, tussen het kaarsenfabriekje van zoon Gérard en het huis van de oude Borrenbergen. In één van die genoemde kleine huisjes woonde Sientje v.d. Heyden. Ze was niet getrouwd en had altijd verwaarloosde kinderen of wezen in huis ter verzorging. Men noemde dat een weeshuis, maar volgens mij is het nooit een echt weeshuis geweest. Die naam kwam van heel lang geleden. De omliggende dorpen moesten toen namelijk geld beschikbaar stellen ter verzorging van genoemde kinderen, maar het is toch nooit gekomen tot oprichting van een officieel weeshuis.

We kwamen dan onderhand aan de Jan Smitzlaan. Vroeger was dit het Zwembadlaantje. Het was maar een zandweg, die naar het zwembad leidde. Nog langer geleden was er helemaal geen zwembad en wanneer men het eigenlijk aangelegd heeft, weet ik niet. Het werd gevoed door het

water uit de Tongelreep, wat inhield, dat het altijd mooi, helder water had. Bij mijn weten was de eerste badmeester een zekere v.d. Laar, die helaas zelf verdrongen is.

Ik heb me vroeger steeds laten vertellen, dat dokter Sala, die huisarts in Stratum was, met zijn zootje elke dag ging zwemmen. Ze zwommen dan nog zó laat in het jaar, dat de dokter soms eerst een wak in het ijs moest hakken. Als hem dat niet meer lukte, dan werd er niet meer gezwommen!

Als we vanaf het zwembad weer terugkeerden naar de Stratumsedijk, dan kwamen we aan de villa's, die daar gebouwd waren en die omgeven waren door een mooie, zij het niet altijd even zuivere, gracht. Ik zal trachten de villa's even op een rij te zetten en als ik me niet vergis, werd de eerste bewoond door mijnheer van Rekum, een zoon van de rentmeester die de "Burgh" bewoonde. De villa ging meerdere malen in andere handen over maar uiteindelijk kwam er de vader van burgemeester Jan Smitz in wonen. Later kwam de Stratumse burgemeester er zelf in wonen. Toen zoon Jan dus in die villa, als burgemeester, kwam wonen, is zijn moeder er uitgetrokken en zij vestigde zich in de aangrenzende villa, tezamen met zoon Piet.

Behalve dat deze huizen en de villa's, die er verder nog aan grensden, allemaal gedeeltelijk omringd waren door een gracht, beschikten zij ook over een prachtige lange tuin. Daarin stonden meestal veel mooie fruitbomen.

Naast de oude mevrouw Smitz woonde mijnheer Caron. Dan volgde een zeer mooi huis met een breed balkon met aan weerszijden een trap. In de mooi aangelegde voortuin stond een precies nagebouwd chinees theehuis, dat aan de gracht grensde. Het geheel was erg mooi, iets apart.

Daarnaast stond het allermooiste huis van Stratum, te weten het Pannenhuis, bewoond door de familie Smits. Dit huis is later nog bewoond door de familie Keunen.

Als ik me niet vergis, stond er nóg een villa, maar ik kan me niet voor de geest halen, wie het bewoonde. De laatste villa kan ik me nog wel herinneren, omdat daar Pietje Raaymakers woonde, in de wandeling Piet Raay genoemd. Het huis, dat hij bewoonde, had ook een gracht, maar het geheel was toch niet zo mooi als de hiervoor bedoelde huizen. Raaymakers was een vooraanstaand figuur in Stratum. Hij was wijnsteker van beroep, en daarnaast zeer actief op het gebied van het kerkelijk leven. Hij was lid van het Kerkbestuur en van de St.Vincentiusvereniging. Rijk was hij niet: hij kon zo precies zijn stand ophouden. Als dank voor zijn belangeloze werk heeft iemand hem eens met een mes een heel diepe snede toegebracht, die liep van zijn hersens dwars over het gezicht tot aan zijn kin. De naam van deze figuur is me nog wel bekend, maar het heeft geen enkele zin deze nu nog te noemen. Pietje Raay heeft wel een verschrikkelijk litteken ervan overgehouden, waarmede hij zijn gehele verdere leven heeft moeten lopen. Plastische chirurgie bestond toen immers nog lang niet. Raaymakers had een groot gezin. Hij was familie van wijlen Notaris Fens. De oude notaris Fens woonde jarenlang in een prachtig huis aan de Keizersgracht. Hij genoot veel achting en had een drukke praktijk. Hij was dus zeer rijk. Hij had maar één zoon, die meester in de rechten was en ook notaris. Hij oefende echter geen van beide "ambten" uit. Wanneer hij zelf ooit een advocaat nodig had, dan trad mr. Janssen voor hem op als raadsman. Als jongeman was hij bij de vrijwillige brandweer, waarvoor hij veel tijd en energie over had; verder zette hij zich enorm in voor de padvinderij.

Eén van de zonen van Pietje Raaymakers was getrouwd en had zes kinderen, allemaal zonen. Hij was een eenvoudige kantoorbediende en had financieel wel een stap terug moeten doen. Hij was zeer goed bevriend met zijn oom, meester Fens, die hem na zijn dood een gedeelte naliet van zijn landgoed "Kortonjo", waarop toen een mooie villa gebouwd is.

De allermooiste huizen aan de Stratumsedijk hebben we nu gehad, maar we passeren toch ook nog een blok van twee huizen onder één kap. In het ene heeft tandarts Peeters gewoond en in het andere advocaat en procureur Notten. Toen deze huizen later gesloopt werden, waren ze nog maar nauwelijks vijftig jaren oud.

Wat vóór dit blok van twee stond, weet ik niet meer. We kregen dan nog een paar oude huizen. In een daarvan woonde een mijnheer Smits, afkomstig van Helmond, die zich specialiseerde in tuinaanleg, maar ook snijbloemen, vaste planten, enz. verkocht. Het huisje was wel erg klein, maar hij maakte aanvankelijk goede zaken. Ik heb hem persoonlijk goed gekend. Naar mijn mening was hij niet accuraat genoeg en naar mijn mening is daarom zijn zaak op niets uitgelopen. Toen heeft Floris de Moel het zaakje overgenomen en deze heeft het onooglijke winkeltje doen uitgroeien tot een formidabel bedrijf. Naast deze bloemenzaak was hier jarenlang een klein dameshoeden-zaakje gevestigd en later een filiaal van v.d. Ven uit 's Hertogenbosch, waar bontmantels en hoeden verkocht werden.

Het laatste pand was van Pietje van Heugten, die er een sigarenwinkel had. Omdat hij ook beschikte over een slijtvergunning had hij aan de voorzijde en de zijgevel een etalage laten aanbrengen, waarin sterk alcoholhoudende dranken te koop werden aangeboden.

Het tegenoverliggende hoekhuis werd bewoond door de muziekhandelaar de Leijer. Later heeft in dit pand nog de firma Böckling gezeten met stofzuigers, etc. terwijl daarna bakker Coppens er nog gevestigd was. Daarna heeft de firma Franssen het pand overgenomen en het eens kleine bedrijf daarin uitgebreid.

Tussen het hoekhuis van Pietje van Heugten en dat van de Leijer (de huidige Bilderdijklaan dus) was destijds een inrit van 7 à 8 meter breed. Het was geen weg, maar van een echte inrit was eigenlijk ook geen sprake. Wel stonden er ongeveer 25 meter verder nog 4 of 5 huisjes, die met de voorzijde naar de Stratumsdijk gericht waren. Hier begon vroeger de Dijk.

In een van die huisjes woonde de weduwe Kanters. Zij had twee zoons en twee dochters. Een van de zoons, Harrie, was even oud als ik, maar wel heel wat meer mans en een grote, sterke kerel. Hij was sigarenmaker van beroep en begon later met zijn zwager na de eerste wereldoorlog een sigarenfabriek onder de naam Roovers-Kanters. Harrie Kanters was een liefhebber van het kaartspel en op zekere dag was hij in het café van van Glabbeek in de huidige Kerkstraat aan het kaarten met iemand uit Gestel. De naam van die man doet er nu niet meer toe. Op een gegeven moment hebben ze blijkbaar over dit kaarten een hevige ruzie gekregen. De ruzie liep zo hoog op, dat de kaartgezel uit Gestel Harrie Kanters pardoos met een mes dood stak! Ik was die dag voor zaken naar Helmond geweest en toen ik in Eindhoven op het perron uit de trein stapte, zag ik de moordenaar, die geboeid, tussen twee gendarmen, naar Den Bosch werd overgebracht.

Als we de muziekhandel van de Leijer voorbij waren, passeerden we het mooie herenhuis met het brede balkon, dat naar mijn weten door de heer Huenges is gebouwd. Hij was bierbrouwer en is lang geassocieerd geweest met bierbrouwer Koolen, die aan de Geldropseweg woonde. Diens bierbrouwerij stond aan de Tongelresestraat. Het bier van Koolen was hier niet meer zo gewild en Huenges gooide het roer om: hij brouwde toen het heldere bier, zoals Heineken dat ook leverde. Hij was een zeer hard werker en ook een verstandige werker. Zelf leerde ik hem kennen in 1919. Ik begon toen aan de Geldropseweg een café (Pas Buiten) en op een ochtend moest ik een nieuw vat bier aanslaan. Ik was echter een kersverse herbergier en had dit nooit gedaan. Ik wist er dus geen raad mee. Ondanks het feit, dat het een zondag was, kwam de heer Huenges zelf met een overall onder zijn arm. Hij leerde mij, hoe een vat bier aangeslagen moest worden. Hij liet zich verder door geen mens in de hoek zetten. Op een zeker ogenblik werd mij medegedeeld, dat ik mijn cafeetje en ook het woonhuis zou kunnen kopen voor een zeer matige prijs. De vergunning alleen al was de prijs dubbel en dwars waard. Ik toog toen naar het gemeentehuis om inlichtingen over de nieuwe drankwet. Het woongedeelte van mijn pand was niet veel bijzonders, maar toch vrij van grote mankementen, zoals lekkages. Ik was in de zevende hemel, aangezien ik ervan overtuigd was, dat ik de vergunning na de koop van het pand ook op mijn naam zou krijgen. Deze vergunning was in handen van een oude weduwe; wanneer deze zou sterven, zou een en ander vervallen. De dienstdoende ambtenaar kraakte het pand

echter zo verschrikkelijk af, dat ik ervan overtuigd was, dat de vergunning me zeker geweigerd zou worden. Het gevolg daarvan was, dat ik niet durfde overgaan tot aankoop. Men zou immers van mij eisen, dat ik een zo goed als nieuwe woning bij het bestaande café zou bouwen. Ik kocht dus niet.

Op een keer echter - geruime tijd later - kwamen er twee heren binnen en wel de bovenbedoelde ambtenaar en de heer Huengens, de bierbrouwer. De heer Huengens deed het woord en deelde de ambtenaar mede, dat hij van zins was om het café met woonhuis te kopen. Hij stelde voor, dat hij zorg ervoor zou dragen, dat het woongedeelte, indien het opgeknapt moest worden, ook inderdaad opgeknapt zou worden. Voor de rest beantwoordde alles aan de eisen van de drankwet, zodat hij bij deze voorstelde, de vergunning aan hém toe te kennen. De betrokken ambtenaar, die mijn verzoek destijds totaal in de grond geboord had, was blijkbaar zo overdonderd door het optreden van de resolute bierbrouwer, dat hij geen enkel weerwoord had. Daarmee snoopte de heer Huengens in feite mij de vergunning af.

De enige dochter van Huengens heeft hij goed aan de man kunnen brengen. Zij trouwde met notaris Janssen, die zeer goed in de slappe was zat. Zijn kantoor had hij in de Ten Hagestraat waar vroeger notaris Dericks zat.

De heer Huengens heeft zeer lang in zijn mooie huis gewoond. Later is hij nog frisdranken gaan maken, naast het bierbrouwen dus. Nóg later schijnt hij het een en ander te maken hebben gehad met de gebroeders van Doorne, die hij waarschijnlijk financieel mede op het paard heeft geholpen, want - zakelijk als hij was - had hij wel door, dat de gebroeders met hun machinefabriekje beslist iets zouden bereiken. Later hebben in het herenhuis aan de Stratumsedijk nog enkele makelaars gewoond.

Naast deze villa stond een herenhuis, waar een zoon gewoond heeft van Robert von der Nahmer. Deze zoon was uit de bestaande wollenstoffenfabriek getreden, maar bleef wel dezelfde stiel voortzetten. Aanvankelijk ging het goed met de wollenstoffen, maar door de slechte tijden is hij uiteindelijk toch ermee moeten ophouden. De fabriek werd verkocht aan Weyers tapijtgroothandel.

De tweede zoon van R. v.d. Nahmer had zich bij Brüning (houtfabrieken) ingewerkt. Die Brüning was een Duitser en hij had naar mijn weten slechts één zoon. In 1910 is zijn prachtige villa gebouwd, maar in welk jaar hij zich hier eigenlijk gevestigd had, weet ik niet. De villa heet thans "Dommelhoeve". Ik veronderstel, dat hij in het laatst van de vorige eeuw zich hier gevestigd had. Ik leid dit af van het feit, dat hij in 1898, bij de kroning van Kon. Wilhelmina, een prachtige praalwagen had gebouwd. Hij zag er werkelijk magnifiek uit. Ik weet me nog te herinneren, dat mijn belangstelling echter toen niet zo zeer uitging naar de mooie wagen, maar veel meer gericht was op de kleine en grote sigarenkistjes, die uitgegooid werden. Ik had namelijk dolgraag een ervan gehad, want ze sloten allemaal met kleine, koperen slotjes, wat toen iets was, dat totaal nieuw was. Helaas mocht ik er van mijn begeleidende tante niet naar graaien. Ze vond dat te gevaarlijk en was bang, dat ik onder de voet zou worden gelopen.

Ik ben me ervan bewust, dat ik andermaal afgedwaald ben, want ik was nog steeds op de Stratumsedijk bezig, maar daar kom ik later nog wel terug, omdat ik nu eigenlijk beter even door kan gaan over Brüning. Zoals ik al gezegd heb, had hij maar één zoon en papa zal heus wel geweten hebben, dat hij dat lieve zoontje had. Hij was officier bij de bereden troepen en daarbij beschikte hij dan over zijn eigen paarden. Had hij zo'n paard dan weer een poosje in zijn bezit, dan kreeg hij er al gauw schoon genoeg van en gaf het dan eenvoudig maar weg! Pa zorgde dan wel weer ervoor dat er weer een ander kwam. De moeder hield ook zeer veel van paarden en zij reed er vaak mee uit. Zij mende de paarden daarbij steeds zelf. Op een keer had ze weer een stel nieuwe hengsten, die gespannen waren voor een nieuwe wagen. Het waren twee vurige, volbloeddieren en op een gegeven moment werden de dieren woest. In de Mathildelaan is toen een ernstig ongeluk gebeurd. Ik durf niet meer te vertellen, of het een dodelijk ongeluk was,

maar de dieren zijn onmiddellijk van de hand gedaan en mevrouw Brüning heeft in ieder geval nooit of te nimmer meer gereden.

Nu ik het toch over ongelukken heb kan ik me ook nog een ernstig ongeluk herinneren, dat in de fabriek van Brüning plaatsvond en, waarvan ik onmiddellijk daarna, de slachtoffers zag wegdragen. Ik moest met de kruiwagen een pak stro gaan halen bij de strohulzenfabriek van Caron. Ik kwam juist over de brug aan de Tongelresestraat, toen ik twee mannen uit de fabriekspoort van Brüning zag komen. Zij hadden een schilder op de ladder liggen, die gevallen was. Hij stond met een collega op een primitief houten balkon om de boel te schilderen. De twee mannen staken de weg over naar café "Havenzicht", waar men het slachtoffer neerlegde onder de waranda op twee, aan elkaar geschoven, tafels. De dragers keerden daarop terug naar de fabriek en korte tijd later kwamen ze weerom met het tweede slachtoffer. Deze laatste was Thies Frenken, die er heel slecht aan toe was. Ik was zelf toen nog maar een jongetje van een jaar of acht en ik weet nog goed, dat ik er meerdere nachten achter elkaar akelig over gedroomd heb.

De Heer Brüning nu had in de loop der jaren uitstekend zaken gedaan en had van zijn zaak al lang een N.V. gemaakt. Verder had hij voor zijn arbeiders een pensioenfonds gesticht en wanneer er in het bedrijf ongelukken gebeurden, dan wist Brüning voor het slachtoffer nog wel het een en ander te regelen, zodat hij toch weer aan werk kon komen of blijven. Het gebeurde eens, dat een van de arbeiders zijn arm kwijtraakte als gevolg van een ongeluk tijdens het werk. Bijgevolg was hij voor het eigenlijke werk afgekeurd, maar toen de man uit het ziekenhuis kwam had de heer Brüning aan de poort een soort schildwachthuisje laten neerzetten en de invalide man kon nu als portier dienst doen. Uiteraard was deze man verschrikkelijk blij met deze oplossing.

Het was in de tijd, dat er nog maar nét een nieuwe Ongevallenwet in werking was getreden. Vooral in het begin leek dat voor de arbeiders een ware uitkomst, maar zoals wel vaak het geval is bij nieuwigheden, bleek op de duur, dat er nogal wat haken en ogen aan de nieuwe wet vastzaten. Zo moest b.v de patroon uitmaken voor hoeveel procent de man nog arbeidsgeschikt was voor het werk en de rest werd dan wel door de overheid bijgepast. Maar bij deze methode kwam de baas gewoonlijk beter ervan af dan het slachtoffer.

In die jaren begon de heer Brüning het welletjes te vinden en maakte plannen om de N.V. te verlaten. Daarop hadden onderscheidene bazen al een poos zitten te wachten en op een kwade dag kregen de arbeiders te horen, dat de N.V. Brüning niet meer bestond. De arbeiders kwamen daarmee voor een deel op straat te staan. Ze konden nog tot aan het einde van de week blijven werken, hun loon ontvangen en dan was het basta. In dat laatste loonzakje zat, behalve het loon, nog een briefje, waarop de naam van de nieuwe fabriek stond, luidende: "N.V. Houtverwerkende Industrieën Picus". Wie geen briefje in het loonzakje aantrof, was zonder pardon ontslagen. Zoiets kon vroeger zonder meer gebeuren! De tijden werden steeds slechter en er kwamen steeds meer werklozen. Het was zo ongeveer in de twintiger jaren overal crisis en malaise.

Als ik nu nog wat verder doorga met het opschrijven van mijn herinneringen, dan ga ik nóg verder buiten het bestek, dat ik voor ogen had, toen ik er aan begon. Het was eigenlijk mijn bedoeling om alleen op te schrijven, wat ik eigenlijk weet van de twee Stratumse hoofdwegen met enkele zijstraten ervan. Maar nu ik toch al afgeweken ben van het rechte pad en ik intussen toch ergens op de Tongelresestraat zit, geef ik hierover ook maar een en ander door, wat me te binnen is geschoten.

Indertijd was het gedeelte van de Tongelresestraat, gelegen over de brug, nog Stratums gebied, tot zo ongeveer waar nu de Valklaan begint. Het café, dat precies over de brug lag, was een zeer bekend bierhuis en werd bestierd door F. Klaassen. Het was een mooi café met een waranda er omheen. Behalve caféhouder was hij ook sleepbootvaarder. Daarvoor beschikte hij over twee oude, versleten paarden. Hij had twee zonen en deze had hij met de leiding van dit "slepersbedrijf" belast. Het eigenlijke café/woonhuis was een beetje schuin gebouwd en wel

zodanig, dat de voorzijde recht op de kanaalbrug gericht was. Aan de overkant van dit café, aan de Tongelresestraat dus, stond het woonhuis van de familie Rijnders. Aan de linkerkant van dit woonhuis liep een weggetje, waar ook de hout- en timmerfabriek “De Rietvink” stond. Aan de rechterkant van genoemd huis liep ook nog een smal pad en daaraan stonden toen, aan de linkerkant, nog een paar armzalige huisjes. De achterzijde van deze huisjes grensde zo ongeveer tegen de achterkant van “De Rietvink”. Een klein eindje verder was een groot, ondiep water waarin zeer veel riet groeide. Ik veronderstel, dat de eigenaar van “De Rietvink” hieraan de naam van zijn bedrijf ontleend heeft. Nu liep er een smal paadje, dwars door dit riet heen en meerdere malen heb ik dit weggetje afgelegd. In de eerste plaats omdat ik ontdekt had, dat hier veel waterhoentjes zaten, die noch mijn vader of broers, noch ik, ergens anders aantroffen, hoewel wij toch echte natuurliefhebbers waren en “vogels” onze speciale aandacht hadden.

Vervolgens kwam ik er nogal vaak omdat ik voor de tante, waarbij ik in huis opgroeide, daar nogal eens een boodschap moest doen. Ik noemde de vrouw, waar ik dan naar toe moest: Grootmoeder, hoewel ze dat niet was. Ze was de moeder van die tante. Ze woonde aan het einde van dit rietveld, in een van de kleine oude huisjes, die daar toen nog stonden. Ik gaf dan mijn boodschap door, maar bleef er nooit lang. Wanneer ik dan weer wilde vertrekken dan zei de man steevast tegen zijn vrouw: “En hedde dâ manneke nou een censke (halve cent) gegeven?”. Maar dat gebeurde nooit! Ik was altijd blij als ik weer kon vertrekken en liep dan vlug naar de overkant. Daar stond een boerderij van v.d. Hurk, de boer die later naar een boerderij in “de Elzent” verhuisd is. Als ik de boer zelf niet zag, dan stuurde zijn vrouw mij naar de stal en ik trof hem daar dan wel ergens aan. Op een keer stond hij bij een pasgeboren veulentje: het was nauwelijks een dag oud. Ik weet nog goed hoe prachtig ik dat vond en was erg enthousiast. De boer beloofde me dat, wanneer er weer een veulentje geboren zou worden, dat het dan voor mij zou zijn. In mijn hart wist ik toch wel, dat zoiets beslist niet zou kunnen gebeuren, maar ik was toch dolgelukkig met ‘t mij in het vooruitzicht gestelde cadeau.

Het al eerder genoemde pad, of liever gezegd: straatje, kwam uit aan het Dommeldal, waar weilanden en andere landerijen lagen. Ook was daar een laan met aan weerskanten bomen en daar stond een huis, dat bewoond werd door een weduwe met twee dochters, die een wasserij hadden. Eén van de dochters trouwde met de “Schets”, een handelaar in zaden. Na de eerste wereldoorlog is deze man schatrijk geworden aan deze zaadhandel (men nam dat tenminste als vaststaand feit aan!).

Na deze uitweidingen keer ik onderhand weer terug naar de Stratumsedijk. Ik verliet daar het mooie pand, waar de heer Huengens woonde, dus neem ik nu de draad weer op bij zijn buurman: dokter Alphons Verbeek. Deze bewoonde óók een riant pand, maar hij oefende daar geen dokterspraktijk uit. Later heeft hij een pand betrokken tegenover het ziekenhuis. Wie er ná zijn vertrek in het huis aan de Stratumsedijk gewoond heeft, weet ik niet.

De allerlaatste bewoner van de Stratumsedijk was “Kiske” (Keesje?) Spoorenberg, die daar heel lang gewoond heeft. Hij had een zoutkeet aan de Smalle Haven.

Vooraleer ik nu overstap naar de Plekhoek, bekijken we nog even aan dezelfde kant de overkant van de brug van het Stratumseind. Daar troffen we, precies achter de brug dus, de Molenstraat. In deze straat had de zoon van de zo even genoemde Kiske Spoorenberg een zeepziederij en op de hoek van genoemde straat, met het front gericht naar het Stratumseind, woonde de weduwe Kroet. Zij had een soort uitdragerswinkel. Daarnaast was een kapperswinkel, die, rond de tijd van Carnaval, zijn kapperszaak omtoverde en aanpaste! Hij verkocht dan mombakkesen, fluitjes en andere carnavalsartikelen.

Daarnaast woonde dan mijnheer v.d. Poel die een speciaalzaak in schoenen dreef. Deze was weer geflankeerd door het kleine huisje van Dings-Slaats, die daarin een winkeltje had, waarin vleeswaren en specialiteiten verkocht werden.

Dan kwamen we onderhand weer eens bij een café en wel op de hoek waar van Lieshout woonde. Hij was eigenlijk koperslager en, terwijl hij zijn beroep uitoefende, dreef zijn vrouw het café, genaamd “Du Pont”. Later hebben ze het café van de hand gedaan en kwam er een winkel in met verlichtingsartikelen, sanitair, enz.

Aan het eind van dit kleine stukje Stratumseind stappen we de weg over en komen dan aan de overzijde terecht in de o zo bekende Plekhoek. In het verlengde van de langs stromende Dommel stonden enkele kleine huizen. Twee van de bewoners daarvan kan ik me nog wel herinneren, nl. Jan Gudde en een zekere Colij.

Langs het Stratumseind zelf stonden ook huizen en daar achter was een ruime strook grond vrijgehouden en dáár waren de zakenpanden en bedrijven gevestigd, voornamelijk leerlooierijen. De eerste looierij was van Hoffman, daarnaast zat Louis Ector en dan volgde de leerlooierij nog van Henri Keunen. Deze laatste had aanvankelijk zijn woonhuis óók aan het Stratumseind in de rij woningen, waarover een en ander hieronder nog volgt. Later heeft Keunen immers gewoond aan de Stratumsedijk. Hij had daar een prachtige villa met een even fraaie tuin voor zijn grote gezin.

Als eerste van de rij huizen aan het Stratumseind, waar de Plekhoek begon, woonde de “Goei-Moeder”. Zij bestierde een café, dat zeer goed liep. Toen trouwde ze met een gewezen koloniaal, die naar de naam Piet de Haan luisterde. Deze man kon geen enkele normale zin uitbrengen. Op alles rijmde hij, zonder daarover na te denken: het was louter een gewoonte geworden. Op de duur ging het de klanten zo verschrikkelijk de keel uithangen, dat het cafébezoek er onder ging lijden, wat de “Goei-Moeder” natuurlijk wel in de gaten kreeg. Toen nam ze dus zelf de touwtjes weer in handen, d.w.z. ze ging zelf de klanten weer bedienen en haar echtgenoot moest meer en meer zijn mond houden. Dit deed de zaak weer goed en de “loop” zat er weer gauw in.

Naast dit café stond bierbrouwerij “de Arend” en daarnaast woonde dokter Loyx. Zijn buurman was Aertsenij, die inspecteur was van de accijnzen en belastingen. Deze Aertsenij was de vader van de beroemde wielrenner, die beroepsfietser was en de enige wielrenner, die in die tijd beschikte over een rijwiel met een “hangstuur”, iets wat toen nog niemand had.

Verder stond er het huis van dokter Sala en daarnaast lag dan café “De Roskam”, dat bewoond werd door Moonen. We sloten dan de rij met het huis van Dries Clement, die dus het pand bewoonde op de hoek van de Stratumsedijk/Geldropseweg, het punt waar tegenwoordig de “Stratumse Apotheek” is gevestigd. Op de hoek tegenover Dries Clement woonde ook een zekere Moonen, die daar een zoutkeet had. Deze zoutkeet lag een beetje naar achteren en daarvoor lag nog een stukje grond, dat Dr. Sala tegelijk kon kopen met een bouwterrein, dat er vóór lag. Hij liet er een mooie villa bouwen en het bijgekochte stukje grond werd de bijbehorende tuin. Deze villa doet het tot op heden nog heel goed. De dokter heeft er nog 33 jaar gewoond.

Naast hem woonde Marie Jaméz, een dame, die ongetrouwd is gebleven en zeer veel geld bezat. Zij heeft met dat geld heel veel goed gedaan, vooral onder de allerarmsten.

Haar buurman was luitenant-generaal Putman-Kramer. Aan dit huis grensde de sigarenfabriek van Jenneke (Jan) Luurmans. Op de duur werd deze fabriek te groot voor Jenneke en hij verhuisde naar de Bleekstraat, waar hij kon beschikken over een kleinere fabrieksruimte. Hij had niet zulke grootse plannen meer. Hij werd al wat ouder en van zijn opvolger had hij niet zo'n hoge verwachtingen. De Luurmansen waren aanvankelijk wel grote fabrikanten, maar er werd niet door iedereen secuur en serieus gewerkt. Een broer van genoemde Jenneke had ook een sigarenfabriek langs de Dommel en een in België, in St. Niklaas. Toen Jenneke Luurmans verhuisde naar de kleinere fabriek in de Bleekstraat, stapte een zekere v.d. Tak de oude fabriek aan de Dijk binnen en zette de zaak daar door. Na geruime tijd vertrok ook hij daar weer en de fabriek kwam toen in handen van de rooie bond met de zeer welluidende naam: “Voorwaarts”.

Toen die er nadien ook weer uittrok kwam het pand in handen van de firmanten Moonen en Leyten, die al lang naar een grote opslagplaats zochten. Zij handelden in garen, band en linnen en leverden producten van een uitstekende kwaliteit. Tot dan toe hadden zij hun magazijn op de Demer. Het handelsmerk, dat zij voerden was “De reizende Boer”. Ze gingen de dorpen af met hun handelswaar. Men zag Karel Leyten met volle koffers vertrekken. Hij zette zijn koopwaar dan af b.v. bij een hotel of iets dergelijks en dan zochten zijn klanten hem daar wel op. De zaken liepen zeer goed en toen ze eenmaal de oude fabriek van Luurmans gekocht hadden werd al gauw de slopershamer gehanteerd en er verrezen daar twee herenhuizen onder één kap, beide mét een garage. Het ene huis was bestemd voor Herman Schröder en het andere voor Karel Leyten.

Een beetje verder lag het van ouds bekende café van Pietje v.d. Heyden. Dit was een zeer goede zaak. Er was onder meer een handboogschutterij gevestigd en daarnaast - en dat was zeer belangrijk - was er ook een toneelgezelschap thuis. In die tijd was de tijd van de echte “smartlappen” zo'n beetje voorbij. De mensen waren dat genre een beetje moe aan het worden en er werd gevraagd om de voordrachten en liedjes in een beetje vrolijker jasje te steken. Daardoor kwam het, dat er van lieverlede overgestapt werd op een beetje komischer programma. Als lid van het bij v.d. Heyden gevestigde toneelgezelschap was ook een neef van mevrouw v.d. Heyden ingeschreven. Zijn naam was Bert v.d. Wiel. Hij ontplooidde zich als een speler met een uitgesproken komisch talent. Vroeger ging men met de toneelvereniging op concours en het is meerdere malen voorgekomen, dat het gehele gezelschap werd afgehaald in een open landauer, alleen al, omdat Bert mee zou spelen. Hij was erg beroemd en werd overal met veel feestvertoon ingehaald. Hij heeft heel wat eerste prijzen in de wacht gesleept, in gezelschap van de rest van de toneelvereniging.

Ik had eigenlijk nog moeten vertellen, dat tussen de nieuwbouw van Moonen en Leyten en café v.d. Heyden, nog het huis stond van mijnheer Swinkels. Het was een bekende jager, maar - zoals dat toen bekend stond - het was een “broodjager”. Hij ging dus dan weer met deze en dan weer met gene uit jagen. Als het maar enigszins kon, dan was hij van de partij.

Er stond daar ook nog een gebouw waar men lange tijd zijn auto heeft kunnen laten keuren. Vervolgens kwamen we aan de bakkerij van Habraken en ná opheffing van die bakkerij is daar later een hulppostkantoor in gevestigd geweest. Dit kantoor werd beheerd door de dochter van bakker Habraken en zij heeft dit jarenlang gedaan tot volle tevredenheid van het publiek. Zij kende praktisch alle Stratumse mensen en was zeer behulpzaam.

Naast dit postkantoor was Meyers Tabakshandel gevestigd en men sloot de rij af met het huis van een zekere mijnheer Houben. Dit huis staat er op dit moment ook nog, maar de familie zelf is al heel lang weg. Als persoon heb ik de heer Houben eigenlijk niet gekend en ik weet ook niet of hij veel of weinig geld bezat. Het betrof hier een huis met een verdieping erop en met een grote tuin erbij. Die tuin op zich was ook niet zoveel bijzonders. Hij was omgeven door een grote beukenhaag, waar men niet doorheen kon kijken. Ik heb er wel vaak - van de straat uit - meikersen geschud! De familie Broekmans, die in de Tuinstraat in een van de kleine huisjes woonde, zou er meer van kunnen vertellen: zij waren bij Houben kind aan huis. Bedoelde Broekmans had bijna nooit werk. Toen zijn kinderen later getrouwd waren, is hij gaan werken bij de sigarenkistjesfabriek “Juliana” aan de Voorterweg. Hoe of hij het heeft klaargespeeld, dat weet geen mens, maar hij heeft kans gezien om zijn kinderen te brengen tot een zeer behoorlijke welstand: de oudste zoon werd onderwijzer, zij het zonder hoofdakte. Hij vertrok met de heer van Lieshout naar Nederlands Indië als onderwijzer en kwam na zes jaar terug om vervolgens van zijn pensioen te gaan genieten. Nummer twee werd slager, die een uitstekend lopende zaak had opgezet. Nummer drie heeft zijn leven gesleten als ambtenaar en nummer vier was de enige, die erg jong gestorven was.

De enige dochter heeft jarenlang in de slagerij van haar broer geholpen. Later is ze getrouwd en tot het einde toe heeft ze haar oude vader verzorgd.

De andere hoek van de Stratumsedijk/ Hoefkestraat werd bewoond door het echtpaar Hofmans. Zij deden zeer deftig aan en zagen er altijd sjiek uit. Zij hadden geen kinderen en ik weet van hen ook niet of ze eigenlijk wel of niet gerekend konden worden tot degenen, die een zekere mate van welstand bereikt hadden.

Er woonde hier vervolgens ook nog een gezin met enkele dochters. Eén van deze jonge dochters zorgde er wel voor, dat ze steeds aan het raam zat wanneer onze school uit was. Het was haar erom te doen om op een of andere manier de aandacht op zich te vestigen en in contact te komen met de passerende onderwijzers. Wanneer dat dan gelukte dan werd er altijd druk gepraat en veel gelachen. Wij, als schooljongens, veronderstelden dan maar meteen, dat de "meester" met die dochter "vree" en speciaal meester van Kessel scheen het doelwit te zijn. In het huis van het echtpaar Hofmans heeft later de oude dokter Gooskens gewoond en vervolgens dokter L.v.d. Putt, die hier begonnen is met zijn dokterspraktijk. Toen zijn schoonvader, dokter Schröder, zijn doktersjas aan de kapstok hing is dokter v.d. Putt in diens huis getrokken in de Willemstraat en heeft daar toen de praktijk voortgezet. Ik hoef U niet te vertellen, dat er niemand blijer was met die verhuizing dan mevrouw v.d. Putt, die daardoor weer in haar ouderlijk huis kwam wonen. Het huis aan de Dijk, dat toen leeg kwam, werd betrokken door Fons Custers.

In het volgende pand heeft gemeentesecretaris Sanders gewoond, maar wie het vóór hem bewoonde kan ik me niet meer herinneren. Ik weet nog wel, dat er meester van Lieshout heeft gewoond, voordat hij naar Ned. Indië vertrok. Ik kan nog even vertellen, dat van Lieshout gehuwd was met een dochter van bakker Wim de Mol.

Als we al deze en nog enkele andere huizen gepasseerd waren dan kwam men aan een smal gangetje. Aan het einde van dit pad stond een huisje, dat ongeveer tegen de oude pastorie aan de Stratumsedijk stond en waarin een weduwe woonde met een zoontje. De naam van die vrouw weet ik niet meer, maar ik kan me haar nog heel goed voor de geest halen; alleen maar omdat ze zo verschrikkelijk scheel keek.

Naast deze oude pastorie, die in 1844 gebouwd werd door pastoor van Lieshout, lag de speelplaats van de school. Op een dag mochten de schoolkinderen, geheel onverwacht, naar buiten onder leiding van de onderwijzer: meester Taf. De reden daarvan was, dat we vanaf de speelplaats mochten toekijken naar het takelwerk, dat er uitgevoerd moest worden om het grote H. Hartbeeld te plaatsen bovenop de toren van de Paterskerk. Het hing in de touwen en het was zeer goed waarneembaar voor ons. Wij zagen het boven de huizen uit balanceren en we vonden het natuurlijk allemaal mooi, maar vooral spannend!

Nu ben ik zo ongeveer aan het einde van mijn rondgang over de Stratumsedijk. De school en de kerk heb ik al eerder beschreven. Dat de school een openbare lagere school was heb ik daarbij niet verhaald, maar dat zal voor iedereen toch wel duidelijk geweest zijn.

Ik kan ook nog even vermelden, dat in de bedoelde oude school in de mobilisatie van '14/'18, nog soldaten gelegerd zijn geweest. Daarmede ben ik dan wel definitief aan het einde van mijn herinneringen. Als ik alles nog eens overdenk, dan kom ik tot de conclusie, dat het opschrijven van dit alles toch moeilijker was dan ik me had kunnen voorstellen. Dit komt misschien ook wel omdat mijn ogen me steeds meer in de steek laten. Dat is ook de reden, dat ik niets meer heb opgezocht of nagekeken, maar ik ben louter op mijn geheugen te werk gegaan.

Het zou daarom best wel eens mogelijk kunnen zijn, dat een of ander niet helemaal klopt. Daarvoor dan bij voorbaat mijn verontschuldigen.

STRATUM, Maart 1982, enkele maanden vóór
mijn drie en negentigste verjaardag.

Herman de Groot.

=====

Aan de lezer,

Herman de Groot heeft helaas noch de publicatie van deze herinneringen, noch zijn 93ste verjaardag mogen beleven. Hij is op 19 maart 1982 rustig en vredig overleden.